

SLOVENSKÁ ŠTATISTICKÁ A DEMOGRAFICKÁ SPOLOČNOSŤ

Miletičova 3, 824 67 BRATISLAVA 26

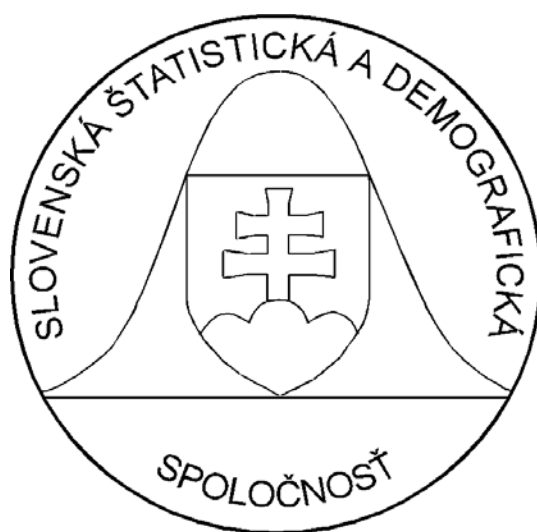
<http://www.euba.sk/~ssds>. <http://www.statistics.sk>

KONFERENCIA

***POHĽADY NA EKONOMIKU
SLOVENSKA***

*pod záštitou
podpredsedu vlády Slovenskej republiky
Ivana Mikloša*

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV

BRATISLAVA

22. 2. 2001

SLOVENSKÁ ŠTATISTICKÁ A DEMOGRAFICKÁ SPOLOČNOSŤ
Miletičova 3, 824 67 BRATISLAVA 26
<http://www.euba.sk/~ssds>, <http://www.statistics.sk>

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV
KONFERENCIE

POHĽADY NA EKONOMIKU SLOVENSKA

BRATISLAVA
22. 2. 2001

Slovenská štatistická a demografická spoločnosť ďakuje za pomoc pri organizačnom zabezpečení konferencie:

NEXTRA, a. s.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD Slovenskej republiky

SAS Institute

STATIS, s. r. o.

ISBN 80 - 88946 - 12 - 3

© SLOVENSKÁ ŠTATISTICKÁ A DEMOGRAFICKÁ SPOLOČNOSŤ

Konferencia

POHĽADY NA EKONOMIKU SLOVENSKA

Zborník príspevkov

Programový a organizačný výbor:

Doc. Ing. Jozef Chajdiak, CSc. – predseda

RNDr. Ján Luha, CSc. – tajomník

RNDr. Peter Mach

Ing. Michal Olexa, CSc.

RNDr. Viliam Páleník, PhD.

Ing. Juraj Kvetko, CSc.

Vydala SŠDS

Zostavil: Doc. Ing. Jozef Chajdiak, CSc.

Recenzovali: Doc. Ing. Jozef Chajdiak, CSc.

RNDr. Peter Mach

RNDr. Ján Luha, CSc.

Ing. Juraj Kvetko, CSc.

Odovzdané do tlače: február 2001

Vyšlo: február 2001

Počet strán:

Náklad: 200

ISBN 80-88946-12-3

OBSAH

CHAJDIAK Jozef: Aktuálny ekonomický vývoj SR v grafoch	5
BARTO Martin: Prognózy vývoja HDP a miery nezamestnanosti v najbližších rokoch a faktory, ktoré budú ovplyvňovať tieto veličiny v budúcnosti	10
BARTO Martin: Európska menová únia a prijatie jednotnej meny euro	16
CHAJDIAK Jozef: Prognóza vývoja HDP a počtu nezamestnaných	17
CHAJDIAK Jozef: Návrhy opatrení	23
CHAJDIAK Jozef: Nahradenie slovenskej koruny eurom	27
ÓDOR Ľudovít, DUFEK Petr: Hrubý domáci produkt a nezamestnanosť na Slovensku očami analytikov ČSOB	29
ÓDOR Ľudovít, DUFEK Petr: Nahradenie slovenskej koruny eurom: kedy a ako?	32
OLEXA Michal, HALUŠKA Ján, ORSÁGOVÁ Judita: Makroekonomická prognóza vývoja slovenskej ekonomiky v rokoch 2001 – 2005 (Vybrané výsledky)	33
PÁLENÍK Viliam: Prognóza vývoja hrubého domáceho produktu	40
KVETAN Vladimír: Prognóza vývoja nezamestnanosti	47
PÁLENÍK Viliam: Nahradenie slovenskej koruny eurom – problémy, úvahy, námety	53
ŠUJAN Ivan, ŠUJANOVÁ Milota: Rast HDP a pokles nezamestnanosti v SR – reálne prognózy	56
TÓTH Ján: Hrubý domáci produkt	59
TÓTH Ján: Nezamestnanosť na Slovensku	62
TÓTH Ján: EURO – Trpezlivosť sa vyplatí	66

ŠEVČOVIC Peter: Odhad makroekonomického vývoja	68
KUBANOVÁ Jana: Trh práce v období sociálně ekonomických změn	71
BEZÁKOVÁ Valéria: Ekonomika Slovenska v pohľade verejnej mienky	78
KÁRÁSZ Pavol: Očakávané tendencie vývoja v oblasti hospodárskeho rastu a nezamestnanosti v ekonomike Slovenska v roku 2001	84

Prognózy vývoja HDP a miery nezamestnanosti v najbližších rokoch a faktory, ktoré budú ovplyvňovať tieto veličiny v budúcnosti

Martin BARTO, Slovenská sporiteľňa a.s. Bratislava

V našich prognózach pre budúci ekonomický vývoj Slovenska sme vychádzali z troch možných scenárov:

A/ optimistický

B/ pesimistický

C/ realistický

Kritériom pre rozlíšenie scenárov je predovšetkým domáca politická situácia, predovšetkým vôľa a odhodlanie politickej reprezentácie uskutočňovať nevyhnutné reformy. Vonkajšie vplyvy budú v danom období podľa nášho názoru menej dôležité. Spomalenie rastu v USA nebude mať na slovenskú ekonomiku veľký vplyv, keďže našimi hlavnými obchodnými partnermi sú EÚ a V4, kde sa očakáva rast 2,8%, resp 4,3%.

Optimistický scenár počíta s politickou stabilitou na Slovensku, úspešnou integráciou do NATO, plnením kritérií na vstup do EÚ. Vláda urýchli všetky štrukturálne reformy a bude smerovať k znižovaniu schodku verejných financií. Uskutočnia sa kroky na zlepšenie podmienok na podnikanie a obmedzenie korupcie. To bude viesť k zvýšenému prílevu zahraničných investícií v SR. Ukončí sa proces privatizácie štátom vlastnených podnikov. Urýchli sa reštrukturalizácia podnikovej sféry, ktorá síce prinesie znižovanie zamestnanosti, no novovznikajúce podniky budú schopné absorbovať uvoľnených pracovníkov. K znižovaniu nezamestnanosti prispeje aj reforma sociálnej sféry v kombinácii so zlepšenými podmienkami na podnikanie, ktorá umožní rozvoj drobného podnikania. Rast investícií, klesajúca nezamestnanosť a rast dôvery spotrebiteľov priaznivo ovplyvnia domáci dopyt, ktorý sa znova stane dôležitým faktorom rastu HDP.

Pesimistický scenár predpokladá politickú nestabilitu na Slovensku a spomalenie integračných procesov. Členstvo v NATO sa v roku 2002 nedosiahne. Politická reprezentácia odmietne reformy a bude presadzovať štátny dirigizmus a centralizmus. Privatizácia sa utlmí, kvalita podnikateľského prostredia sa bude zhoršovať málo efektívnou štátnou správou, slabou vymahateľnosťou práva a pretrvávajúcou korupciou. Prílev zahraničných investícií a know-how sa zabrzdí, rovnako aj reštrukturalizácia podnikovej sféry. Malá efektívnosť hospodárstva bude viesť k stagnácii až poklesu daňových príjmov, na druhej strane neuskutočnenie reforiem bude vytvárať stály tlak na rast výdavkov štátu. Nezamestnanosť bude rásť, pretože uvoľnení pracovníci s nízkou kvalifikáciou nebudú mať možnosť nájsť nových zamestnávateľov, najmä v niektorých menej rozvinutých regiónoch. To bude viesť k rastu regionálnych rozdielov a sociálneho napätia. HDP bude rásť len minimálne a rozdiely medzi Slovenskom a EÚ, resp. ČR sa budú prehľbovať. Naše skoré členstvo v EÚ bude málo pravdepodobné.

Realistický scenár predpokladá určitú stabilizáciu politickej situácie na Slovensku a postupné pokračovanie nevyhnutných reforiem. Tempo reforiem sa vo volebnom roku 2002 zníži. Vytvorí sa však predpoklad na získanie členstva v NATO v roku 2002 a v EÚ v nie dlhej dobe po ostatných krajinách V4. Pokrok v integrácii spôsobí vyšší prílev zahraničných investícií, ktorý však bude limitovaný len pomaly sa zlepšujúcim podnikateľským prostredím. Reformy naberú tempo v roku 2003, no ich rýchlosť a razancia budú do značnej miery obmedzené nevyhnutnosťou nájsť kompromis medzi dosť rôznorodými záujmami vládnúcej

administratívy. Preto bude pokles miery nezamestnanosti len mierny a rast HDP nám zaistí pomalé približovanie k EÚ.

Optimistický scenár

		2001	2002	2003	2004	2005
HDP (v b.c.)	<i>mld. Sk</i>	973,1	1065,5	1167,8	1291,6	1420,7
HDP (v s.c. ¹)	<i>mld. Sk</i>	691,7	720,8	757,5	804,5	852,0
Reálny rast HDP	%	3,5	4,2	5,1	6,2	5,9
Miera nezamestnanosti ²	%	17,3	16,5	14,8	13,4	12,2

Pesimistický scenár

		2001	2002	2003	2004	2005
HDP (v b.c.)	<i>mld. Sk</i>	955,4	1031,8	1114,3	1203,5	1299,8
HDP (v s.c. ¹)	<i>mld. Sk</i>	681,0	700,1	718,3	737,7	762,8
Reálny rast HDP	%	2,2	2,8	2,6	2,7	3,4
Miera nezamestnanosti ²	%	18,2	17,6	16,8	15,3	14,5

Realistický scenár

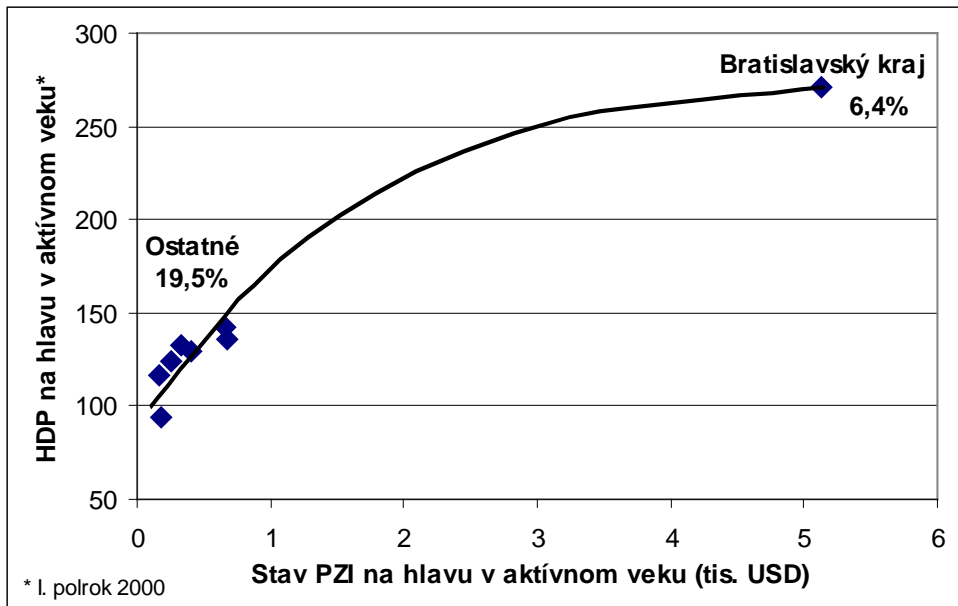
		2001	2002	2003	2004	2005
HDP (v b.c.)	<i>mld. Sk</i>	961,6	1040,4	1125,7	1218,0	1319,1
HDP (v s.c. ¹)	<i>mld. Sk</i>	689,0	716,6	748,8	785,5	825,6
Reálny rast HDP	%	3,2	4,0	4,5	4,9	5,1
Miera nezamestnanosti ²	%	17,5	16,9	15,6	14,1	13,2

Čo bude ovplyvňovať rast HDP a zamestnanosť v budúcnosti ?

Ako sme už uviedli v predchádzajúcej časti, rozhodujúci vplyv na rast HDP a zvyšovanie zamestnanosti v najbližších rokoch bude mať domáca politická situácia, schopnosť a vôľa politickej reprezentácie presadiť nevyhnutné reformy. Za najdôležitejšiu reformu v tomto období považujeme reformu verejnej správy, ktorá decentralizuje štát, a tak dá regiónom viac právomocí a tým aj zodpovednosti za vlastný ekonomický rozvoj. Táto reforma je nevyhnutná na to aby, sa postupne zmenšovali regionálne disparity v zamestnanosti a tvorbe HDP. Obrázok 1 ukazuje silnú koreláciu medzi HDP na obyvateľa a prívom priamych zahraničných investícií v jednotlivých krajoch a súčasne aké veľké sú regionálne rozdiely na Slovensku v tvorbe HDP a nezamestnanosti.

¹ Odhady sú uvedené v s.c. roku 1995.

² Priemerná miera disponibilných nezamestnaných.

Obr. 1 HDP, PZI na obyvateľa, miera nezamestnanosti podľa krajov v SR
Zdroj: ŠÚ SR, NBS a SLSP

Slovensko tiež potrebuje sústavne zlepšovať stav prostredia pre podnikanie. V predchádzajúcich dvoch rokoch sa podarilo v tomto smere urobiť niekoľko dôležitých krokov – zníženie dane z príjmu právnických osôb, ozdravenie bankového sektora a privatizácia štátom vlastnených bánk a novela Zákona o konkurze a vyrovnaní, no situácia v porovnaní s ostatnými štátmi V4 nie je dobrá. Daňové a odvodové zaťaženie je vyššie než v Maďarsku a Poľsku, ČR sa priblížila takmer na našu úroveň.

Stav kapitálového trhu nedáva novým firmám možnosti získavať finančné zdroje na rizikovejšie projekty, ktoré banky (poznajúc situáciu v oblasti vymáhania práv veriteľov) samozrejme nebudú financovať. Na rozdiel od ČR na Slovensku sa doteraz neuskutočnil ani jeden súdny proces s niekým, kto zámerne poškodil akcionárov podniku, či investičného fondu alebo vkladateľov banky. V medzinárodných porovnaníach ekonomickej slobody a transparentnosti hospodárstva Slovensko zaostáva za ostatnými štátmi V4. Pritom sa dokázalo, že štáty s najvyšším stupňom ekonomickej slobody a najnižšou mierou korupcie majú najvyššie objemy HDP na obyvateľa (A. Shleifer a kol., 1998, 1999).

Slovensku sa podarilo úspešne ozdraviť bankový sektor, no teraz musí nasledovať etapa ozdravenia podnikového sektora, čo bude predovšetkým znamenať zmenu vlastníckych pomerov a podstatné zlepšenie riadenia spoločností. Ak sa ozdravný proces v tejto etape spomalí alebo úplne zastaví, je veľká pravdepodobnosť, že bankový sektor sa znova dostane do problémov. Tu majú veľkú úlohu konsolidačné agentúry, ktoré by mali čím skôr začať s odpredajom balíkov pohľadávok. Vstup veľkých zahraničných investičných spoločností (V ČR sa už začal) môže priniesť veľmi rýchly a výrazný efekt.

Veľmi dôležité bude aj, či sa v nasledujúcom roku Slovensku podarí získať pozvanie na vstup do NATO, ktoré bude pre investorov jasným signálom o stabilite slovenskej politickej scény a o zdieľaných hodnotách. Zvýšenie prílevu zahraničných investícií pomôže rastu HDP a znižovaniu nezamestnanosti. Rast podielu zahraničných investícií napomôže zasa spätne zlepšovaniu podnikateľského prostredia na Slovensku.

Z dlhodobého hľadiska je potrebné si uvedomiť, že akú úlohu by malo Slovensko hrať v budúcnosti ako člen NATO a EÚ. V strednodobom horizonte 5 – 10 rokov nás asi čaká úloha montážnej dielne Európy vzhľadom na naše nižšie mzdy, sociálny zmier a dobrú zemepisnú polohu. Toto však nie je pozícia, ktorá by nám pomohla v dlhodobom horizonte (15 – 20 rokov) dostihnúť dnešných členov EÚ. Slovensko bude musieť prilákať nadštandardnými podmienkami investorov, ktorí sú na čele technologických inovácií tak podstatne zvýšiť pridanú hodnotu svojich výrobkov vo forme vyššej hodnoty ľudskej práce. K všeobecnému uvedomeniu si a akceptovaniu tejto jednoduchej skutočnosti by mohla prispieť aj diskusia o vízii Slovenska do roku 2015 ako aj diskusia o tom, kde by Slovensko malo žiadať od EÚ prechodné obdobie. Domnievam sa, že na to, aby sa firmám podnikajúcim na Slovensku podarilo významne zapojiť sa do niektorých oblastí nových technológií, vytvoriť či obsadiť niektoré voľné miesta na trhu sofistikovaných výrobkov alebo služieb, je nutné aj podstatne zvýšiť kvalitu domácej pracovnej sily. To znamená výrazné zvýšenie vzdelanostnej úrovne a zlepšenie zdravotného stavu občanov. Bude tiež nevyhnutné, aby si občania uvedomili, že ak sú zdraví a schopní pracovať, nijaká vláda sa nebude o nich trvalo starať a oni sami sú zodpovední za to ako sa majú. Na druhej strane by malo klesať daňové a odvodové zaťaženie.

Pre politikov z toho vyplývajú úlohy presadiť a uviesť do života najneskôr v nasledujúcom volebnom období tri veľké reformy – školskú, zdravotnú a sociálnu (vrátane penzijnej). Školská reforma by mala umožniť prístup k vysokoškolskému štúdiu každému, kto preukáže naň schopnosti. To však bude vyžadovať spolpatnenie tohto štúdia a veľké zmeny na univerzitách, ktoré budú musieť na trhu svojou kvalitou súťažiť o študentov. Rovnako aj v základných a stredných školách bude mala konkurencia priniesť vyššiu kvalitu. Veľmi dôležité budú aj rôzne formy vzdelávania pre dospelých, ktoré si vynúti rýchlo sa meniaci trh práce.

Reforma zdravotníctva by mala mať za cieľ zlepšiť zdravotný stav občanov pri menších výdavkoch, čo bude znamenať, že sa bude musieť zvýšiť spoluzodpovednosť (samozrejme finančná) občana za svoj zdravotný stav. Súčasná forma zdravotnej dane totiž takéto otázky nerieši. Bude nutné definovať okruh základnej zdravotnej starostlivosti poskytovanej na základe dane a zvyšok sa bude hradieť na základe individuálneho poistenia prostredníctvom špecializovaných poisťovní. Tie spolu s občanmi sa budú starať o maximálnu efektívnosť poskytovanej starostlivosti.

Sociálna reforma by mala výrazne znížiť dlhodobé poskytovanie sociálnej pomoci zdravým a práceschopným občanom. Musí sa uskutočňovať spolu s všestranným zlepšovaním podmienok na podnikanie a možnosťami na rekvalifikáciu, tak aby ľudia, ktorí stratia jedno zamestnanie (čo sa bude diať čoraz častejšie, nebude zriedkavosťou zmeniť za život niekoľko odlišných profesií), ľahko našli iné, či začali samostatne podnikat'. Nutnosť uskutočniť penzijnú reformu sa už všeobecne akceptuje, treba však pripomenúť, že jej účinok sa dostaví s časovým oneskorením, takže každé otáľanie prinesie v budúcnosti problémy. Penzijné fondy budú mať dôležitú úlohu pri financovaní dlhodobých projektov na Slovensku, ich existencia bude preto priaznivo vplývať na rast HDP ako aj zamestnanosť.

Čomu by sme sa mali vyhnúť, aj keď to vyzerá lákavo ?

Vyšším investíciám štátu (či už z požičaných zdrojov alebo výnosov z privatizácie) v snahe prispieť k rastu zamestnanosti. Sú totiž menej efektívne ako súkromné a prinášajú nebezpečenstvo korupcie. Skúsenosti z rokov 1994-8 sú toho svedectvom.

Podpore a pomoci určitým skupinám podnikov, či sektorom. Takéto programy tým, že deformujú trh, v strednodobom a dlhodobom horizonte podlamujú konkurencieschopnosť tých, ktorým sa pomáha. Jedna injekcia určite nebude stačiť, je to návykové.

Štátu ako podnikateľovi, a to aj v takých sektoroch ako doprava, či zdravotníctvo. Politické záujmy sú takmer vždy nadradené ekonomickým, čo vedie k nízkej efektívnosti týchto podnikateľských subjektov. Prípady štátom vlastnených bánk, či nemocníc to dokazujú.

Európska menová únia a prijatie jednotnej meny euro

Martin BARTO, Slovenská sporiteľňa a.s. Bratislava

Rozširovanie Európskej únie (EÚ) je spojené s rozhodnutím o vstupe do Európskej menovej únie (EMÚ). Prijatie jednotnej meny euro však *de facto* znamená zrieknutie sa menovej politiky krajiny, čo však môže mať aj veľmi negatívny dopad.

Prijatie eura by zrejme prebehlo cestou postupného zužovania fluktuáčného pásma v rámci ERM II, pričom koruna by bola fixovaná na euro, čiže opačný proces ako ten, ktorý u nás prebehol v rokoch 1993 - 1998. Predpokladáme, že členstvo v EMÚ prichádza do úvahy v období 3 až 5 rokov po vstupe do EÚ (pre Slovensko je teda najskorší termín rok 2008).

Výhody členstva v EMÚ:

- Zmenšenie rizikovej prémie pri investíciách (kurzové riziko), čo by viedlo k vyššiemu prílivu kapitálu.
- Nižšie transakčné náklady pri zahraničnom obchode
- Stabilita menovej politiky – vyššia cenová stabilita
- Zvýšenie hybnosti kapitálu
- Lepšia reálna porovnávacía báza

Nevýhody z členstva v EMÚ:

- Fixovanie koruny na euro zníži a neskôr úplne eliminuje domácu menovú politiku. Krajina tak bude musieť prijať spoločnú politiku Európskej centrálnej banky. Z nedávnej minulosti vieme, že pokiaľ chýbajú okamžité trhové signály na zlú fiskálnu a ekonomickú politiku vlády, tak korekcie nastávajú až v dlhšom časovom horizonte, čo je pre štát nevýhodné (príklad: májová kríza 1999). Vláda, ktorú okamžite neumravňuje trh, má tendenciu zväčšovať fiskálny deficit (roky 1995 – 1998), čo by sa mohlo prejaviť na vyššom obchodnom deficite a následne by mohlo vyústiť do recesie. Toto nebezpečenstvo hrozí najmä ak by daný štát bol príliš krátko v mechanizme ERM II. Na druhej strane, štrukturálne reformy sú pre efektivitu ekonomiky nevyhnutné a sú často spojené s vyšším fiskálnym deficitom, takže pre krajinu je dôležité, aby veľkú väčšinu významných reforiem uskutočnila pred vstupom do EMÚ.
- Ak sa štát vzdá svojich menových nástrojov (úrokové miery, výmenné kurzy), nemôže zmierňovať externé šoky na ekonomiku.

PROGNÓZA VÝVOJA HDP A POČTU NEZAMESTNANÝCH
Doc. Ing. Jozef Chajdiak, CSc.

ODHAD VÝVOJA ŠTVRŤROČNÝCH OBJEMOV HDP

K odhadu vývoja štvrťročných objemov HDP (v mld. Sk s. c. 1995, metodika ESA95) bola použitá regresná funkcia obsahujúca polynóm 4. stupňa bez lineárneho člena s vyjadrením sezónnosti umelými S2, S3 a S4 v tvare:

$$\widehat{HDP} = b_0 + b_1 t^2 + b_2 t^3 + b_3 t^4 + b_4 S2 + b_5 S3 + b_6 S4$$

kde je t vyjadrenie štvrťroku, S2 (S3, S4) umelá premenná vyjadrujúca 2. (3., 4. štvrťrok) a b_0 až b_6 sú parametre regresnej funkcie.

K odhadu parametrov sa využili údaje od 1. štvrťroka 1993 po 3. štvrťrok 2000. Časť výstupu odhadu regresnej funkcie je nasledujúca:

Analysis of Variance

Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Value	Prob>F
Model	6	8604.41925	1434.06988	422.613	0.0001
Error	24	81.44010	3.39334		
C Total	30	8685.85935			

Root MSE	1.84210	R-square	0.9906
Dep Mean	146.32581	Adj R-sq	0.9883
C.V.	1.25890		

Parameter Estimates

Variable	DF	Parameter Estimate	Standard Error	T for H0: Parameter=0	Prob > T
INTERCEP	1	113.130754	0.99680984	113.493	0.0001
T2	1	0.232531	0.02424864	9.589	0.0001
T3	1	-0.009328	0.00184292	-5.062	0.0001
T4	1	0.000110	0.00003620	3.029	0.0058
S2	1	9.807297	0.92300924	10.625	0.0001
S3	1	11.959957	0.93139115	12.841	0.0001
S4	1	6.887691	0.95674751	7.199	0.0001

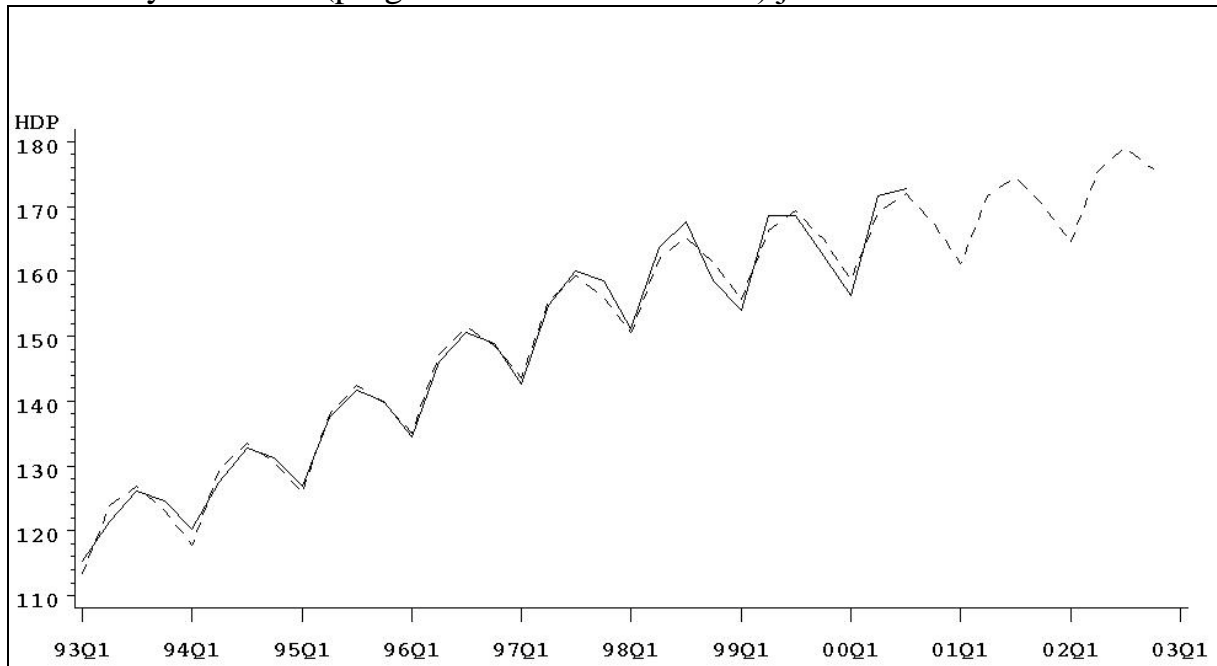
Regresná funkcia má konkrétny tvar:

$$\widehat{HDP} = 113.1 + 0.2325 t^2 - 0.0093 t^3 + 0.00011 t^4 + 9.8 S2 + 11.96 S3 + 6.89 S4$$

Prognózované štvrťročné hodnoty sú nasledujúce:

	00Q1	00Q2	00Q3	00Q4	01Q1	01Q2	01Q3	01Q4	02Q1	02Q2	02Q3	02Q4
Skutočnosť	156.2	171.7	172.8
Prognóza	158.7	169.2	171.9	167.4	161.2	171.6	174.5	170.3	164.5	175.5	179.1	175.8

Graf doterajších hodnôt HDP (skutočnosť – plná čiara) a podľa modelu odhadnutých hodnôt (prognóza – čiarkovaná čiara) je na obr. 1

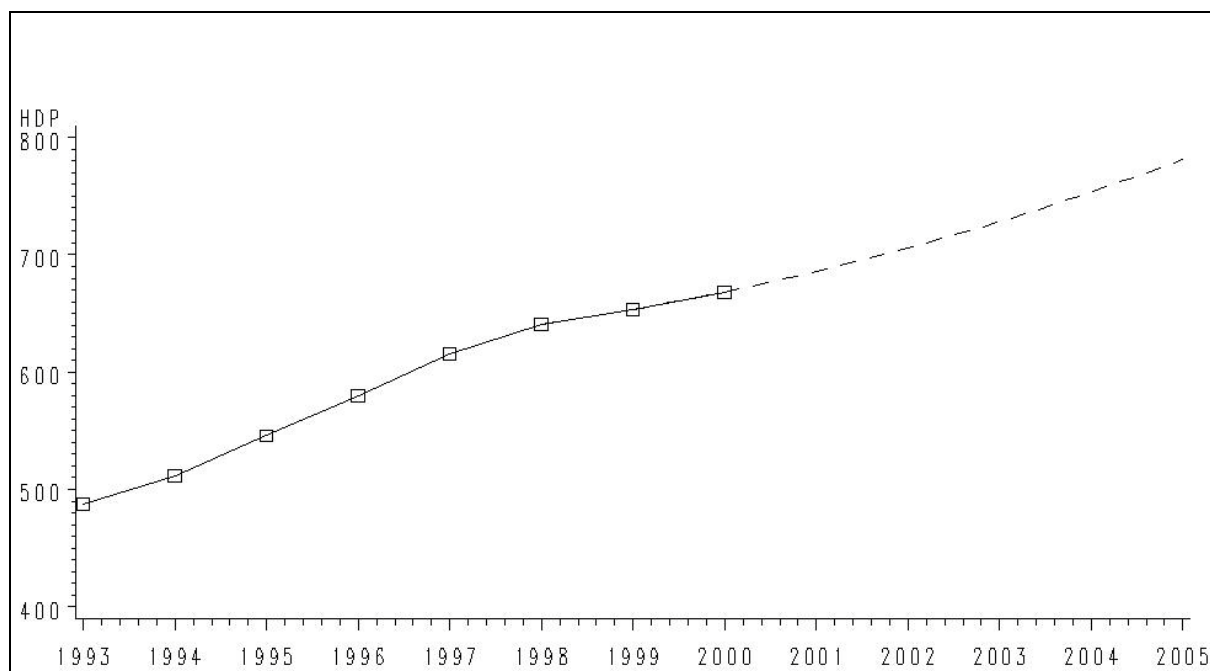
Obr. 1 Skutočnosť a prognóza vývoja štvrťročného objemu HDP (v mld. Sk s. c.1995)

ODHAD VÝVOJA ROČNÝCH OBJEMOV HDP

Pri prognóze ročného objemu HDP (v mld. Sk s.c. 1995) predpokladáme, že vývoj z posledných troch rokov (od bodu zlomu v doterajšom vývoji) bude pokračovať parabolickým trendom. Hodnoty skutočnosti a odhadnutého vývoja sú nasledujúce:

Rok	Skutočnosť	Prognóza	Index
1993	487.6		.
1994	511.6		1.049
1995	546.0		1.067
1996	579.9		1.062
1997	615.9		1.062
1998	641.1		1.041
1999	653.3		1.019
2000	.	668.1	1.023
2001	.	685.5	1.026
2002	.	705.5	1.029
2003	.	728.1	1.032
2004	.	753.3	1.035
2005	.	781.1	1.037

Graf doterajších hodnôt HDP (skutočnosť – plná čiara) a podľa modelu odhadnutých hodnôt (prognóza – čiarkovaná čiara) je na obr. 2.

Obr. 2 Skutočnosť a prognóza vývoja ročného objemu HDP (v mld. Sk s. c. 1995)

ODHAD VÝVOJA KONCOROČNÝCH POČTOV NEZAMESTNANÝCH

Národný úrad práce ku koncom jednotlivých mesiacov zisťuje, okrem iného, počet evidovaných nezamestnaných. Relatívny ukazovateľ - miera evidovaných nezamestnaných sa počíta ako pomer počtu nezamestnaných k počtu ekonomicky aktívnych osôb. Keďže menovateľ miery nezamestnanosti (počet ekonomicky aktívnych obyvateľov) sa každoročne mení zdá sa, že obsah ukazovateľa počet nezamestnaných stabilnejšie vystihuje nezamestnanosť ako miera nezamestnaných.

Ukazovateľ počtu (t. j. aj miery) nezamestnaných čiastočne zvyšuje počet síce evidovaných ale „na čierno“ pracujúcich obyvateľov SR.

Pri prognóze koncoročných počtov nezamestnaných do roku 2005 budeme predpokladať, že počet fiktívnych nezamestnaných sa nezmení. Prípadné budúce zníženie počtu fiktívnych nezamestnaných presnejším meraním počtu nezamestnaných a potláčaním práce „na čierno“ u občanov SR predkladanú prognózu zlepši (zniži odhadnutý počet nezamestnaných).

Druhým faktorom ovplyvňujúcim výšku počtu nezamestnaných s veľmi nejasným budúcim vývojom je počet miest vo verejnoprospešných prácach. V

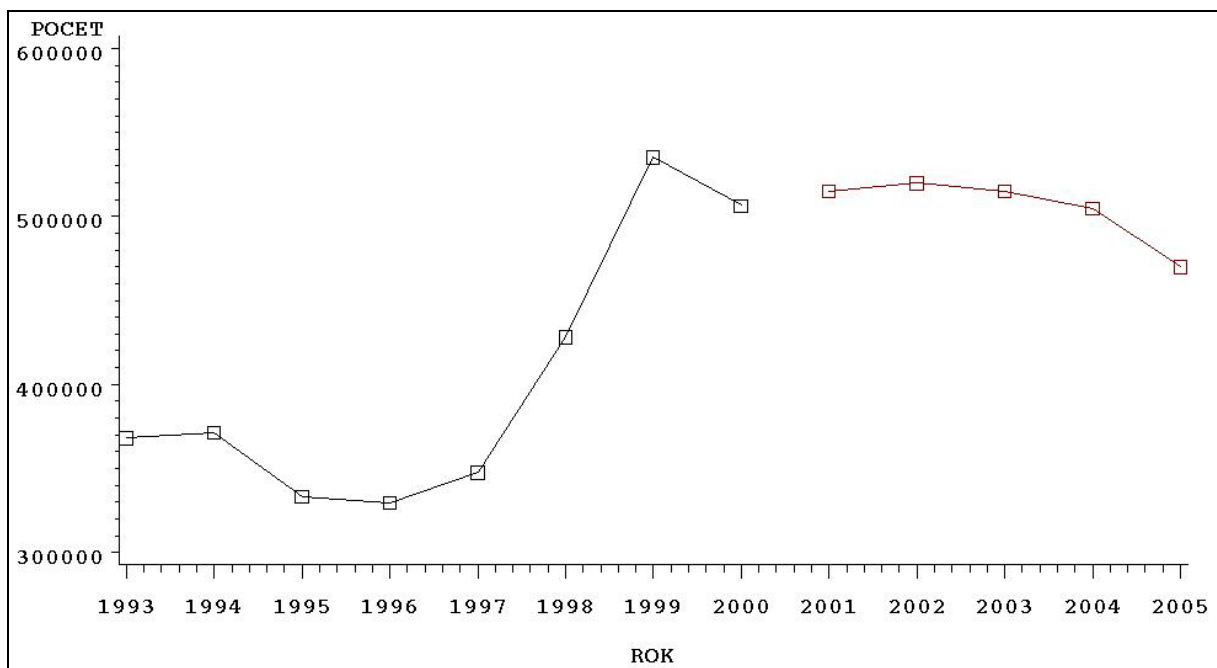
uvedenej prognóze sa predpokladá, že v celom prognózovanom období sa nezmení a bude na úrovni okolo 70 tisíc verejnoprospešných pracovných miest.

Pri prognóze koncoročných počtov evidovaných nezamestnaných sa predpokladá parabolický trend vývoja s expertnou korekciou prognózy o počet verejnoprospešných pracovných miest.

Výsledky prognózy sú nasledujúce:

Rok	Počet Prognóza	Miera
1993	368095	14.4
1994	371481	14.8
1995	333291	13.1
1996	329749	12.8
1997	347753	12.5
1998	428209	15.6
1999	535211	19.2
2000	506497	18.8
2001	515000	
2002	520000	
2003	515000	
2004	505000	
2005	470000	

Grafická prezentácia je na obr. 3.

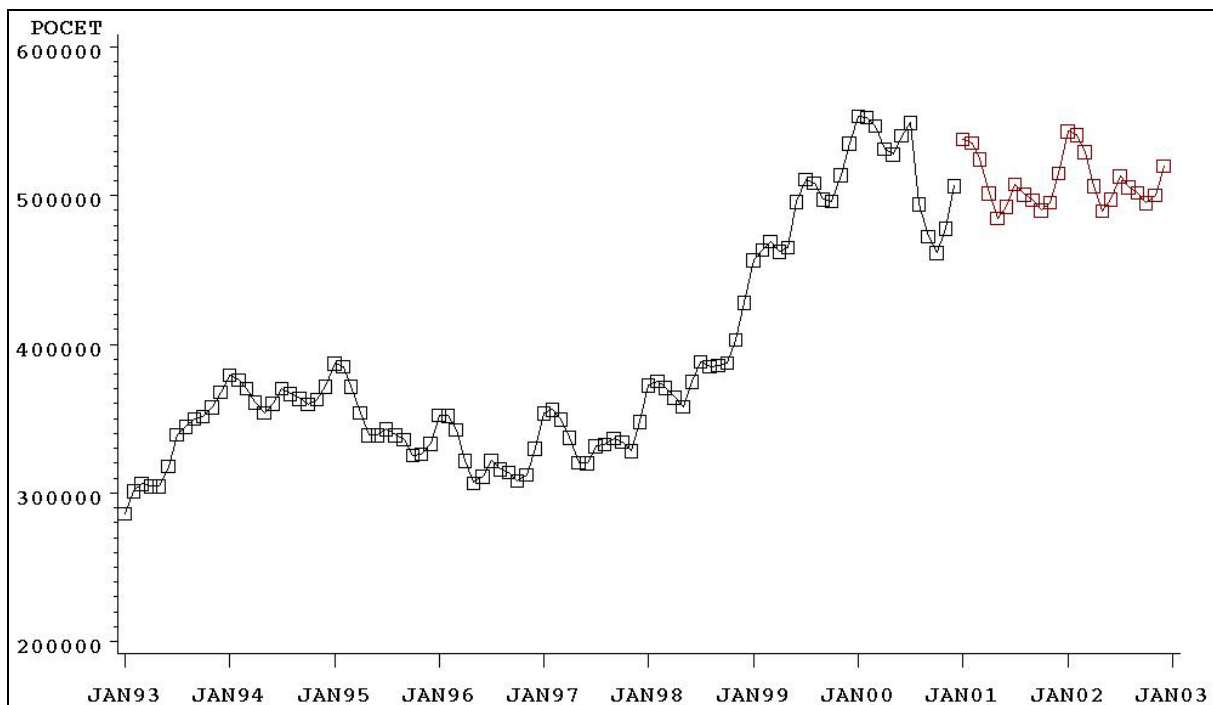

Obr. 3 Skutočnosť a prognóza vývoja počtu evidovaných nezamestnaných

ODHAD VÝVOJA KONCOMESAČNÝCH POČTOV NEZAMESTNANÝCH

Podobne, ako pri koncoročných počtoch evidovaných nezamestnaných budeme predpokladať, že sa nezmení charakter zisťovania počtu evidovaných nezamestnaných (počet fiktívnych nezamestnaných, ktorí zároveň pracujú „na čierne“ sa zásadne nezmení). Ďalej budeme predpokladať, že počet verejnoprospešných pracovných miest ostane na úrovni 70 tisíc a zachová sa počas celého obdobia. Keďže možno predpokladať sezónny charakter počtu verejnoprospešných pracovných miest druhý predpoklad bude mierne znižovať počet nezamestnaných v zimných mesiacoch a zvyšovať v letných mesiacoch. Prognózované koncomesačné hodnoty v jednotlivých mesiacoch rokov 2001 a 2002 boli odhadnuté vychádzajúc z koncoročných odhadov počtov nezamestnaných vo výške 515 a 520 tisíc nezamestnaných a prepočtov pomocou sezónnych indexov určených z rokov s približne vyrovnaným počtom nezamestnaných (1994 a 1996).

Odhadnuté hodnoty sú znázornené na obr. 4 a za nim nasledujúcej tabuľke:

Obr. 4 Skutočnosť a prognóza vývoja počtu nezamestnaných

Tab. Prognóza mesačných počtov nezamestnaných

Mesiac	Miera	Počet	Prognóza
JAN00	19.5	553540	
FEB00	19.5	552925	
MAR00	19.3	546842	
APR00	18.8	531328	
MAY00	18.6	527937	
JUN00	19.1	540553	
JUL00	19.4	549184	
AUG00	18.4	494453	
SEP00	16.6	472539	
OCT00	16.1	461526	
NOV00	17.7	477770	
DEC00	18.8	506497	
JAN01			538184
FEB01			535637
MAR01			524410
APR01			501638
MAY01			484956
JUN01			492614
JUL01			507952
AUG01			500909
SEP01			497133
OCT01			490283
NOV01			495605
DEC01			515000
JAN02			543409
FEB02			540837
MAR02			529501
APR02			506508
MAY02			489664
JUN02			497397
JUL02			512884
AUG02			505772
SEP02			501960
OCT02			495043
NOV02			500417
DEC02			520000

NÁVRHY OPATRENÍ

Doc. Ing. Jozef Chajdiak, CSc.

KÁDRE

O úrovni ekonomického vývoja vo významnej miere rozhodujú kádre na riadiacich a výkonných postoch. Máme dva systémy.

Prvý systém predstavuje určitý ekonomický celok (napríklad podnik, odvetvie či celé národné hospodárstvo), ktorý má svoje objektívne ciele, v ktorom sú kádre na riadiacich a výkonných postoch.

Druhý systém predstavuje ekonomický systém individuálneho kádra v riadiacej alebo výkonnej funkcii. Aj tento druhý systém má svoje objektívne ciele.

Problémom môže byť, že naplnenie cieľov jedného systému môže byť na úkor naplnenia cieľov druhého systému, že ciele uvedených systémov môžu byť výrazne protirečivé. Riadiaci káder uprednostní naplnenie cieľov svojho individuálneho ekonomického systému pred naplnením cieľov vyššieho systému. Dosiachnutie stavu, že ciele budú v dostatočnom súlade je principiálnou podmienkou úspešného rozvoja vyššieho systému, je najdôležitejšou úlohou vrcholových riadiacich štruktúr.

MINIMÁLNE CENY

Vznikajú rozličné stavovské a cechové organizácie. Okrem organizácie ľudí z príslušnej špecializácie, jednou z dôležitých úloh cechov (združení) by malo byť ustrázenie minimálnej ceny.

Minimálna cena okrem bezprostredných nákladov na ľudskú prácu a materiál, musí obsahovať aj náklady na sociálne zabezpečenie (zabezpečujú životnú existenciu človeka výrobcu v budúcnosti), náklady na odpisy (zabezpečujú budúce investície), náklady na ďalšie vzdelávanie výrobcu (slúžia na zachovanie konkurencieschopnosti výrobcu), náklady na ochranu životného prostredia a možno aj ďalšie položky.

Maximálnu cenu ustráži odberateľ, minimálnu cenu musí strážiť cech (združenie)!!! Realizácia rozličných výrob, či služieb pod cenu zvyčajne znamená nekvalitnú prácu zo širšieho pohľadu, znamená zníženie objemu produkcie, aj keď existuje prirodzený prístup odberateľa záskat' produkty alebo služby čo najlacnejšie.

VEDA

Miesto vedy v procese rozvoja spoločnosti, a aj jej ekonomického vývoja, je nesporné. Problémom môžu byť len: témy na riešenie, krytie riešenia príslušnými zdrojmi a možno tiež osoby riešiteľov.

Pri plánovaní a investovaní do vedeckovýskumných úloh život komplikuje pravdepodobnostná povaha výsledkov riešenia jednotlivých úloh.

Dopredu je zvyčajne veľmi ťažko povedať, či daný smer je perspektívny, či výsledky riešenia budú mať ekonomický prínos a aký veľký bude tento ekonomický prínos a na druhej strane financovať ho musíme ihneď.

Redukcia výskumných kapacít v SR, znižovanie objemu prostriedkov na výskum, prenášanie riešenia úloh na nadnárodné koncerny alebo materské centrály do USA alebo iných vyspelých krajín, znižuje konkurencieschopnosť výrobcov zo SR, znižuje domácu úroveň vedeckovýskumnej práce, znižuje priemer vzdelanostnej a vedomostnej úrovne v SR a v svojej podstate pôsobí protirastovo.

DIAĽNICE

Jedným z faktorov ovplyvňujúcich vývoj HDP je budovanie diaľnic. V prvom aspekte je to vlastná výrobná činnosť, ktorej výsledkom je aj určitý objem HDP.

Druhý aspekt je dôležitejší. Diaľnice predstavujú infraštruktúru, po ktorej sa k nám "dovezie" zahraničný kapitál, a po ktorej si bude zahraničný kapitál odvázať svoje zisky.

Čo najrýchlejšie treba spojzdníť ucelený ťah z Poľska do Rakúska a Maďarska, potom spojiť Bratislavu s Košicami cez Poprad s následným napojením na Maďarsko a možno aj Ukrajinu a východné Poľsko, ďalej realizovať trasu Bratislava, Nitra, Zvolen, Košice, spojiť severnú a južnú vetvu tunelom pod Donovalami a prípadne aj pod Čertovicou či inde.

Vybudovaná diaľničná sieť znamená aj kladné body pre náš vstup do EÚ. Európska únia sa bezproblémovo rozšíri potiaľ, pokiaľ sú diaľnice.

Budovanie diaľnic je pomerne drahá záležitosť. Je to však dielo na 100 aj viac rokov a preto možno akceptovať aj viacgeneračné zadĺženie na ich postavenie. Medzinárodný kredit súčasnej politickej reprezentácie, záujmy zahraničného kapitálu by nemali robiť problémy pri financovaní diela najbližšieho desaťročia.

VZDELANIE

Úroveň školstva a vedomosti žiakov a študentov nám od revolúcie zjavne upadajú. Kvalita pedagogického zboru sa zhoršuje. I keď úroveň individuálneho pedagóga časom rastie, odchod lepších pedagógov za lepšie platenou prácou, odchod starších skúsených odborníkov do penzie v priemere znižuje úroveň pedagogického zboru. Učitelia si privyrábajú, niekedy aj na úkor oficiálneho učiteľského povolania. Z vývoja postupnosti minimálneho počtu bodov na prijímacom pokračovaní na Ekonomickú univerzitu môžeme konštatovať zhoršovanie vedomostnej úrovne žiakov aj študentov.

Na druhej strane vzdelaný človek, dobre kvalifikačne pripravený pracovník je vo výrobnom procese produktívnejší ako menej vzdelaný človek, horšie kvalifikačne pripravený pracovník.

Investície do vzdelania sú jednoznačne investíciami do dobrej budúcnosti.

MALÉ A STREDNÉ PODNIKANIE

Podnikanie sa skladá z veľkého, stredného a malého. Každé má svoje špecifiká, každé je nutnou súčasťou celkového systému podnikania.

Zdá sa, že v rozvoji malého podnikania máme určité problémy. Jedným zo zaujímavých je problém vplyvu kriminálneho prostredia na proces podnikania. Reálne existujúce výpalníctvo neracionálne zvyšuje náklady malého podnikateľa, čím mu znižuje nielen možný zisk a osobnú spotrebu, ale berie aj zdroje na budúci rozvoj, či dokonca len udržanie podnikateľskej existencie.

Narušuje sa tým morálna stabilita spoločnosti (ekonomické posilňovanie kriminálnej sféry) a tiež aj jedného piliera rozvoja podnikateľského procesu (ekonomické ničenie malého podnikateľa).

VYKAZOVANIE POČTU NEZAMESTNANÝCH

Zdá sa, že vykazovaný počet nezamestnaných je vyšší ako reálny počet nezamestnaných. Jedným zo zdrojov tohto rozdielu je práca občanov SR v SR “na čierno”.

Kým pri cudzincoch zamestnaných v SR práca na čierno znamená úsporu nákladov (keďže cudzinci nečerpajú z fondov sociálneho a zdravotného zabezpečenia problém ich nelegálnej práce nás nemusí až tak trápiť).

V prípade práce na čierno u domácich pracovníkov dochádza k úsporám nákladov, ktoré možno priamo nazvať rozkrádaním. Oficiálne nezamestnaný človek môže dostávať podporu v nezamestnanosti, je sociálne aj zdravotne poistený a príslušné platby sa realizujú z práce oficiálne pracujúceho obyvateľstva. Pritom ak neoficiálne pracuje, tieto platby neplatí. Prilepšenie si “čierneho” platu podporou v nezamestnanosti individuálne “poteší”, ale celospoločensky rozvracia systém.

Je žiaduce rýchlo prijať zákon penalizujúci **zamestnavateľa** za prácu na čierno prohibične vysokou čiastkou, napríklad čiastkou jeden milión Sk za každú zistenú osobu, účinne kontrolovať (s vysokou periodicitou a dôraznosťou) kontrolovať trh práce. Nezamestnanosť sa síce reálne nezníži, ale zníži sa vykázaný počet nezamestnaných, zvýšia sa odvody do sociálnych a zdravotných fondov a zvýši sa dôveryhodnosť celého sociálneho poistenia.

10. ROČNÍK

Jednou z ciest trvalého dlhodobého zníženia počtu nezamestnaných o 30 - 50 tisíc osôb je zavedenie ďalšieho (desiateho) ročníka povinnej školskej dochádzky. Ročník by sa mohol venovať výučbe problematiky predmetov

informatiky a výučbe cudzích jazykov (anglický jazyk, nemecký jazyk a z ruštiny by naša mládež mala zvládnuť aspoň azbuku). Zvýšila by sa tak jazyková, ako aj počítačová pripravenosť našej mládeže a výživu uspareného počtu nezamestnaných by sme tak preniesli na rodičov.

NAHRADENIE SLOVENSKEJ KORUNY EUROM

Jozef Chajdiak

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie má svoj bezprostredný praktický význam. Nebude to len víťazstvo politickej reprezentácie, ktorá v momente nášho vstupu bude vládnuť, nebude to len výrazná zmena nášho medzinárodného postavenia, nie je to len naše bezprostredné zapojenie sa do globalizačných procesov, bude to aj zmena ekonomických podmienok nášho fungovania. Dostaneme sa z bezbarierového 5 miliónového trhu na bezbarierový 300 miliónový trh s jednotnou menou.

Autorovi sa zdá, že v procese plnenia úloh pre náš vstup do Európskej únie oproti plneniu úloh v politickej a právnej rovine, plnenie úloh v ekonomickej rovine zaostáva.

Jednou z principiálnych úloh spojenou s naším vstupom do Európskej únie bude nahradenie našej peňažnej jednotky (slovenskej koruny) európskou peňažnou jednotkou (eurom).

Výmenný kurz SKK a EUR sa v súčasnosti blíži k 44 SKK za 1 EUR. V prepočtoch našich ekonomických výsledkov z SKK na EUR je to veľmi nevýhodný kurz, ktorý má podľa všetkého určitú odchýlku v prospech euro od objektívnej relácie SKK a EUR. Drahšie euro síce „zlačňuje“ náš vývoz, ale na druhej strane zdražuje dovoz, znižuje objem produkcie vyjadrený v eurách, znižuje produktivitu práce meranú produkciou vyjadrenou v eurách, znižuje objem miezd vyjadrený v eurách. Pritom cena jedného eura s určitým kolísaním v čase rastie.

Iný pohľad je, keď pozrieme na ekonomiku v SKK a v EUR cez paritu jej kúpnej sily. V prípade parity sa v silne optimistických pohľadoch môžeme dostať až na 10 SKK za 1 EUR. (Naše cestovanie po západnej Európe pri takomto kurze nadobúda úplne iný rozmer.)

Prechod slovenskej právnej agendy na európsky štandard je veľmi pracná, rozsiahla, niekoľkoročná úloha a nikdo nepochybuje o jej význame a nutnosti ju zrealizovať. Na druhej strane prechod z SKK na EUR sa posúva na obdobie po našom vstupe do Európskej únie, na obdobie po splnení príslušných kritérií na vstup do Európskej menovej únie. Zdá sa, že podceňujeme významnosť a zložitosť tejto úlohy.

Je zřejmé, že štruktúra ekonomických veličín (pomery cien tovarov, služieb, statkov, platov) v Európskej únii vyjadrená v eurách a u nás tiež vyjadrená v eurách vychádzajúcich z platného výmenného kurzu, je dosť rozdielná.

Porebujeme určiť hodnotu výmenného kurzu SKK a EUR, pri ktorom ekonomické štruktúry Európskej únie a Slovenskej republiky budú čo najpodobnejšie.

Stálo by za úvahu čo najskoršie zaviesť euro v Slovenskej republike (najlepšie ihneď!). Našu pomerne nestabilnú slovenskú korunu by sme nahradili podstatne stabilnejším eurom. Keď už nič iné, stabilita meracej jednotky, z tohto pohľadu aj bezproblémová realizácia vyše 80 % zahraničného obchodu, dáva tejto úvahe nielen vizionársky rozmer, ale aj podnet na konanie vo vytvorení aspoň množiny úvah pred jej vlastnou realizáciou. Navyše všetky statky typu pôdy, budov, závodov, elektrických, plynárenských, vodárenských, kanalizačných, cestných, železničných sietí by sa museli ihneď oceniť v eurách v cenách blízkyh Európskej únii. Na druhej strane, úloha by bola bolestivá v mzdovej oblasti (v parite kúpnej sily sme na tom podstatne lepšie ako vo výmennom kurze) a aj v postupnej strate komparatívnej výhody – lacnej pracovnej sily.

Celkove, zrušenie SKK a jej nahradenie EUR by nás nútilo približovať sa ekonomickým štruktúram (vyjadrenými pomermi jednotlivých cien) v Európskej únii.

Na záver:

1. Do Európskej únie chceme vstúpiť!
2. Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii bez eura nemá pre nás zmysel! Silne spochybňuje reálnosť prvého predpokladu a nastoľuje otázku „Načo potom chceme vstúpiť do Európskej únie?“.
3. Euro musíme zaviesť! Skôr, či neskôr nás táto úloha čaká. Čím skôr ju zrealizujeme, tým lepšie! Dokonca model Slovenská republika s eurom a bez členstva v Európskej únii je lepší ako model Slovenská republika v Európskej únii bez eura.
4. Euro sa nezavedie samo! Je to úloha nášho štátu v spolupráci a pravdepodobne aj za pomoci Európskej únie.
5. Politické strany sa môžu dohadovať o všeličom. Ale vstup do Európskej únie a zavedenie eura je úloha nás všetkých a teda aj všetkých politických strán a v ľubovoľnom časovom okamihu bez ohľadu na to, kto momentálne reprezentuje koalíciu a kto opozíciu.

HRUBÝ DOMÁCI PRODUKT A NEZAMESTNANOSŤ NA SLOVENSKU OČAMI ANALYTIKOV ČSOB

Na úvod by sme chceli poznamenať, že problematika rastu HDP a poklesu nezamestnanosti majú spoločné korene a preto sme naše myšlienky sústredili do jediného článku.

Pred prezentáciou našich prognóz a námetov, by sme radi poukázali na jeden problém, ktorý je podľa nás relevantný pri zostavovaní predpovedí a to je kvalita dát. Za posledných desať mesiacov sme mohli byť svedkami štyroch významných zásahov do dopytovej štruktúry HDP, ktoré súviseli s tým istým problémom: metodikou deflátorov exportu a importu. Prečo nás to trápí? Podľa nás relevantné predpovede sa dajú robiť len z dopytovej štruktúry HDP a každá výrazná zmena v tejto štruktúre znamená skreslenie odhadov. Preto by sme chceli aj touto formou vyzvať k zjednoteniu metodiky výpočtu týchto deflátorov (ideálny by bol zber dát priamo u exportérov a importérov).

Po tejto poznámke by sme radi prezentovali naše názory a okomentovali naše prognózy na nasledujúcich päť rokov. Ako sme zdôraznili už na začiatku, problematika rastu HDP a poklesu nezamestnanosti majú spoločné korene a to v podnikovej sfére. Zdravá ponuková strana ekonomiky s konkurencieschopnými produktmi je alfou a omegou strednodobo udržateľného hospodárskeho rastu. Kľúčovou veličinou sú súkromné investície a s nimi spojený rast produktivity práce. Navyše najmä cez súkromné investície sa dá zmeniť výška štrukturálnej nezamestnanosti. Preto treba vytvoriť vhodnú klímu na podporu investícií v súkromnom sektore a očistiť ponukovú stranu od subjektov neschopných produkovať konkurencieschopný produkt. Niekedy krátkodobé zámery treba obetovať v prospech zámerov dlhodobých.

Predpoklady priaznivého ekonomického vývoja (čo treba urobiť a čo už bolo v posledných dvoch rokoch vykonané):

1. Stabilita finančnej ekonomiky ako podmienka pre pokles a následnú stabilizáciu úrokových sadzieb a pre uvoľnenie úverového transmisného mechanizmu:
 - rekapitalizácia veľkých bánk (uskutočnené)
 - očistenie portfólia bánk od zlých úverov, ich prevedenie do konsolidačných inštitúcií, resp. prenesenie nákladov na štát (daňoví poplatníci)
 - odbúranie vysokého rastu požiadaviek verejného sektora na pôžičky, ktorý bol jedným z faktorov nestability celého finančného trhu v predchádzajúcom období.
2. Nízke dane (najmä daň z príjmu právnických osôb – uskutočnené), zavedenie systému investičných stimulov (malá ekonomika nemôže „ísť proti všetkým ostatným krajinám“, ktoré ich aplikujú); prostriedkom pre reštrukturalizáciu ekonomiky je prítomnosť dlhodobých zahraničných investícií.
3. Efektívne fungovanie inštitútu konkurzu a vyrovnania s cieľom dostatočne rýchlo a efektívne vyčistiť ponukovú stranu od neefektívnych zadlžených firiem (pričom nejde len o pohľad „z banky“, ale o celkovú kvalitu fungovania mikrosféry).
4. Vytvorenie podmienok rastu, čo znamená na jednej strane vhodnú infraštruktúru na druhej strane lokalizáciu veľkých a úspešných spoločností, ktoré na seba naviažu aj ďalšie dynamické firmy (viz VW v ČR alebo SR).
5. Zabezpečenie perspektívy skorého vstupu do EU a NATO.
6. Strednodobá hospodárska politika (ad hoc politika „brzda – plyn“ je vzhľadom na relatívne dlhý časový interval medzi realizáciou a výsledkom málo efektívny). Patrí sem aj fiškálny výhľad, resp. znalosť bezpečnej úverovej kapacity štátu (s ohľadom na nutnosť uhradenia transformačných záväzkov), eliminácia efektu „snehová guľa“. Na posledný problém je potrebné pozeráť aj z hľadiska kapacít finančného trhu.

Cieľom tohoto snaženia je:

1. Stabilné trhové prostredie, ktoré vytvára priaznivú investičnú klímu (tak ekonomické ako aj inštitucionálne podmienky).
2. Mikrosféra (ponuková strana ekonomiky), ktorá by mala byť konkurencieschopná tak na domácom ako aj na zahraničnom trhu.
3. Dosiachnutie dlhodobého a udržateľného ekonomického rastu, ktorý bude znamenať rast životnej (ekonomickej úrovne SR) úrovne bez vzniku závažných národohospodárskych porúch (tento cieľ úzko súvisí s bodom 1. a 2.).

V roku 2001 očakávame vyššiu dynamiku rastu HDP ako v predchádzajúcom roku. Naposledy zverejnené makroekonomické indikátory (stavebná produkcia a maloobchodné tržby) už niekoľko mesiacov naznačujú, že domáci dopyt je von z krízy. Pokles inflácie znižuje prepád reálnych miezd, čo spolu s očakávaným miernym poklesom nezamestnanosti a výplatom dlhopisov FNM by mali prispievať k nárastu konečnej spotreby obyvateľstva. Od konečnej spotreby štátu (našťastie) nemôžeme očakávať výrazný prorastový efekt. „Boom“ však predpokladáme u investícií – tak u súkromných ako aj u štátnych (stavebníctvo). Dá sa povedať, že v roku 2001 by mal domáci dopyt posunúť HDP bližšie k potenciálnemu produktu. Čo sa týka zahraničného dopytu, predpokladaný pomerne „slušný“ rast ekonomík eurozóny a krajín CEFTA by mal udržať dynamiku slovenského exportu na prijateľných hodnotách. Otáznik visí podľa nás nad pripravenosťou ponukovej strany reagovať na vyšší domáci dopyt. Obávame sa, že významná časť rastu domáceho dopytu bude uspokojená cez dovoz, čo bude brániť dosahovaniu vyššej expanzii ekonomiky. Náš odhad na tento rok je 2.8% (stred intervalu). Čo sa týka nezamestnanosti je lepšie sledovať podľa nášho názoru štvrtročné výberové zisťovania pracovných síl Štatistického úradu SR, ktoré sú menej ovplyvnené čiernou prácou a umelé zásahy (ako napr. verejnoprospešné práce) ignorujú. Nepredpokladáme, vzhľadom na výšku a štruktúru investícií v predchádzajúcich rokoch, že dôjde k rapidnému poklesu štrukturálnej nezamestnanosti. Určitú pozitívnu úlohu by mala samozrejme zohrať cyklická nezamestnanosť, ktorá s oživením ekonomiky by mala mierne poklesnúť. Očakávame pokles nezamestnanosti v roku 2001 na 18.2%.

Rok 2002 bude veľmi špecifický, vzhľadom na zmenu politického cyklu, ktorá môže priniesť významnú zmenu v hospodárskej politike a tým zasiahnuť aj do ďalšieho vývoja makroekonomických veličín. V našich prognózach sme vychádzali z variantu postupného zvyšovania ekonomickej aktivity. V rokoch 2002 až 2005 by sa rast HDP (pri optimálnom vývoji) mohol pohybovať v blízkosti potenciálu, čo znamená expanziu okolo 4 až 5%. V prípade miery nezamestnanosti výrazne zlepšenie očakávame až od roku 2003. Zatiaľ chýbajú súkromné investície, ktoré by zabezpečili radikálny pokles. V roku 2004 vidíme nezamestnanosť tesne nad 15%.

V závere nášho článku by sme radi uviedli porovnanie výkonnosti Slovenskej ekonomiky a ďalších krajín v snahe poskytnúť obraz o „dlžke konvergenčnej cesty“. Samotný rast HDP je veľmi prítlačlivé a ľahko porovnateľné číslo. Podstatné je však, ako sa odrazí na ekonomickej úrovni krajiny, a ako si táto krajina stojí v porovnaní s ďalšími stredoeurópskymi tranzitívnymi ekonomikami. Z nášho porovnania vyplýva, že sa Slovensku nedarí príliš dobre, keďže sa nachádza na štvrtom mieste (za Slovinskom, ČR a Maďarskom).

Obdobie 1999-2000 bolo pre slovenskú ekonomiku síce obtiažne, avšak ako to vidno z agregovaných ukazovateľov, bolo aj obdobím úspešným. Slovensku sa totiž podarilo zachovať trend rastu ekonomickej úrovne. Podľa porovnania HDP a cenovej úrovne, ktoré na základe dát z roku 1996 uskutočnilo OECD spolu s Eurostatom, dosahoval podiel HDP na obyvateľa podľa parity kúpnej sily necelých 43% úrovne Nemecka. Podľa našich prepočtov založených na štandardnej extrapolácii údajov, sa do roku 1999 zvýšil podiel HDP per capita na 45.8% úrovne Nemecka. V absolútnom vyjadrení dosiahol HDP per capita na Slovensku

cca 10 900 USD, kým v ČR to bolo približne 13 200. V porovnaní s ČR je však podstatná skutočnosť, že úroveň HDP na obyvateľa ČR sa od roku 1996 síce zvýšil z cca 13 000 USD na necelých 13 200, avšak pomer tohoto ukazovateľa k úrovni dosiahnutej v Nemecku sa znížil zo 60% na 55.5%. Ak dáme do súvislosti naše odhady vývoja s očakávaným vývojom v Nemecku, môžeme extrapolovať ekonomickú úroveň do roku 2004. Výsledok nie je príliš optimistický napriek očakávanej konjunktúre v SR. Vychádza nám totiž, že ani o päť rokov nedosiahne SR polovičnú úroveň HDP per capita v Nemecku.

Keď už hovoríme o ekonomickej úrovni, ktorá vyznieva relatívne dobre, je tu ešte jedna perspektívne problematická úroveň, a síce cenová. Z našich prepočtov vyplýva, že cenová úroveň v SR dosahuje cca 36% úrovne Nemecka (=108% EÚ). Samozrejme, že v rámci EÚ dlhodobo existujú rozdiely v úrovniach cenových hladín (napr. v roku 1998 to bolo od 65% do 120%), avšak tieto diferencie sa časom zmiernujú. Potenciálne teda existuje ďalší problém, a to je dlhodobo vyššia inflácia. Preto je poslednou nami uvedenou požiadavkou optimálny mix hospodárskej politiky, v rámci ktorej nebude menová politika primárne orientovaná na rýchlu dezinfláciu. Niekedy sa totiž v tejto súvislosti hovorí o kompromisu medzi rastom HDP a infláciou, respektíve cene za nízku infláciu. Ide nám teda o to, aby skutočná – zaplatená – cena bola čo najnižšia.

Petr Dufek, Ľudovít Ódor

Nahradenie slovenskej koruny eurom: kedy a ako?

Súčasná zahraničnopolitická orientácia Slovenska má jednoznačný cieľ: dostať sa do Európskej únie. Pravdepodobne nikto nepochybuje o tom, že ak by sa Slovensko stalo členom EÚ bolo by pre našu krajinu výhodné stať sa aj členom Európskej menovej únie (nižšie úrokové sadzby, rizikové prémium a transakčné náklady, atď.). Otázkou však zostáva v akom časovom horizonte je to reálne a čo treba urobiť, aby proces nahradenia koruny eurom bol čo najrýchlejší.

Je racionálne predpokladať, že pred vstupom do EMÚ sa meny krajín uchádzajúcich o vstup stanú časťou ERM2 (Exchange Rate Mechanism). Pravdepodobne sa to udeje formou fixného kurzu s úzkym fluktuáčnym pásmom alebo formou currency boardu. Tu hneď vzniká otázka optimálnej a „ubrániteľnej“ úrovne fixného kurzu. Stabilita meny závisí predovšetkým od stability makroekonomického prostredia, preto je základnou požiadavkou fixovania slovenskej koruny na euro vyspelá a málo zraniteľná makroekonomická situácia. To znamená, že kým sa krajina do EÚ môže dostať v strednej fáze reálnej konvergenencie, do EMÚ je potrebná finálna fáza. Napokon aj maastrichtské kritériá sú dost' ambiciózne pre krajinu uprostred približovania (kodaňské kritériá sú „mäkšie“). Dovolíme si tvrdiť, že predčasná snaha o splnenie maastrichtských kritérií viac uškodí ekonomike Slovenska ako jej pomôže.

Zoberme si napríklad kritérium o inflácii. Je takmer nemožné (až na prípad recesie), že sa Slovensku podarí splniť inflačné kritérium počas strednej fázy reálnej konvergenencie (ak sa bude snažiť o maximálnu rýchlosť tohoto procesu). Prečo? Je všeobecne známe, že mzdy, ceny (najmä v neobchodovateľnom sektore), technologická úroveň a produktivita práce výrazne zaostávajú za európskym štandardom. Ak sa budeme snažiť tento deficit čím skôr dohnať, našou úlohou bude: štrukturálnymi reformami a vhodnou klímou pre súkromné investície neustále zvyšovať potenciálny produkt a agregátny dopyt prispôbovať možnostiam ponukovej strany. Je veľmi pravdepodobné, že pri spomínaných predpokladoch bude produktivita na Slovensku rásť rýchlejšie ako v EÚ. Tento „diferenciál produktivity“ bude tlačiť cez Balassa-Samuelsonov efekt na cenovú úroveň. Jednoduchšie povedané, v procese reálnej konvergenencie by mal byť rast cenovej úrovne vyšší na Slovensku ako v EÚ. Viacero vedeckých prác ukázalo (napríklad MMF), že tento rozdiel sa pohybuje okolo 2% v súčasnosti (u krajín strednej Európy). Pritom maastrichtské kritérium o inflácii vyžaduje: priemerný CPI v troch členských štátoch s najnižšou infláciou plus 1.5%. Preto by bolo veľmi obtiažne splniť toto kritérium uprostred konvergenčného procesu. Dalo by sa to obísť tak, že na ten jeden rok maximálne sprísňime hospodársku politiku, znížime DPH a podobne, avšak to všetko by bolo umelé a nesystematické a veľa by sme stratili v oblasti reálneho približovania.

Ani kritérium o deficite verejných financií nie je podľa nás pre uchádzačov o členstvo najvhodnejšie uprostred konvergenencie. Napríklad v prípade Slovenska sú štrukturálne zmeny žiaduce, pritom sú často veľmi nákladné (viď. reštrukturalizácia bankového sektora). Navyše aj zmena systémov ako napr. penzijný, zdravotnícky a sociálny vyžaduje veľké množstvo vstupného kapitálu. Kým sa podarí celé verejné financie „dať do poriadku“ deficit budú vysoké. Pritom nesmieme zabudnúť na ďalšiu úlohu zostavovania verejných rozpočtov, a tým je vyhladenie ekonomických cyklov. Inak povedané, niekedy treba pomocou kapitálových výdavkov podporiť agregátny dopyt, aby sa priblížil k potenciálnemu produktu. Preto si nemyslíme, že je adekvátne „silou mocou“ sa snažiť o udržanie deficitu verejných financií pod 3 percentami HDP. To, čo je dôležité, je snaha o strednodobú udržateľnosť štrukturálneho deficitu pomocou reforiem.

Myslíme si teda, že vstup do Európskej menovej únie nie je jednoduchou otázkou a treba ešte veľmi veľa urobiť, aby sme sa reálne priblížili nahradeniu koruny eurom. Reálnu konvergenčiu a nastolenie stability však môže výrazne urýchliť vstup do Európskej únie. Zatiaľ nemá podľa nás zmysel sledovať, či Slovensko spĺňa maastrichtské kritériá alebo nie. Tretia časť dnešnej konferencie preto bude aktuálna aj o pár rokov.

**Makroekonomická prognóza
vývoja slovenskej ekonomiky v rokoch 2001-2005
(Vybrané výsledky)**

**Ján Haluška – Michal Olexa – Judita Orságova
INFOSTAT Bratislava**

Úvod

Slovenská ekonomika zaznamenala v rokoch 1999 a 2000 výrazné spomalenie tempa rastu. Bola to však nevyhnutná cena za zníženie hlbokkej makroekonomickej nerovnováhy, v ktorej sa nachádzala na začiatku roka 1999 v dôsledku jej prehrievania v rokoch 1996-1998. Zmiernenie makroekonomickej nerovnováhy a tzv. mäkké pristátie v rokoch 1999 a 2000 bolo výsledkom stabilizačnej hospodárskej politiky, ktorú vláda realizuje od mája 1999.

Z makroekonomického hľadiska sa vplyv stabilizačnej politiky prejavil v poklese domáceho dopytu – v roku 1999 o 4.6 % a v roku 2000 zhruba o 2 % (odhad). Kým v roku 1999 bol pokles domáceho dopytu dôsledkom poklesu investičného dopytu, v roku 2000 bol spôsobený poklesom spotrebiteľského dopytu. Pretože tvorba HDP zaznamenala v rokoch 1999 a 2000 aj napriek tomu reálne prírastky, je zrejmé, že slovenskej ekonomike pomohol vyhnúť sa recesii v minulých dvoch rokoch predovšetkým rast vonkajšieho dopytu.

Stabilizácia slovenskej ekonomiky si však okrem spomalenia tempa ekonomického rastu vynútila aj zhoršenie vývoja jej ďalších makroekonomických ukazovateľov, menovite rast inflácie a nezamestnanosti. Kým vo vzťahu k inflácii možno konštatovať, že jej rast kulminoval už v 1. polroku 2000, riziko ďalšieho rastu už aj tak vysokej miery (evidovanej) nezamestnanosti stále existuje, a to napriek očakávanému zrýchleniu rastu slovenskej ekonomiky v roku 2001.

V ďalšej časti tohto príspevku sú stručne interpretované vybrané výsledky prognózy vývoja slovenskej ekonomiky v rokoch 2001-2005. Vzhľadom na to, že štatistické údaje o tvorbe a štruktúre použitia HDP, celkovej zamestnanosti a nominálnej mzde v roku 2000 neboli v čase jej spracovania úplné (údaje za 4. štvrtrok 2000 budú k dispozícii až začiatkom marca 2001) je prezentovaná prognóza založená na našom vlastnom odhade ich vývoja v minulom roku.

Makroekonomická výkonnosť slovenskej ekonomiky v roku 2000 a prognóza jej vývoja v rokoch 2001-2005

Odhad tempa ekonomického rastu, vývoja zamestnanosti a miezd v roku 2000

Makroekonomická výkonnosť slovenskej ekonomiky, meraná prírastkom reálneho HDP, sa v roku 2000 oproti roku 1999 s veľkou pravdepodobnosťou príliš nezmenila. Zo štatistických údajov totiž vyplýva, že tvorba HDP, ktorá v roku 1999 vzrástla o 1.9 %, sa počas prvých troch štvrtrokov minulého roka reálne zvýšila len o 2 % a aj odhady celoročného medziročného prírastku HDP v roku 2000 sa väčšinou pohybujú na zhruba rovnakej úrovni.

Ako sme naznačili už v úvode, hlavnou príčinou relatívne veľmi nízkeho rastu slovenskej ekonomiky v roku 2000 bol opäť pokles domáceho dopytu. V porovnaní s rokom 1999 však bol pokles domáceho dopytu v roku 2000 podľa nášho odhadu o viac ako polovicu nižší. Kým v roku 1999 sa domáci dopyt znížil reálne o 4.6 % resp. o 33 mld Sk, v roku 2000 (podľa odhadu) o 2.1 % resp. o 14 mld Sk¹.

Agregátny dopyt sa aj napriek poklesu domáceho dopytu v roku 2000 medziročne zvýšil, podľa nášho odhadu o 5.3 % resp. o 60 mld Sk. Pokles domáceho dopytu bol totiž viac ako eliminovaný rastom vonkajšieho dopytu, v dôsledku ktorého sa celkový vývoz v stálych cenách zvýšil v roku 2000 o vyše 16 % (odhad), čo je v porovnaní s rokom 1999 rast viac ako štvornásobne vyšší. Prírastok agregátneho dopytu však bol v roku 2000 v rozhodujúcej miere krytý rastom celkového dovozu (zo štyroch päťín), ktorý sa v minulom roku zvýšil o 10 % (odhad), kým v roku 1999 reálne klesol o 6 %.

V prípade, že by vývoj základných makroekonomických proporcií slovenskej ekonomiky v minulom roku zodpovedal uvedeným predpokladom, trend spomaľovania jej rastu, ktorý začal v roku 1996, by sa zastavil. Tvorba reálneho HDP by sa totiž v roku 2000 relatívne zvýšila rovnako ako v roku 1999, teda o 1.9 % (vo 4. štvrtroku 2000 o 1.8 %), čím by dosiahla zhruba 666 mld Sk. Na druhej strane, v bežných cenách by HDP v roku 2000 dosiahol 887 mld Sk, čo by oproti roku 1999 znamenalo prírastok 72 mld Sk resp. 8.8 % (tab. 1).

¹ Podľa nášho odhadu sa celý uvedený objem poklesu domáceho dopytu v roku 2000 viaže už k 1. polroku 2000, pretože v 2. polroku 2000 sa jeho pokles na medziročnej báze podľa našich predpokladov zastavil, a to vplyvom obratu vo vývoji tvorby hrubého fixného kapitálu z predchádzajúceho poklesu k miernemu rastu. Pokiaľ ide o pokles domáceho dopytu v roku 1999, z prepočtov vyplýva, že jeho zhruba jedna tretina pripadá na 1. polrok 1999 a dve tretiny na 2. polrok 1999.

Relatívne nízky ekonomický rast bol aj v roku 2000 sprevádzaný poklesom dopytu na trhu práce, ktorý sa prejavil v znížení celkovej zamestnanosti a v raste nezamestnanosti. V porovnaní s rokom 1999, v ktorom sa celková zamestnanosť znížila o 2.2 %, by však mal byť jej pokles v roku 2000 menší. Vplyvom projektu verejnoprospešných prác, ktorý prebiehal od augusta do decembra 2000, bolo totiž vytvorených viac ako 60 tisíc (dočasných) pracovných miest, čo by sa malo adekvátne prejavieť aj vo vývoji celkovej zamestnanosti. Podľa našich predpokladov by preto mal jej medziročný pokles o 2.1 % v 1. polroku 2000 vystriedať v 2. polroku 2000 medziročný rast o 0.7 %. Celkove by sa teda mala zamestnanosť v hospodárstve SR znížiť v roku 2000 o 0.7 % a dosiahnuť 1 974 tisíc osôb (v priemere), čo oproti roku 1999 predstavuje pokles o 14 tisíc osôb (tab. 2).

Na základe odhadnutého vývoja nominálneho HDP a celkovej zamestnanosti v roku 2000 možno odvodiť, že súhrnná produktivita práce v bežných cenách sa oproti roku 1999 zvýšila o 9.6 % (odhad). Je to rast takmer o 3 percentuálne body vyšší ako je nami predpokladaný rast priemernej nominálnej mzdy v minulom roku. Aj napriek tomu, že sa predstih rastu súhrnnej produktivity práce pred rastom nominálnej mzdy v roku 2000 oproti roku 1999 zmenšil, pokles reálnej mzdy bol v dôsledku rastu priemernej inflácie v minulom roku s veľkou pravdepodobnosťou naopak vyšší ako v roku 1999 (tab. 2).

Prognóza na roky 2001 až 2005

Výsledky makroekonomického vývoja slovenskej ekonomiky v roku 2000 a najmä v jeho druhej polovici, signalizujú, že za predpokladu pokračujúceho priaznivého vývoja v relevantnom vonkajšom ekonomickom prostredí sa môže jej makroekonomická výkonnosť v ďalších rokoch postupne zvyšovať. Vyplýva to z výsledkov prognózy, podľa ktorých by sa mala tvorba HDP v roku 2001 reálne zvýšiť o 2.8 %, pričom - v dôsledku predpokladanej akcelerácie rastu v ďalších rokoch - by mal prírastok reálneho HDP v roku 2005 predstavovať 5.2 % (tab. 1). Reálny HDP by sa teda mal v rokoch 2001 až 2005 zvyšovať v priemere o 4 % ročne.

Okrem predpokladaného pokračujúceho rastu vonkajšieho dopytu by sa mal na uvedenej akcelerácii rastu HDP podieľať už aj obnovený rast domáceho dopytu. Impulzy pre obnovenie jeho rastu v roku 2001 a následnú akceleráciu v ďalších rokoch horizontu prognózy by mal generovať predovšetkým spotrebiteľský dopyt, ktorého vplyv by mal byť zosilnený rastúcim investičným dopytom. Vyplýva to z očakávaného vývoja konečnej spotreby domácností

a hrubej tvorby fixného kapitálu. Kým rast prvého agregátu by sa mal v priebehu horizontu prognózy – v súvislosti so zvyšujúcim sa rastom reálnej mzdy - viac ako zdvojnásobiť, a to z 2.8 % v roku 2001 na 6.0 % v roku 2005, rast druhého z nich by sa mal v jednotlivých rokoch zhruba korešpondovať s rastom HDP. Konečná spotreba štátnej správy by mala byť najpomalšie rastúcou zložkou domáceho dopytu, pretože v období 2001 až 2005 by sa jej prírastky mali pohybovať do 2 % ročne.

Za uvedených predpokladov by potom akceleroval tiež rast domáceho dopytu, a to z 3.2 % v roku 2001 na 4.8 % v roku 2005. Agregátny dopyt by mal v porovnaní s rastom domáceho dopytu dosahovať vyššie medziročné relatívne prírastky, avšak smerom ku koncu horizontu prognózy by sa mal jeho predstih rastu postupne znižovať. V dôsledku predpokladaného rastu vonkajšieho dopytu by si totiž mal v rokoch 2001 až 2005 udržiavať relatívne vysoké tempo rastu aj celkový vývoz v stálych cenách (v priemere o 6.9 % ročne).

Očakávaný rast agregátneho dopytu a predpokladanú potrebu jeho krytia z vonkajších zdrojov signalizuje prognóza celkového dovozu v stálych cenách, ktorého objem by sa mal v rokoch 2001 až 2005 zvyšovať v priemere o 6.4 % ročne, teda len o 0.5 percentuálneho bodu pomalšie ako celkový vývoz. Očakávaný neutrálny príspevok čistého vývozu v stálych cenách k rastu slovenskej ekonomiky v rokoch 2000 a 2001 by sa mal od roku 2002 zmeniť na kladný, pričom v roku 2005 by mal dosiahnuť zhruba 20 mld Sk.

Bilancia celkového vývozu a dovozu v bežných cenách by však mala byť deficitná v celom horizonte prognózy, pričom relatívna veľkosť celkového deficitu obchodnej bilancie a bilancie služieb by nemala prekročiť 4 % HDP. Súvisí to predovšetkým s očakávaným veľmi vyrovnaným rastom vývozu a dovozu tovarov v bežných cenách po roku 2000. V dôsledku toho bude deficit obchodnej bilancie absolútne narastať, jeho zvyšovanie by však nemalo byť dramatické, a preto by nemalo ohroziť udržateľnosť prognózovaného rastu slovenskej ekonomiky.

Očakávané obnovenie ani akcelerácia rastu domáceho dopytu by nemali v rokoch 2001 až 2005 generovať výrazné inflačné tlaky. Priemerná miera inflácie by sa totiž mala po dvoch rokoch vrátiť do pásma jednociferných hodnôt, pričom už v roku 2001 by mala klesnúť zhruba na 8 %. Zároveň sa však ukazuje, že priblíženie sa k úrovni inflácie typickej pre vyspelé ekonomiky bude dlhodobejší proces, presahujúci horizont prognózy, pretože ešte aj

v roku 2005 možno očakávať priemernú mieru inflácie okolo 6 %. Predpokladá sa totiž, že proces postupného zvyšovania administratívne regulovaných cien bude nositeľom inflačných impulzov v každom roku horizontu prognózy, pričom smerom ku koncu tohto horizontu bude postupne vyhasínať (tab. 2).

V súvislosti so zvyšujúcou sa makroekonomickou výkonnosťou slovenskej ekonomiky v rokoch 2001 až 2005 by mal nastať obrat aj vo vývoji na trhu práce. Celková zamestnanosť v hospodárstve by totiž mala v roku 2001 zvýšiť o 0.5 %, čo je rast, ktorý by kompenzoval asi šestinu jej poklesu počas predchádzajúcich troch rokov. Vyššie prírastky zamestnanosti (okolo 1 % ročne) však možno podľa prognózy očakávať až v posledných troch rokoch horizontu prognózy. Súvisí to predovšetkým s očakávaným vyšším tempom rastu slovenskej ekonomiky - ročne o 4 % a viac. Paralelne so zvyšovaním zamestnanosti by sa mala začať znižovať nezamestnanosť, ale tempo jej poklesu bude pravdepodobne veľmi mierne. Miera evidovanej nezamestnanosti by sa totiž mala z očakávanej kulminačnej úrovne 19.3 % v roku 2000 znížiť v roku 2001 na 19 % a v roku 2005 klesnúť pod 17 % (tab. 2).

Mzdový vývoj by sa mal (aj) v rokoch 2001 až 2005 prispôsobovať vývoju súhrnnej produktivity práce, a to v nominálnom i reálnom vyjadrení. Vytvorila by sa tým možnosť nielen pre zrýchlenie rastu nominálnej mzdy, ale aj pre obnovenie rastu reálnej mzdy, ktorá by po dvoch rokoch poklesu vzrástla v roku 2001 zhruba o 0.5 %. Predpokladom vyšších prírastkov reálnej mzdy v ďalších rokoch je – vzhľadom na očakávaný vývoj inflácie – medziročný rast nominálnej mzdy okolo 9 % ročne. V roku 2005 by potom priemerná mesačná nominálna mzda dosiahla približne 17 600 Sk (tab. 2).

Ak by vývoj slovenskej ekonomiky v rokoch 2001 až 2005 rámcovo zodpovedal výsledkom uvedenej prognózy, malo by v štruktúre domáceho použitia HDP postupne dochádzať k zmierneniu jej súčasných deformácií. Menovite to znamená zvýšenie podielu konečnej spotreby domácností a zníženie podielu konečnej spotreby štátnej správy na HDP. Kým prvý podiel by v roku 2005 vzrástol na vyše 55 %, druhý by klesol pod 17 % (v bežných cenách). Podiel tvorby hrubého fixného kapitálu na HDP by stagnoval na úrovni zhruba 30 %. Zároveň by sa mala neustále zvyšovať miera otvorenosti slovenskej ekonomiky, a to tak rastom jej exportnej výkonnosti, ako aj zvyšovaním jej dovoznej náročnosti.

Prognóza vývoja Hrubého domáceho produktu

V. Páleník

Prognózu vývoja HDP sme získali modelovou analýzou zložiek agregátneho dopytu. Aplikovali sme pri tom aktualizovaný reálne-peňažný ekonometrický model ISWE00q4. Prognóza zahŕňala široké spektrum makroekonomických indikátorov z oblasti inflácie, zamestnanosti, nezamestnanosti, mzdy, zahraničného obchodu, platobnej bilancie, menového vývoja, verejného rozpočtu, zložiek užitia hrubého domáceho produktu a samotného HDP [1]¹. Tabuľky s výsledkami modelovej prognózy zložiek HDP v stálych cenách 1995 sú v tabuľke č.1, ich štruktúry v tabuľke č. 2 a vonkajších hospodárskych vzťahov v bežných cenách v tabuľke č. 3.

Aktuálny vývoj slovenskej ekonomiky je poznačený širokou reštrikciou a rastom cien s dôsledkami na pokles všetkých zložiek domáceho dopytu. Celkový rast je generovaný len prebytkom vývozu nad dovozom. Exportom generovaný rast HDP je podporovaný konjunktúrou v krajinách, kam smeruje náš vývoz a oslabovaním dovozu na Slovensko. Nižší dovoz však nie je výsledkom rastu konkurencieschopnosti domácich výrobcov, ale pre roky 1999 a 2000 vychádza z poklesu domáceho dopytu.

Prognóza vývoja zložiek vnútorného dopytu 2001 a výhľad do roku 2005.

Prognóza je odvodená od predpokladaných výsledkov vývoja v r. 2000 [2]. Faktorom prorastového vývoja slovenskej ekonomiky v r. 2001 by sa mal stať spomalený inflačný vývoj a rast domáceho dopytu. Prognózované tempo rastu domáceho dopytu (3 %) nebude oporou pre razantnejšie zvýšenie dynamiky ekonomiky. Vzhľadom na našu snahu vstúpiť do EÚ by dynamika slovenskej ekonomiky mala výrazne prekračovať hospodársky rast v EÚ. Rast domáceho dopytu

¹ Prognóza v plnom znení okrem iného obsahuje analýzu doterajšieho vývoja ako aj východiská a predpoklady budúceho vývoja vnútorného a vonkajšieho ekonomického prostredia, ktoré vzhľadom na zameranie tejto práce neuvádzame, resp. len naznačujeme. Prognóza obsahuje aj očakávaný vývoj do konca roku 2000 (v prognóza boli využité údaje za prvý polrok 2000).

v intervale 3 - 4 % od r. 2002 bude faktorom rastu HDP. Vývoj vnútorného dopytu nebude dosahovať extrémny rok 1996 a 1998, čím prispeje k tlmeniu nerovnováh v hospodárstve. Rast hospodárstva založený na raste vnútorného dopytu musí byť podporený vyššou konkurenčnou schopnosťou domácich podnikov a oslabovaním netrhových dopytových impulzov. Taktiež to predpokladá reakcie NBS s menším oneskorením, ako to bolo v minulosti (hlavne v kurzovej politike).

Tempo rastu *spotreby domácností* 1 % v r. 2001 by malo naznačiť zníženu úroveň hladinu pre vývoj sektora domácností². Faktorom zvýšenia rastu by sa malo stať vyplácanie dlhopisov FNM obyvateľstvu a následná preferencia spotreby pred úsporami. Kúpnu silu časti spotrebiteľov pomôže zachovať i pomalá reforma verejnej správy a deficitný štátny rozpočet. Proti rastu spotreby domácností budú pôsobiť negatívne faktory v oblasti trhu práce. Vývoj v oblasti zamestnanosti a miezd nebude podporovať zrýchlenie rastu spotreby domácností v r. 2002-2005. Vývoj spotreby domácností je do značnej miery ovplyvnený prognózovaným vyšším rastom cien ako t0 bolo pred rokom 1998. To všetko povedie k znižovaniu váhy spotreby domácností na HDP na 45 % v r. 2005.

Nárast fiškálneho deficitu na navrhovaných 38 mld. Sk podporí rast *spotreby štátnej správy* v r. 2001. Vývoj verejnej spotreby v ďalších rokoch bude závisieť od priorít vlády v reformách a v prístupovom procese do EÚ a NATO. Na základe predpokladaného vývoja schodkov štátneho rozpočtu a odhadovaného vývoja príjmov štátneho rozpočtu by nemalo dôjsť k poklesu spotreby štátnej správy v prognózovanom období. Samozrejme, že dynamiku ovplyvní reálny politický vývoj a priority vlády v budúcnosti. Podľa prognózovaného vývoja by dochádzalo k nepatrnému znižovaniu váhy spotreby štátnej správy na HDP (na úrovni 19 %).

Oproti poslednému vývoju bude kladom zastavenie *poklesu tvorby hrubého kapitálu*. Lenže predpokladané tlmenie investičných impulzov bude brániť výraznejšiemu zrýchleniu dynamiky investícií. Očakávame, že budú existovať silnejšie bariéry prístupu k zdrojom financovania pre dlhodobu nevykonné podniky. Hlavným pozitívnym dopadom obmedzovania investičnej aktivity bude oslabovanie tlakov na dovoz. K vyššej miere investovania oproti prognóze by prispel významnejší rast rentability podnikov a získavanie zdrojov na kapitálovom trhu. Neurčitosť do odhadu

² Prognóza vývoja príjmov a výdavkov domácností vychádza z [3]

budúceho vývoja tvorby hrubého kapitálu vnáša obťažnosť projekcie zahraničných investícií a kapitálových výdavkov štátneho rozpočtu. Veľkosť kapitálových výdavkov štátneho rozpočtu bude ovplyvňovaná najmä politickým cyklom a rozpočtovým hospodárením. Investície podnikov a domácností budú do značnej miery determinované podnikateľskou klímou a politikou NBS v kombinácii s angažovanosťou bánk. Potreba konkurencieschopnosti na domácom i zahraničnom trhu bude vyžadovať zvyšovanie investičnej činnosti. Pod vplyvom rôznych obmedzení očakávame mierne zvyšovanie rastu tvorby hrubého kapitálu z 5 % v r. 2001 na 7 % v r. 2005. To by viedlo k zvýšeniu váhy tvorby hrubého kapitálu na HDP na 35 % v r. 2005.

Prirodzenou základňou pre rast *vnútorného dopytu* sa stane zníženie porovnávacieho základu, ktorý vznikol po dvoch rokoch poklesu domáceho dopytu. Kombinácia nízkeho domáceho dopytu a vysokej inflácie v rokoch 1999 - 2000 a prognóza mierneho rastu domáceho dopytu (3 - 4 %) povedú k tomu, že úroveň domáceho dopytu z roku 1998 pravdepodobne dosiahneme až po roku 2003.

Prognóza vývoja zahraničného obchodu na rok 2001 s výhľadom do roku 2005

Vývoj v zahraničnom obchode Slovenska bude závisieť od vývoja domácich a svetových cien a dopytu, ale aj od vývoja výmenného kurzu slovenskej koruny.

Rast výmenného kurzu amerického dolára voči slovenskej korune, ktorý v roku 1999 posilnil takmer o 20 % a roku 2000 o viac než 10 %, by sa mal v nasledujúcich obdobiach zmierniť. Predpokladáme, že EURO ani do konca prognózovaného obdobia (rok 2005) nedosiahne paritu s dolárom.

V neprospech doterajšieho vývoja schodku zahraničného obchodu bude pôsobiť zníženie dovoznej prirážky na 3 % v druhom polroku roku 2000 a jej zníženie na 0 % v nadchádzajúcich rokoch.

Predpokladané pokračovanie konjunktúry svetovej ekonomiky v kombinácii s rastom konkurencieschopnosti exportov zo Slovenska budú základňou pre 9 % rast *vývozu v s.c.* v r. 2001. V r. 2002 až 2004 by sa export mohol ustáliť v intervale (7 - 8 %). Po oslabení obmedzení dovozu sa rast *dovožu* v roku 2001 zvýši o 9 % a v rokoch 2002 až 2004 by sa mohol nachádzať v intervale 7 - 8 %. Vyššie dovozy môžeme

očakávať z dôvodu väčšej účasti zahraničných investorov a zníženia bariér dovozu. Výsledkom vývoja vo vývoze a v dovoze bude zlepšenie *salda bilancie zahraničného obchodu* v roku 2001. Spomalenie dynamiky vnútorného dopytu a udržanie si konkurencieschopnosti na zahraničných trhoch by viedli ku kladným saldám obchodnej obchodu s tovarmi a službami v s.c. v rokoch 2001 až 2005 od 13 mld. Sk až na 7 mld. Sk (v stálych cenách r. 1995).

V roku 2001 predpokladáme zníženie temp rastu dovozu aj vývozu tovarov a služieb v stálych aj bežných cenách. Odhadujeme, že v roku 2001 sa tempo rastu vývozu tovarov a služieb v stálych cenách zníži na 9 %, oproti odhadovaným 18 % z roku 2000. Nastane tak v dôsledku zníženia tempa rastu objemu svetového obchodu a obmedzujúco bude pôsobiť aj cenový vývoj. Predpokladáme, že v prognózovanom období sa konkurencieschopnosť slovenských výrobcov zlepší len mierne. Vývoz tovarov a služieb tak dosiahne 573 mld. Sk v stálych cenách a 718 mld. Sk v bežných cenách. Tempo rastu vývozu tovarov a služieb v bežných cenách poklesne z 25 % v roku 2000 na 14 % v roku 2001.

Tempo rastu dovozu tovarov a služieb v stálych cenách v roku 2001 bude na úrovni mierne vyššej ako v roku 2000 (na úrovni 9 %). Tento rast bude pretrvávajúť v dôsledku rastu domácej spotreby, ktorá je na Slovensku v značnej miere uspokojovaná práve dovozom. V roku 2001 dôjde k rastu domácej spotreby, verejnej spotreby ako aj k vyššej tvorbe investícií. Prorastovým faktorom bude aj zníženie dovoznej prirážky z 3 % v roku 2000 na 0 % v roku 2001. Dovoz tovarov a služieb v stálych cenách tak dosiahne 562 mld. Sk. V bežných cenách bude tempo rastu predstavovať 15 %, v absolútnych hodnotách 737 mld. Sk.

Nominálny deficit zahraničného obchodu sa tak v roku 2001 prehĺbi na úroveň -19 mld. Sk, teda jeho podiel na HDP dosiahne 2 %. Oproti hodnotám zahraničnoobchodných deficitov z rokov 1996-1999 sa schodok zahraničného obchodu bude vyvíjať pozitívne. Saldo zahraničného obchodu v stálych cenách dosiahne 11 mld. Sk.

Vývoz tovarov a služieb v stálych cenách v období rokov 2002-2005 bude rásť tempom 6-8 % ročne. V budúcnosti však existujú faktory, ktoré by tieto tempá mohli zvýšiť. Jedným z nich je napríklad zvýšenie konkurencieschopnosti slovenských

výrobcov v zahraničí, alebo vyššie oslabenie kurzu slovenskej koruny oproti predpokladaným 3 % ročne.

Tempo rastu dovozu tovarov a služieb v stálych cenách sa bude pohybovať taktiež na úrovni 6-8 %. Dovoz bude ovplyvnený prevažne vývojom domáceho dopytu. Pretože slovenský export je dovozne náročný, podmieni ho tiež vývoj vývozu tovarov a služieb. Bilancia zahraničného obchodu v stálych cenách by mala byť v celom prognózovanom období kladná.

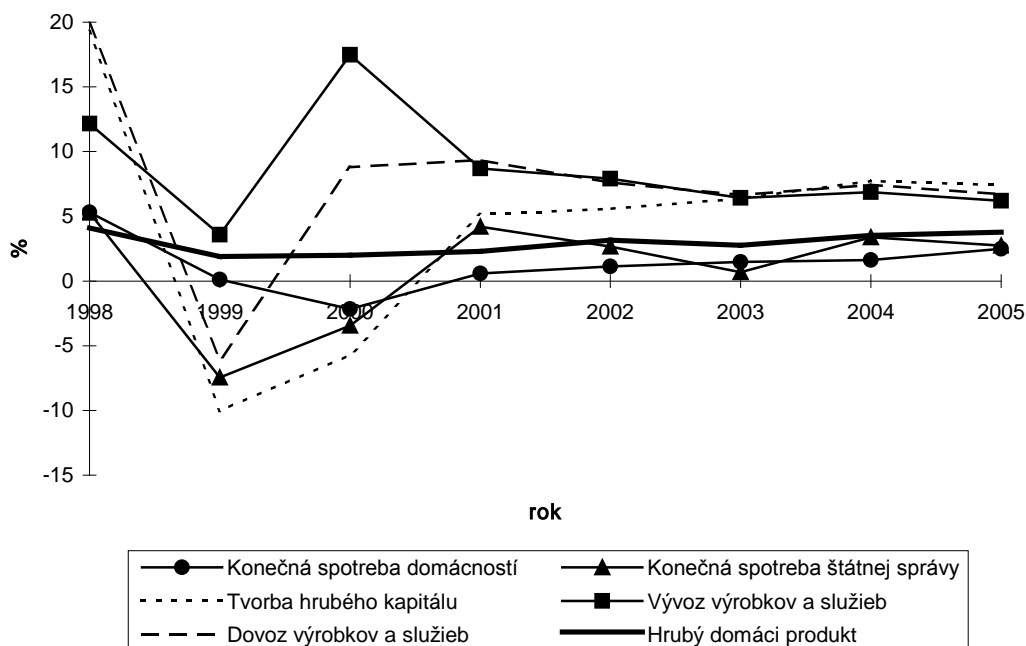
Prognóza vývoja HDP

Z uvedenej prognózy zložiek užitia HDP rezultuje jeho prognóza (Graf č. 1) Pokračovanie tempa rastu HDP od 2 do 4 % bude dôsledkom pomalého oživovania slovenskej ekonomiky a udržania dynamiky dovozu. Taktiež dôraz politiky NBS na inflačné ciele a očakávaná zmena vlastníkov v najväčších bankách budú vytvárať prostredie s nižšou preferenciou rizika s dopadom na zníženú dynamiku ekonomiky³.

Ak by vývoj ekonomického prostredia viedol k nižšiemu cenovému vývoju v porovnaní s predloženou prognózou, mohol by byť dosiahnutý i vyšší rast zložiek dopytu v stálych cenách. Samozrejme, že vyšší rast oproti tejto prognóze, by bolo možné dosiahnuť prítomnosťou priaznivejšieho ekonomického prostredia v porovnaní s predpokladmi. Pozitívom odhadovaného vývoja by sa malo stať smerovanie k vyváženosti ekonomiky a jej vývoja. V prípade podobnosti dynamiky eurozóny a Slovenska by sa však udržiaval náš odstup od ekonomickej výkonnosti EÚ.

³ Prognóza predpokladá snahu decíznej sféry o realizáciu cieľov svojej hospodárskej politiky uvedených v [4] a [5]. V prípade, že by sa zmenili ciele hospodárskej politiky, zmenili by sa aj predpoklady prognózy a tým aj samotná prognóza.

Graf č.1 - Tempá rastu jednotlivých zložiek HDP.

Zdroj: ŠÚ SR, prognóza.

Bibliografia:

- [1] PÁLENÍK, V. - KVETAN, V. - VOKOUN, J.: Variantná projekcia vývoja ekonomiky SR do r. 2005 (referenčného a normatívneho typu). Bratislava, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV 2000, ES 41, 97 s.
- [2] VOKOUN, J.: Hrubý domáci produkt. Ib. s. 54-60
- [3] KVETAN, V.: Trh práce a mzdy. Ib. s. 27-31
- [4] Zákon o štátnom rozpočte na rok 2001
- [5] Menový program na rok 2001

Adresa autora:

RNDr. Viliam Páleník, PhD.
 Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky
 Slovenská akadémia vied
 Šancová 56, 811 05 Bratislava
 tel: 07/52 49 70 53, fax: 52 49 51 06
 e-mail: palenik@progeko.savba.sk
<http://progeko.savba.sk/eu.htm>

PROGNÓZA VÝVOJA NEZAMESTNANOSTI

V. KVETAN

Vysoká miera nezamestnanosti je v týchto dňoch páľčivým problémom, ktorého vyriešenie sa v blízkej budúcnosti nedá očakávať. Vzťahy medzi faktormi vplývajúcimi na mieru nezamestnanosti nie sú jednoduché. Veľmi významnou vetvou vzťahov je vzájomné pôsobenie inflácie, mzdy a dopytu po práci. Inými významnými faktormi sú napríklad menová politika, situácia v podnikoch, výška hrubého domáceho produktu. V nasledovnom príspevku sa pokúsim ukázať vplyvy výrazne pôsobiace na nezamestnanosť. Bude tiež opísaná strednodobá prognóza vývoja ukazovateľov trhu práce a inflácie. Táto prognóza vznikla použitím ekonometrického modelu slovenskej ekonomiky ISWE 00q4. V strednodobej projekcii sa nejednalo iba o výpočet ukazovateľov trhu práce, ale celého radu ukazovateľov výkonnosti slovenskej ekonomiky. [1]

Súčasná ekonomická situácia v SR je poznačená procesmi, ktoré sú zamerané na postupné odstraňovanie vnútorných a vonkajších nerovnováh. Hlavnými charakteristikami nerovnováh je deficit štátneho rozpočtu, deficit zahraničného obchodu, vysoká miera nezamestnanosti a vysoká miera inflácie. Na mikroekonomickej úrovni sa nerovnováhy prejavujú stratovosťou veľkej časti podnikov, vysokou zadlženosťou a platobnou neschopnosťou. Inštitucionálne politiky čelia nerovnováham najmä, reštriktívnou menovou politikou, ladením reformného kurzu slovenskej koruny, úpravami regulovaných cien a daňových sadzieb. Vyjednávací procesy vo vnútri vládnej koalície nezriedka spôsobujú oddiaľovanie riešenia závažných ekonomických otázok, čo prispieva k pretrvávaniu zlého stavu slovenskej ekonomiky. Aj preto bude budúci vývoj silne determinovaný aplikáciou cielených inštitucionálnych riešení na znižovanie nerovnováh.

Nadalej predpokladám v blízkej budúcnosti iba pomalú konsolidáciu podnikov, čo bude nepriaznivo pôsobiť na celkový vývoj ekonomiky. Nepredpokladám výrazné zvýšenie konkurencieschopnosti výroby. K slabým stránkam slovenských výrobcov

stále patrí neúčinná marketingová orientácia. Očakávam, že bude naďalej pretrvávať celková vysoká dovozná náročnosť.

Pomalšie zmeny vo výkonnosti priemyselných podnikov sa odrazia vo vývoji zamestnanosti. Riešenie chronických problémov v podnikoch nebude priaznivo naklonené vytváraniu nových pracovných príležitostí. Konsolidácia niektorých podnikov, ako aj privatizácia štátnych monopolov, budú z dôvodu zvyšovania produktivity práce viesť k výraznej redukcii počtu zamestnancov. Nové pracovné príležitosti, ktoré vzniknú v dôsledku prílevu zahraničného kapitálu a oživenia niektorých domácich podnikov, budú iba čiastočne pohlcovať tento úbytok pracovníkov. Otázne je aj uplatňovanie systému verejných prác. To povedie k stagnácii na strane dopytu po práci. Preto v budúcnosti bude treba oveľa väčší dôraz klásť na aktívnu politiku zamestnanosti a skutočnú (nielen deklarovanú) politiku rozvoja malého a stredného podnikania. Vývoj nezamestnanosti bude rizikom z pohľadu hospodárenia fondov sociálneho zabezpečenia a následne celého fiškálneho okruhu. Zvýšenie celkového počtu pracovných miest predpokladám až v súvislosti s prílivom priamych zahraničných investícií mimo privatizácie a s aktívnou politikou zamestnanosti. Očakávam, že budúce generálne dohody budú garantovať mzdový vývoj zohľadňujúci infláciu a zároveň plnenie týchto dohôd.

Významným faktorom nepriamo determinujúcim dopyt po práci je inflačný vývoj a jeho následná kompenzácia v nominálnej mzde. Do ďalšieho obdobia predpokladám postupné upokojovanie inflačného vývoja. Úpravy regulovaných cien z februára 2001 by sa nemali odraziť na inflácii silou podobnou rokom 1999 a 2000. Podobne ako v roku 2000, aj v roku 2001 je možné očakávať rast spotrebiteľských cien v mesiacoch bezprostredne nasledujúcich po uskutočnení cenových úprav. V ďalších mesiacoch sa netreba obávať výrazného cenového nárastu. Výrazné protiinflačné tlaky bude vyvolávať vzájomná cenová konkurencia obchodníkov z dôvodu pokračovania výstavby veľkých obchodných centier. Protiinflačne by mal pôsobiť aj charakter menovej politiky [2]. V oblasti cien dovozu nepredpokladáme pokračovanie výrazného rastu cien ropy. Očakávame však mierny rast cien surovín a potravín, ktorý však nebude mať charakter podobný vývoju cien ropy v roku 2000.

Za týchto predpokladov je možné očakávať infláciu v roku 2001 7,8%. Na obdobie rokov 2002 - 2005 bude inflačný vývoj pokračovať v postupnej stabilizácii. Pokračujúca snaha o znižovanie nerovnováh, pokračujúce úpravy regulovaných cien, ako aj postupné narovnávanie cenovej hladiny v súvislosti s prípravou na vstup do EÚ budú externé faktory pôsobiace na inflačný vývoj. Z týchto dôvodov sa však inflácia naďalej bude pohybovať v okolí 7% s postupným znižovaním na úroveň 6,7% v roku 2005.

Vývoj inflácie má výrazný vplyv na výšku nominálnej mzdy. V období od vzniku SR pôsobili na vývoj miezd jednak prudko rastúce spotrebiteľské ceny (v porovnaní s našimi hlavnými vývoznými teritóriami, predovšetkým v porovnaní so štátmi Európskej únie) a jednak oprávnené požiadavky zamestnancov upraviť prepad ich reálnych dôchodkov z prvého obdobia transformácie. Pri tomu nezodpovedajúcim tempe rastu produktivity práce zvýšený mzdový vývoj viedol k postupnému zníženiu cenovej konkurencieschopnosti slovenských výrobkov na svetových trhoch. Iným dôsledkom vysokého rastu miezd pred roka 1998 bol rast domáceho dopytu, ktorý bol uspokojovaný predovšetkým dovozmi, čo prispievalo k rastu zahraničnoobchodnej nerovnováhy.

V roku 2001 predpokladám, že zamestnávateľia vyhovejú snahám nahradiť prepad reálnych miezd z rokov 1999 a 2000. Rast nominálnej mzdy sa dá očakávať aj vzhľadom na politický cyklus a snahou aspoň sčasti naplniť predvolebné sľuby. Na rok 2001 tak očakávam rast nominálnej mzdy približne o 11,5%-ných bodov. Zohľadniac 7,8%nú infláciu, reálne mzdy by mali vzrásť o 4%-né bodov.

Do ďalšieho obdobia (roky 2002-2005) očakávame, že vývoj nominálnej mzdy bude o niečo viac ako proporcionálne zohľadňovať rast cien, a tak očakávame rast reálnej mzdy okolo 1 %.

Nominálna mzda je jednou s veličín, ktoré podľa našich analýz výrazne vplývajú na vývoj v oblasti dopytu po práci. Jej pôsobenie sa dá hodnotiť ako negatívne. To znamená, že pri raste nominálnej mzdy sa zamestnávateľovi zvyšujú náklady práce a tak sa znižuje dopyt po pracovníkoch. Iným faktorom, ktorý pôsobí na zamestnanosť podľa našich analýz pozitívne je výška úverov poskytnutých podnikom.

Finančné prostriedky získané takýmto spôsobom môžu byť použité na rozšírenie výroby, prípadne samotný začiatok podnikania. Týmto spôsobom sa zvýši počet voľných pracovných miest a vzrastie dopyt po práci.

Hlavnými impulzmi z ekonomického prostredia sa javia byť situácia v podnikovej sfére, podpora drobného a stredného podnikania, menová a fiškálna politika.

Pomalá konsolidácia výrobných podnikov, privatizácia bankového sektora a telekomunikácií, reštrukturalizácia železníc a iných štátnych monopolov nastoľuje viditeľný problém poklesu dopytu po práci. Vývoj inštitucionálnych politík nesvedčí o reálnej podpore malého a stredného podnikania. Celkové ekonomické prostredie nenaznačuje záujem výrazne zvyšovať dopyt po práci. Dopyt po práci sa má šancu tvoriť jedine v konsolidovaných podnikoch s už vyjasnenými vlastníckymi vzťahmi. Tiež je tu možnosť výraznejšieho vstupu priamych zahraničných investícií a rozvoj výroby, a teda aj dopytu po práci výstavbou nových výrobných kapacít.

Zohľadniac jestvujúci stav a možný očakávaný vývoj ekonomického prostredia sa na rok 2001 nedá očakávať rast dopytu po práci, ktorý je prezentovaný počtom pracovníkov v národnom hospodárstve. Zastávam názor, že novovzniknuté pracovné príležitosti, ktorých rast očakávame, nebudú schopné dokonale pohltiť úbytok pracovných miest vyššie uvedených dôvodov. Počet pracovníkov hospodárstva podľa štatistickej evidencie ostane v roku 2001 stagnovať na úrovni roku 2000 (1983 tis. pracovníkov) Pri zamestnanosti podľa výberového zisťovania bude zamestnanosť stagnovať na úrovni 2122 tis. zamestnancov. Treba spomenúť že na rok 2000 odhadujem pokles zamestnanosti podľa štatistickej evidencie o 0,3% a podľa výberového zisťovanie o 0,5%. Pri tejto prognóze predpokladám úspešnú adaptáciu novely zákona o zamestnanosti a ním podporovaný systém verejných prác.

V roku 2002 predpokladám zotrvávanie stavu z tohto roka. Postupné prevládanie pozitívnych vplyvov na zamestnanosť očakávam až na roky 2003 - 2005. Preto od roku 2003 prognózujem kladné, postupne sa zvyšujúce tempo rastu dopytu po práci. V roku 2005 by mal počet zamestnaných podľa štatistickej evidencie dosiahnuť výšku 2102 tis. a podľa výberového zisťovania 2248tis. osôb. Z tejto prognózy je

zrejmé, že takú úroveň zamestnanosti, ako v roku 1998 dosiahneme približne v roku 2004.

Stagnácia dopytu po práci, ktorú očakávam aj v rokoch 2001 a 2002 udrží mieru nezamestnanosti podľa výberového zisťovania pracovných na úrovni 18 %. Postupné mierne zlepšovanie vo vývoji dopytu po práci v rokoch 2003-2005 a ustálenie jej ponuky sa odrazí na postupnom znížení tohoto druhu miery nezamestnanosti na úroveň 13,8 %. Táto miera nezamestnanosti je však podmienená ukončením konsolidácie podnikov a zvýšením výkonnosti domácej výroby.

Miera nezamestnanosti určovaná podľa štatistickej evidencie (evidovaná nezamestnanosť) je od miery nezamestnanosti podľa výberového zisťovania vyššia. Preto v roku 2001 bude miera nezamestnanosti 18,8 % a ku koncu prognózy klesne na 14,9 %. Ako je možné vidieť z vývoja miery nezamestnanosti, táto bude aj naďalej výrazným problémom. Možné spôsoby riešenia sú iba v cielenej a dôrazne uplatňovanej politike zamestnanosti a skutočnej podpore malého a stredného podnikania.

Tabuľka: Vývoj vybraných ekonomických ukazovateľov

Ukazovateľ	Skutočnosť		Odhad 2000	Prognóza				
	1998	1999		2001	2002	2003	2004	2005
Priemerný počet pracovníkov hospodárstva SR v tis. osôb	2 032	1 988	1 982	1 983	1 983	2 010	2 040	2 102
Počet zamestnaných v tis. osôb podľa výberového zisťovania	2 199	2 132	2 121	2 122	2 121	2 150	2 183	2 248
Miera nezamestnanosti v % (podľa výberového zisťovania)	12,5	16,2	18,0	18,1	18,0	17,1	16,4	13,8
Miera nezamestnanosti v % (evidované údaje)	13,8	17,5	18,7	18,8	18,7	17,9	17,2	14,9
Priemerná mesačná nominálna mzda pracovníkov hospodárstva SR v Sk	10 010	10 739	11 697	13 043	14 212	15 387	16 635	17 901
Tempo rastu nominálnej mzdy	8,5	7,3	8,9	11,5	9,0	8,3	8,1	7,6
Priemerná mesačná reálna mzda pracovníkov hospodárstva SR v Sk	8 600	8 343	8 127	8 450	8 561	8 655	8 743	8 821
Tempo rastu reálnej mzdy	1,7	-3,0	-2,6	4,0	1,3	1,1	1,0	0,9
Miera inflácie	6,7	10,6	12,0	7,8	7,6	7,1	7,0	6,7

Literatúra

- [1] Kvetan V., Páleník V., Vokoun J.: Variantná prognóza vývoja ekonomiky SR do r. 2005 (referenčného a normatívneho typu), Bratislava, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, november 2000, ES 41, 97 s.
- [2] Páleník V.: Menový vývoj, Ib. s.38 - 46

Adresa autora

Vladimír KVETAN

Odbor ekonomického modelovania a analýz

Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV

Šancova 56, 811 05 Bratislava

tel 07/ 5249 7053 fax: 07/ 5249 5106

e-mail kvetan@progeko.savba.sk

Nahradenie slovenskej koruny eurom - problémy, úvahy, námety.

V. Páleník

Nahradenie slovenskej koruny eurom v aktuálnom čase má svoje pragmatické, politické, legislatívne ale hlavne ekonomické úskalia. Z hľadiska ekonomického majú podobné úvahy menej alebo viac výstižné analógie. Pokúsme sa uviesť niektoré z nich.

V málo vyspelých ekonomikách v čase ekonomickej nestability dochádza k tzv. dolarizácii ekonomiky. Popri národnej mene sa v praktickom ekonomickom živote začne používať cudzia, stabilnejšia mena (napr. nemecká marka v Juhoslávii). Spravidla to vedie k výraznému obmedzeniu účinnosti hospodárskej politiky, predovšetkým v antiinflačnej a zamestnanosti, znevýhodňuje to štátnych zamestnancov a pod. Slovenská ekonomika a slovenská koruna sú relatívne stabilné a nebadajú ani signály, ktoré by mohli viesť k záverom, že v krátkodobom horizonte má slovenská ekonomika prirodzenú tendenciu prijať euro za svoju menu.

Po rozpade francúzskej koloniálnej ríše v strednej Afrike vznikla menová únia vyše desiatich novovzniknutých štátov tohoto regiónu. Vytvorili spoločnú menu stredoafriický frank so spoločnou menovou politikou, v ktorej majú dominanciu väčšie štáty. Snažia sa udržiavať fixný kurz k francúzskemu franku. Táto spoločná mena s väčšími alebo menšími problémami existuje dodnes. Je to možné vďaka jednoznačnej dovoznaj aj vývoznaj orientácii týchto štátov na Francúzsko a podobnou štruktúrou ich rozvojových ekonomík, zameraných na vývoz pôdohospodárskych produktov a surovín. Tieto krajiny si po vymanení z koloniálneho vplyvu zachovali ekonomické väzby na Francúzsko a tým aj ekonomickú potrebu uchovania franku, aj keď v modifikovanej podobe.

Ďalšou možnou analógiu by mohla byť menová únia s Českou republikou a jej alternatívny vývoj. Bolo by to v prípade, že po rozdelení ČSFR by Slovenská republika nezaviedla svoju vlastnú menu, ale používala by federálnu menu ktorá by sa zmenila na menu Českej republiky. V prípade, že by ČNB tento stav reflektovala vydaním

vyššieho stavu obeživa a pod. bolo by to v princípe možné. Tým by sa vlastne zafixovala nevzniknuvšia slovenská koruna voči českej na úrovni 1:1 pri absencii, resp. zásadnej oklieštenosti slovenskej menovej politiky. Hlavne v zahraničnom obchode SR a ČR by to viedlo k nerovnováham, ktoré by sa s obmedzeným inštrumentáriom hospodárskej politiky len veľmi ťažko riešili. V SR a ČR je odlišný hospodársky a politický vývoj. Napr. obdobie najväčšieho rastu HDP v SR v rokoch 1995-1998 bolo nasledované poklesom HDP v ČR. Rozdiely vo vývoji vnútorného dopytu a cien SR a ČR sú vyrovnávané pohybom kurzu SKK/CZK. Z tohoto pohľadu sa s odstupom času javí logické, že po rozdelení ČSFR nasledovalo aj rozdelenie meny.

Ďalšou možnou analógiou môže byť euro ako referenčná mena. Prvého januára 1999 sa oficiálnou menou členských krajín stalo euro. Zároveň sa stalo referenčnou menou pre pohyb výmenného kurzu slovenskej koruny. Principiálne sa nemuselo stať referenčnou menou ale priamo menou SR (ak abstrahujeme napr. od absencie eura ako obeživa). Tým by sa vlastne SKK zafixovala voči euru s kurzom k 1.1.1999 a veľmi by sa oklieštili menová nástroje NBS. Výkyvy kurzu EUR/USD podobného rozsahu ako boli v rokoch 1999 a 2000 by sa prejavili na salde zahraničného obchodu SR a pri faktickej absencii menovej politiky by sa riešili veľmi obtiažne. Je to spôsobené hlavne tým, že slovenská ekonomika je vysoko otvorená a dovozy surovín pochádzajú hlavne z dolárovej oblasti a vývozy smerujú hlavne do oblasti eura. Pri faktickom fixnom kurze by sa zahraničný obchod SR behom niekoľkých rokov dostal do ťažko riešiteľného schodku (podobne ako v rokoch 1996-1998), pričom použiteľné inštrumentárium hospodárskej politiky by bolo oklieštené.

Dlhodobejší pohľad na nahradenie slovenskej koruny eurom má iný charakter. Pripadá do úvahy po vstupe SR do EÚ. Základnou ekonomickou podmienkou je vybudované trhové hospodárstvo a hospodárska úroveň, zaručujúcu dostatočnú konkurenčnú schopnosť slovenskej ekonomiky. Dôležitým nástrojom na dosiahnutie konkurenčnej schopnosti, ale aj na meranie konkurenčnej schopnosti, je výmenný kurz.

Po dosiahnutí týchto kritérií bude potrebné dosiahnuť plnenie ducha a číselných hodnôt maastrichtských kritérií, ktoré zahŕňajú podmienku stabilnej a

zosúladenej rozpočtovej a menovej politiky, ktoré sú nevyhnutnou podmienkou účinnej spoločnej menovej politiky so spoločnou menou uero.

Uvedené poznámky a analógie nemajú systematický ani vyčerpávajúci charakter. Euro je mladá mena, ktorej sa obtiažne kvantifikovane prognózuje blízka, ale aj strednodobá budúcnosť. Snaha SR o vstup do Európskej únie a následne do Európskej menovej únie v horizonte desaťročia je veľmi ambiciózna. Aj pri koordinácii krokov s existujúcimi členmi EÚ prinesie mnohé ťažkosti a úskalia. Otázkou ostáva, s akým kurzom by mala slovenská koruna vstúpiť do Európskej menovej únie a ako tento kurz dosiahnuť.

Adresa autora:

RNDr. Viliam Páleník, PhD.
Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky
Slovenská akadémia vied
Šancová 56, 811 05 Bratislava
tel: 07/52 49 70 53, fax: 52 49 51 06
e-mail: palenik@progeko.savba.sk
<http://progeko.savba.sk/eu.htm>

Ing. Ivan Šujan, CSc.

RNDr. Milota Šujanová

Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV

Rast HDP a pokles nezamestnanosti v SR - reálne prognózy

1. Prognózy rastu HDP

Naše prognózy rastu HDP do r. 2005 vychádzajú zo scenára makroekonomického vývoja SR, ktorý bol v Ústave slovenskej a svetovej ekonomiky SAV (ÚSSE SAV) spracovaný pre Úrad vlády SR prvý raz v auguste 1999. Tento scenár bol neskôr dvakrát aktualizovaný a prerokovaný v Hospodárskej rade vlády SR. Scenár obsahuje dlhodobé prognózy širšej skupiny makroekonomických ukazovateľov, z ktorých v tab. 1 uvádzame prognózy HDP.

Tab. 1

Prognózy rastu HDP v s.c., tempá rastu v %

Rok	ÚSSE SAV		Consensus Economics rast v %	
	mld. Sk	rast v %	18.9.2000	15. 1. 2001
1998	641.1	4.1		
1999	653.3	1.9		
2000	666.4	2.0	2.0	2.1
2001	681.0 - 687.7	2.2 - 3.2	3.0	3.1
2002	702.8 - 713.8	3.2 - 3.8	3.6	3.9
2003	725.3 - 745.2	3.6 - 4.4	4.1	.
2004	754.3 - 782.5	4.0 - 5.0	4.4	.
2005	786.0 - 823.2	4.2 - 5.2	4.3	.

Základným predpokladom uvedených prognóz je, že po ukončení obdobia stabilizácie slovenskej ekonomiky v r. 1999-2000 (t.j. zníženia deficitu platobnej bilancie, avšak na úkor zníženia reálnych miezd a zvýšenia nezamestnanosti) makroekonomická politika vlády a centrálnej banky prejde do podpory zrýchlenia ekonomického rastu. Predpokladá sa najmä zvýšenie prílevu zahraničného kapitálu,

reštrukturalizácia podnikovej sféry a legislatívne opatrenia, hlavne zamerané na prípravu vstupu SR do Európskej únie (EÚ). Pri kvantifikácii scenára sa berie do úvahy aj očakávaný vývoj svetovej (hlavne európskej) ekonomiky, ako aj predpokladané náklady a prínosy pripravovaného vstupu SR do EÚ.

Pre porovnanie sú v tab. 1 uvedené tiež aktuálne prognózy renomovanej medzinárodnej inštitúcie Consensus Economics, London, ktoré sú pravidelne publikované 6x ročne a sú spracované ako priemery prognóz 11 vybraných slovenských a zahraničných pracovísk. Autori tohto príspevku si považujú za česť, že sú pod hlavičkou ÚSSE SAV jedným z týchto 11 prispievateľov, podobne ako napr. MESA-10, Prognostický ústav SAV, Tatra banka, ale tiež Bank Austria, Commerzbank, Economic Intelligence Unit atď.

V období 2001-2005 by malo byť prioritným cieľom urýchlenie ekonomického rastu, a to z viacerých dôvodov. Predovšetkým je nevyhnutné obnoviť rast životnej úrovne obyvateľstva (ktorá v posledných dvoch rokoch klesala), a to nielen neinflačným rastom priemernej mzdy, ale tiež znížením nezamestnanosti. Zrýchlenie rastu HDP môže ďalej zvýšiť tvorbu zdrojov pre riešenie naliehavých problémov zdravotníctva, školstva, bezpečnosti a obrany atď. V neposlednom rade ide tiež o proces približovania ekonomickej úrovne SR k priemeru krajín EU-15 zo súčasných cca 47 % aspoň na cca 50 % nového priemeru EU po započítaní vstupu kandidátskych krajín.

2. Prognózy vývoja nezamestnanosti

Naše prognózy nezamestnanosti (tab. 2) vychádzajú zo štúdie, ktorá bola ku koncu r. 2000 spracovaná v ÚSSE SAV pre Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVR). Nadväzujú na predchádzajúce prognózy rastu HDP.

Jedným zo základných faktorov vysokej nezamestnanosti v SR je mimoriadne vysoký rast ponuky práce (ekonomicky aktívneho obyvateľstva), v dlhodobom priemere o cca 0,7 % ročne, čo je podstatne viac ako takmer vo všetkých európskych krajinách. Tento faktor vyplýva o.i. z etnického zloženia obyvateľstva SR, najmä z vysokého podielu rómskeho obyvateľstva. Podľa podkladov z MPSVR a Národného

úradu práce (NÚP) má tento vysoký rast ponuky práce trvať i v budúcnosti, prinajmenšom do r. 2006.

Tab. 2

Prognózy vývoja nezamestnanosti v SR, stavy ku koncu roka¹⁾

Rok	Nezamestnanosť v tis. osôb		Miera nezamestn. v %	
	optimistický variant	pesimistický variant	optimistický variant	pesimistický variant
2000	506.5	506.5	19.1	19.1
2001	505	518	19.3	19.8
2002	520	565	19.7	21.4
2003	514	567	19.3	21.3
2004	496	562	18.5	21.0
2005	477	558	17.7	20.6

¹⁾ Celková evidovaná nezamestnanosť (t.j. nie iba „disponibilný“ počet nezamestnaných)

Na strane dopytu po práci sa na enormnom raste nezamestnanosti v SR v posledných rokoch podpísalo spomalenie ekonomického rastu, ak aj stále nedostatočný prílev zahraničného kapitálu a predchádzajúca vysoká prezamestnanosť.

Ako ukázala naša ekonometrická analýza, prírastok HDP o 1 % vyvoláva v podmienkach SR rast zamestnanosti len o 0,13 %, takže na absorbovanie prírastku ponuky práce by pri stagnácii ostatných faktorov nepostačoval ani rast HDP o 5 % ročne. V našej prognóze vývoja nezamestnanosti sú však započítané aj vplyvy predpokladaného zrýchlenia prílevu zahraničného kapitálu, aktívnej politiky trhu práce, verejno-prospešných prác a ďalších aktivít NÚP. Na druhej strane sú započítané aj vplyvy predpokladanej reštrukturalizácie podnikovej sféry.

Prognózy zohľadňujúce všetky uvedené pozitívne i negatívne vplyvy ukazujú, že ani v optimistickom variante nie je možné počítať s výrazným znížením súčasnej vysokej nezamestnanosti do r. 2005 pod cca 480 tis. osôb resp. cca 18 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

Osobitne treba upozorniť na mimoriadne závažný dopad uvažovaného posunu vekovej hranice odchodu do dôchodku. naše prepočty, nadväzujúce na príslušné podklady z MPSVR, ukazujú, že v prípade realizácie tohto opatrenia by sa miera nezamestnanosti v SR do r. 2005-2006 výrazne zvýšila o cca 5 percentuálnych bodov, t.j. na cca 23-26%.

HRUBÝ DOMÁCI PRODUKT

Ján Tóth, ING Bank

1 Hrubý domáci produkt - prognóza

Slovensko je veľmi malá a veľmi otvorená ekonomika. Preto je v krátkodobom horizonte veľmi dôležité, ako bude vyzerat' hospodársky cyklus u jeho najväčších obchodných partnerov (napr. Nemecka alebo ČR). Dá sa povedať, že nakoľko je tento cyklus v úvodných fázach, očakáva sa, že rast Nemecka naďalej ostatne nadpriemerný, zatiaľčo rast ČR sa zvýši. To dáva dobré predpoklady pre rast našich exportov, resp. exportne-orientujúcej sa priemyselnej výroby.

Domáci dopyt bude ovplyvnený politickým cyklom (voľbami na jeseň 2002). Štátny rozpočet na rok 2001 predpokladá razantnejší fiškálny stimul, ktorý bude ešte doplnený splatením obligácií FNM. Dá sa predpokladať menší tlak na mzdy v štátnej správe, ako aj veľmi limitovaný pokles nezamestnanosti. Spolu so stabilným kurzom to bude znamenať zvýšenie kúpyschopnosti obyvateľstva, ktorý sa prejaví na vyššom domácom dopyte, ale aj vyšších dovozoch. Predpokladáme pokračujúci prílev priamych zahraničných investícií, ktoré budú silným motorom rastu exportov najmä po roku 2003.

Tabuľka 1: Prognóza HDP

	1997	1998	1999	2000e	2001f	2002f	2003f	2004f	2005f
Domáci dopyt	4.3%	9.5%	-4.6%	-1.8%	2.9%	4.7%	3.3%	4.0%	4.8%
Rast HDP	6.2%	4.1%	1.9%	2.2%	3.4%	4.2%	4.4%	5.2%	5.7%

Zdroj: ŠÚ SR, odhady ING Bank

2 Dlhodobý ekonomický rast – ako ho zvýšiť

Ekonomická teória chápe pod pojmom dlhodobý hospodársky rast priemerný rast hrubého domáceho produktu počas dlhého obdobia¹. Príčiny tohto rastu môžu byť vo vstupoch (fyzický a ľudský kapitál), resp. môžu prameniť z produktivity.

2.1 Reformy – všeobecná poznámka

Nasledujúca úvaha sa opiera o posledný ekonomický výskum politickej ekonómie reforiem, ktorý čerpá z desaťročného obdobia skúseností z nášho regiónu, strednej a východnej Európy (Hellman, 1998). Tradičné ekonomické zdôvodňovanie, že krajiny prestanú dokončovať reformy kvôli *krátkodobo-znevýhodneným* skupinám (nezamestnaný, dôchodcovia, atď) sa ukazuje práve touto skúsenosťou ako menej dôležité. Naopak, zdá sa, že výraznú úlohu pri zastavovaní reforiem hrajú tzv. *krátkodobo-zvýhodnené* skupiny, ktoré dokážu neúmerne profitovať zo zastavenia reforiem. Tento „klientský kapitalizmus“ sa usiluje udržať čo najdlhšie stav len čiastočných reforiem. Medzi prirodzené záujmy týchto skupín patrí napr. bránenie prílevu priamych zahraničných investícií do bánk a priemyselných podnikov, zavedenie prekážok voľného obchodu, udržiavanie nedostatočného definovania majetkových práv a neúčinnnej vynútiteľnosti práva. Inými slovami, takto organizované skupiny majú za následok zníženie produktivity a teda nižšiu životnú úroveň obyvateľstva. Účinný a realistický nástroj proti týmto vplyvným skupinám je napr. čo najskoršie začlenenie do EÚ, NATO a prijatie programu SMP od MMF, ako aj napr. ponechanie plávajúceho kurzu meny. Podobné aktivity totiž „disciplinujú“ vládnú politiku.

¹ Tento rast sa potom očisťuje o počet odpracovaných hodín (resp. o počet pracujúcich).

2.2 Stimulovanie vstupov

Zvyšovanie ekonomicky aktívneho obyvateľstva samozrejme dokáže zvýšiť ekonomický rast. Znižovanie daní a odvodového zaťaženia sa tradične používa na stimuláciu ľudí viac pracovať. Viac ľudí motivovať pracovať znamená zníženie marginálnych sadzieb daní.

Zvyšovanie fyzického kapitálu je možné pomocou zvyšovania investícií. Obrovský nárast investícií štátu, ktoré nemajú dostatočný výnos a nezvyšujú exportný potenciál by však vyvolal neúmerný tlak na korunu. Preto sa zdá byť udržateľnejšie a „zdravšie“ nechať investovať privátnu sféru (najmä cez prílev priamych zahraničných investícií), ktorá bude prirodzene dbať na vysokú rentabilitu investícií, ako aj ich exportnú využiteľnosť. Štát by mal byť naopak investične zdržanlivejší (napr. zastavením vydávania nových štátnych garancií) a nevytláčať tieto privátne investície cez vysoké schodky verejného sektora.

2.3 Stimulovanie „produktivity“

Zvýšiť dlhodobý ekonomický rast sa dá hlavne prostredníctvom produktivity. Možné zdroje rastu produktivity sú napr. efektívnejšia alokácia, kvalita inštitúcií a sociálneho kapitálu, kvalita finančného sektora a otvorenosť trhu (OECD, 2000).

2.3.1 Realokácia a reštrukturalizácia

Finančný sektor sa ukázal ako veľmi dôležitý determinant udržateľnosti hospodárskeho rastu. Ekonóm Luigi Zingales ukazuje, že nerozvinutosť finančného sektora je často spôsobená privátnymi záujmami. Pozerajúc sa na náklady na reštrukturalizáciu bánk v SR a v ČR napovedá, že bolo obrovskou chybou ponechanie štátnych bánk ako subjektov na finančnom trhu. Je veľkým pozitívom súčasná snaha napraviť túto obrovskú deformáciu. Predaj týchto finančných inštitúcií vyspelým zahraničným bankám by malo zefektívniť alokáciu voľných finančných zdrojov. Otvorenou otázkou ostáva efektívny dohľad nad finančným trhom. Ukazuje sa, že v krajinách s rozvinutejším finančným systémom je väčšia časť investícií alokovaná rýchlo rastúcim sektorom ekonomiky (OECD (2000)). Takisto ochrana minoritných akcionárov a rozvinutosť akciového trhu môžu generovať dodatočný rast ekonomiky.

Ingerencia štátu v reštrukturalizácii pomocou „priemyselných politík“ bola neúspešná. Naopak, prehĺbili sa mnohé tendencie, ktoré politici považovali za negatívne (Beblavý, 2000). Privátne generovaná reštrukturalizácia formou priamych zahraničných investícií sa črtá ako optimálna v súčasných podmienkach.

2.3.2 Inštitúcie a sociálny kapitál

Kvalitnejšie inštitúcie znamenajú nižšie transakčné náklady. Inštitúcie by mali napomáhať efektívnejšej alokácii kapitálu napr. cez regulovanie finančného sektora a zabezpečenie dôslednej vymáhateľnosti práva.

Sociálny kapitál zahŕňa právny a regulačný rámec a neformálne pravidlá v spoločnosti a dôveru, ktoré môžu zefektívniť vzájomnú komunikáciu a koordináciu ekonomických aktérov. Kvalita vládnych inštitúcií je veľmi nízka a často zabraňuje podnikateľskej aktivite. Súčasný systém odmeňovania v štátnej správe podporuje tzv. adverznú selekciu, nakoľko tento systém v priemere udržiava a vlastne priťahuje ľudí nedostatočne odborne zdatných. Razantné zlepšenie kompenzácií pre odborníkov v štátnej správe (pri znižovaní počtu a mzdovej zdržanlivosti na nižších úrovňach) by mohlo vygenerovať novú dopyt po týchto miestach a pomohlo tak zvýšiť konkurenciu o takéto pracovné miesta. Preto nekompromisná implementácia auditu štátnej správy ako aj rozumná reforma verejnej správy by mohla zvýšiť

kvalitu inštitúcií. Treba odsúdiť také právne úpravy, ktoré by konzervovali súčasný stav, nakoľko súčasná kapacita štátnej správy brzdí ekonomický rast.

2.3.3 Vzdelávanie

Vzdelanie sa už tradične pokladá za veľmi dôležité pri generovaní produktivity. Zatiaľčo Slovensko ponúka kompetitívne vzdelanie na základnom a strednom stupni, vysokoškolské vzdelanie v určitých oblastiach zďaleka zaostáva. Jedná sa najmä o oblasti sociálnych vied, ako aj manažmentu. Práve v oblasti ekonómie a manažmentu konkurencia z privátnej sféry znemožňuje udržanie dostatočnej kvality štúdia v súčasnom systéme. Preto treba tento systém okamžite reformovať, aby kvalitné ekonomické a manažérske vzdelanie bolo prístupné.

2.3.4 Otvorenosť trhu – voľný obchod a priame zahraničné investície

Historická skúsenosť poukazuje na fakt, že rozvíjajúce sa krajiny, ktoré sa snažili vyrábať doma väčšinu výrobkov a chránili svoje odvetvia dovoznými prekážkami dopadli oveľa horšie, ako krajiny, ktoré otvorili svoj trh² a vsadili na export a teda sa špecializovali na veci, v ktorých mali komparatívne výhody. Preto treba odstrániť prekážky vo voľnom obchode (odstrániť clá, kvóty, nepoužívať ako nástroj dovozné prirážky, certifikáty, atď). Cez výrobu „všetkého doma“ ochudobňujeme Slovensko o možnosť špecializácie.

Priame zahraničné investície sa ukazujú ako optimálny spôsob privatizácie a najrýchlejší nástroj reštrukturalizácie. Prudké expandovanie vo firmách zo zahraničným vlastníctvom je z osobných motívov vlastníkov väčšinou sústredené na export a na využívanie komparatívnych výhod Slovenska. Zároveň znamená dovoz know-how, technológií a vyspelejšej podnikovej kultúry. To vytvára dôvody pre preferovanie skúsených zahraničných firiem pred domácimi subjektmi.

Použitá literatúra:

Beblavý, M. (2000), „Priemyselná politika“, v Marinčin, Beblavý (ed.), „*Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999*“, Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, SFPA, INEKO, Bratislava

Hellman, J S (1998), „ *Winners Take All: The Politics of Partial Reform in Postcommunist Transitions* “, World Politics, The Johns Hopkins University Press

OECD (2000), „Summary of an informal workshop on the causes of economic growth“, Temple J., *OECD Economics Department Working Papers*, No. 260, Paríž

² A zároveň udržali rozumnú makroekonomickú politiku.

Nezamestnanosť na Slovensku

Ján Tóth, ING Bank

Nezamestnanosť je v súčasnosti horúcou témou politických diskusií na Slovensku. Predchádzajúca ako aj súčasná vláda sľubovali zníženie nezamestnanosti pod úroveň 10% do konca ich funkčného obdobia. Súčasná vláda však - podobne ako jej predchodkyňa - tento sľub nedokáže splniť. Hlavným dôvodom, pre ktorý bola doteraz snaha o dosiahnutie nezamestnanosti pod 10% odsúdená na neúspech, je nedostatočná reštrukturalizácia podložená prílevom priamych zahraničných investícií (pri pohľade na zdroje a know-how dostupné na Slovensku je totiž zrejme, že reštrukturalizácia z domácich zdrojov nie je reálnou alternatívou). Príspevok k HDP sa bližšie venuje téme, ako by bolo možné zvýšiť výkonnosť ekonomiky a teda aj zamestnanosť.

Slovensko je na čele rebríčka v nezamestnanosti v porovnaní s okolitými krajinami. Transformácia ekonomiky spôsobuje vyššiu mieru prirodzenej nezamestnanosti (ktorá sa odhaduje asi na 5-6 % vo vyspelejších štátoch). Úroveň nad 10% sa zrejme môže voľne považovať za nezamestnanosť, ktorá je nadpriemerná aj pre krajiny podobné Slovensku. Zdá sa teda, že Slovensko je veľmi neúspešné v tejto oblasti a nezamestnanosť spolu s obchodným a fiškálnym deficitom sa považuje za hlavné štrukturálne problémy Slovenska (viď tab. 1).

Tabuľka 1: Priemerná nezamestnanosť

	priemer 1993-2002
Slovensko	14.1%
Česko	6.2%
Poľsko	13.5%
Maďarsko	9.7%

Zdroj: Štatistické úrady, odhady ING Barings

1 Ako správne interpretovať štatistické dáta¹

Miera nezamestnanosti je definovaná ako percento práceschopných ľudí (celkovej pracovnej sily), ktorí sú bez zamestnania². Definícia pojmu práceschopní obyvatelia, resp. pracovná sila, vylučuje ľudí, ktorí si v skutočnosti prácu aktívne nehľadajú, alebo ktorí nie sú schopní nastúpiť na ponúkané pracovné miesto (napríklad preto, že by si to vyžadovalo najprv ich rekvalifikáciu a pod.).

Na Slovensku merajú nezamestnanosť dve inštitúcie: Národný úrad práce (NÚP), ako aj Štatistický úrad SR (ŠÚSR). Keďže údaje z NÚP sú zverejňované každý mesiac, médiá ako aj politici sa sústreďujú na ne a venujú len veľmi obmedzenú pozornosť údajom, ktoré vydáva ŠÚSR. Problém je v tom, že štatistiky NÚP sú nepresné.

Štatistika NÚP vyjadruje počet registrovaných nezamestnaných, teda ľudí, ktorí napríklad *žiadajú od NÚP peňažnú podporu v nezamestnanosti*, tvrdiac, že sú bez práce. Keďže pri registrácii do zoznamu nezamestnaných existuje takáto peňažná motivácia, toto číslo je preto skreslené a predstavuje skôr maximálnu možnú mieru nezamestnanosti než skutočnú situáciu.

¹ Táto časť vychádza z úvahy v Tóth (1999)

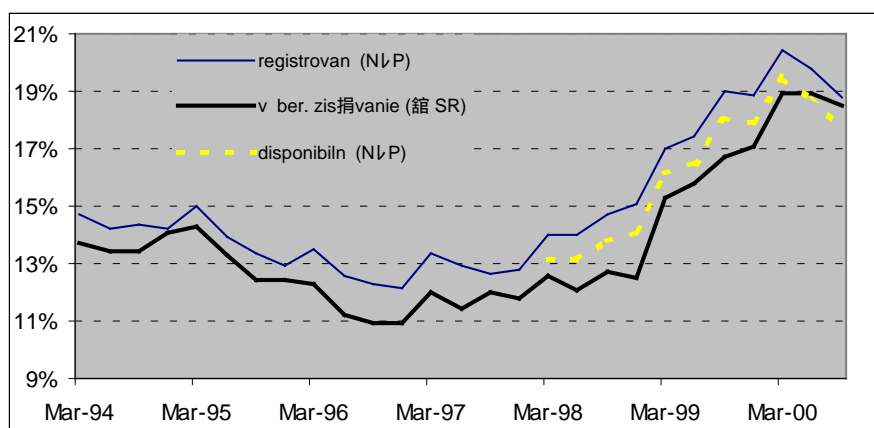
² Presnejšie nezamestnaní sú všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré súčasne spĺňajú tri podmienky:

- v sledovanom týždni nemajú žiadnu platenú prácu
- v posledných štyroch týždňoch si aktívne hľadajú prácu
- sú schopné nastúpiť do práce najneskôr do dvoch týždňoch

Od decembra 1997 vypočítava NÚP aj mieru disponibilnej nezamestnanosti, ktorá je upravená o ľudí, ktorí nie sú schopní prijať ponúknutú pracovnú príležitosť (z dôvodu nekvalifikovanosti a pod.) Tento spôsob vykazovania nezamestnanosti je krokom k spresneniu vykazovanej miery nezamestnanosti a znížil ju približne o 0,9%. Finančná motivácia podpory v nezamestnanosti je však naďalej faktorom, ktorý túto štatistiku skresľuje v priemere o 0,7% od roku 1998³.

Správnejší prístup k meraniu počtu nezamestnaných používa Štatistický úrad, ktorý postupuje v súlade s medzinárodnými pravidlami. ŠÚSR vychádza pri zisťovaní miery nezamestnanosti z anonymných prieskumov. Jeho štatistiku preto neovplyvňuje žiaden faktor, ktorý by ju skresľoval smerom nahor, a tieto čísla možno vo všeobecnosti považovať za rozumné. Porovnaním vykazovaných dvoch druhov údajov možno dospieť k zisteniu, aká vysoká je miera "falošnej" nezamestnanosti v číslach NÚP (viď graf č.1 a tabuľku č.2).

Graf č.1: Nezamestnanosť (podľa troch metódik, v %)

Poznámka: ŠÚSR zverejňuje priemerné štvrťročné údaje, ktoré boli do roku 2000 posunuté o jeden mesiac dozadu. Na grafe sú tieto údaje opravené.

Zdroj: ŠÚ SR, NÚP, ING Bank

Tabuľka č. 2: Rozdiel medzi registrovanými nezamestnanými a „skutočnými“ nezamestnanými

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*
Rozdiel	0.7%	0.7%	1.3%	1.1%	2.0%	1.9%	0.9%

Poznámka: (*) Za rok 2000 len prvé tri štvrťroky. Rozdiel je vypočítaný porovnaním štvrťročných priemerov registrovanej nezamestnanosti a údajov ŠÚ (výberovým zistením pracovných síl).

Zdroj: ING Bank

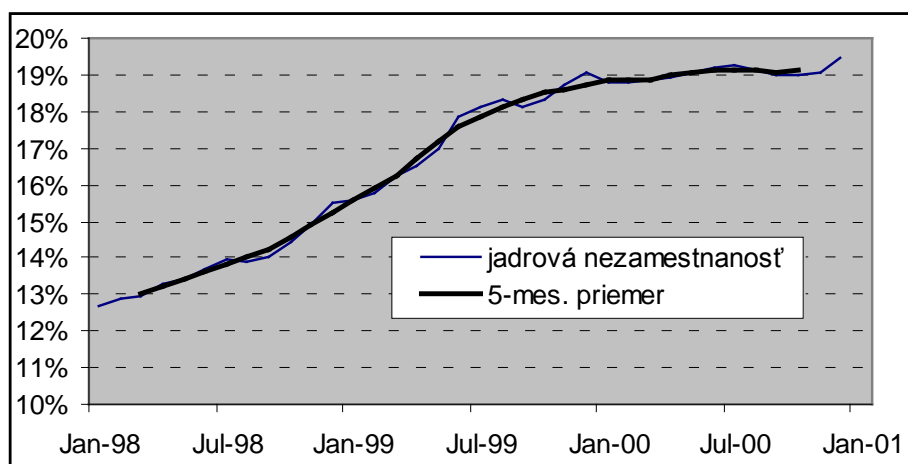
2 Súčasná situácia

Pre zhodnotenie súčasnej situácie používajúc čísla NÚP si musíme uvedomiť tri veci. Po prvé, je tu už spomínané nadhodnocovanie nezamestnanosti. Po druhé, sezónnosť prítomná v

³ Aj keď treba dodať, že v poslednom čase sa toto skreslenie znižuje a v prvom polroku 2000 bolo len 0,2%. Ďalšia komplikácia sú verejno-prospešné práce. Nie je zrejme z údajov ŠÚ, nakoľko sú tieto práce zachytené v štatistikách.

číslach. Po tretie, verejno-prospešné práce. Preto voľne zadefinujme „jadrovú nezamestnanosť NÚP“ ako sezónne očistenú nezamestnanosť očistenú o verejno-prospešné práce.

Graf č. 2: „Jadrová nezamestnanosť NÚP“

Poznámka: Graf je na báze disponibilnej nezamestnanosti. Disponibilná nezamestnanosť nadhodnocuje skutočný stav.

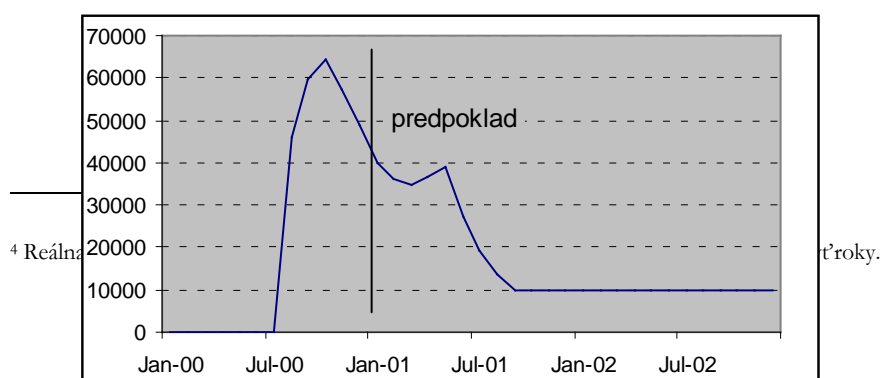
Zdroj: ING Bank

Z grafu č. 2 je zrejmé, že zatiaľ nenastal pokles „jadrovej nezamestnanosti“ a nezamestnanosť sa len stabilizovala.

3 Odhad nezamestnanosti do konca roku 2002

Ekonometrické cvičenie naznačuje, že na rast zamestnanosti vplýva rast HDP ako aj rast reálnej mzdy⁴. V roku 2001 by mal mierne akcelerujúci rast HDP pomôcť zvýšiť zamestnanosť, takisto ako by na zamestnanosť mali pozitívne vplývať nízke reálne mzdy v roku 2000 a v prvom polroku 2001. Predpokladajme nasledovnú zamestnanosť vo verejno-prospešných prácach do konca roku 2002 ako ju zobrazuje graf č.3.

Graf č.3: Verejno-prospešné práce (predpoklad pre výpočet)

Poznámka: Tento predpoklad je veľmi rizikový.

Zdroj: NÚP, ING Bank

Predpokladajúc tieto verejno-prospešné miesta, náš ekonometrický model zamestnanosti prognózuje nasledujúce úrovne nezamestnanosti uvedené v tabuľke č. 3.

Tabuľka č. 3: Prognózy nezamestnanosti

	2000	2001p	2002p	2003p	2004p	2005p
nezamestnanosť (ŠÚ SR)	18.5%	16.7%	15.3%	14.9%	13.9%	12.6%
nezamestnanosť (disponibilná)	18.2%	17.3%	16.4%	15.2%	14.1%	12.7%
nezamestnanosť (disponibilná, bez ver.prác)	19.0%	18.2%	16.8%	15.2%	14.1%	12.7%
nezamestnanosť (registrovaná)	19.2%	18.2%	17.3%	15.9%	14.7%	13.2%
nezamestnanosť (registrovaná bez ver.prác)	20.0%	19.1%	17.6%	15.9%	14.7%	13.2%

Zdroj: ING Bank

Použitá literatúra:

Tóth, J. (1999), „Unemployment in Slovakia – Getting the Numbers Right“, v ING Barings, „*Slovak Capital and Money Markets*“, Bratislava

EURO – Trpezlivosť sa vyplatí

Ján Tóth, ING Bank

Slovensko je veľmi malá a veľmi otvorená ekonomika. Trh EÚ a V4 absorbuje 80% našich exportov. Preto sa prijatie jednotnej meny EURO javí ako rozumný cieľ. Máme sa však ponáhľať? Aký má byť optimálny prechod na spoločnú menu a v akom kurze by sme mali zafixovať slovenskú korunu?

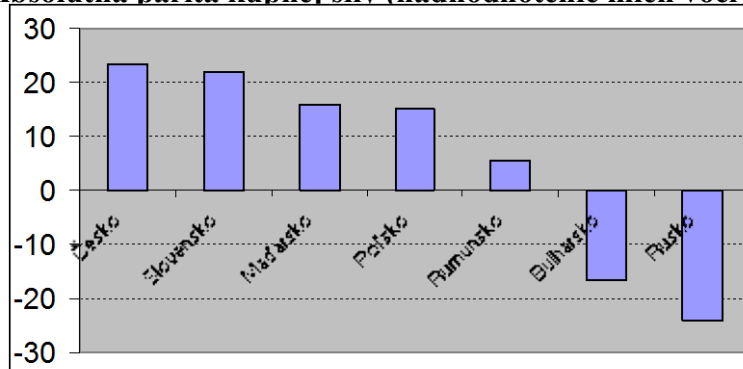
Ekonometrické štúdie naznačujú, že ekonomické šoky sú v strednej Európe korelované so šokmi v EÚ. Výrazná otvorenosť Slovenska spôsobuje čiastočné synchronizovanie sa hospodárskeho cyklu s cyklom v EÚ. To znamená, že EÚ a V4 môžu v budúcnosti tvoriť tzv. optimálnu menovú zónu (záujemcov o stručný popis odkazujeme na Beblavý, 2000).

Zbavenie sa vlastnej meny znamená zbavenie sa vlastnej menovej politiky. To nemusí byť optimálne v najbližších rokoch, nakoľko Slovensko čakajú ešte mnohé štrukturálne reformy. Tieto môžu spôsobovať vyšší deficit verejných financií, ako aj vyššiu infláciu¹. Postupné doháňanie vyspelejších ekonomík hlavne prostredníctvom priamych zahraničných investícií môže znamenať tlak na reálne zhodnocovanie meny. Odhadujeme, že udržateľné tempo reálneho zhodnocovania slovenskej koruny bolo v posledných rokoch 1,4% medziročne a s väčším prílevom zahraničných investícií môže v budúcich rokoch narásť bližšie k dvom percentám ročne. Aj pomocou tohto zhodnocovania sa bude Slovensko ľahšie približovať príjmovým úrovniam v EÚ. Na akom kurze by teda mala centrálna banka zavesiť koruna na EURO?

1 Rovnovážna úroveň výmenného kurzu

Naša analýza de-trendovaného reálneho efektívneho výmenného kurzu naznačuje, že pri dnešných výmenných krízových kurzoch ostatných mien, úroveň 42,3 Sk za jedno EURO sa javí ako „rovnovážna“ (Tóth, 2000)². Absolútna parita kúpnej sily je oveľa optimistickejšia. Jednoduché cvičenie (obdoba „Big Mac index“) ktoré porovnáva cenovú úroveň v hlavných mestách na koši 23 tovarov a služieb v 11 krajinách v regióne naznačuje, že cenová úroveň na Slovensku je jedna z najnižších. Inými slovami sa zdá podľa tohto prístupu, že slovenská koruna (spolu s českou korunou) sú v dlhodobom horizonte najviac podhodnotené (Poole, 2000).

Absolútna parita kúpnej sily (nahodnotenie mien voči priemeru daného regiónu, v %)

Zdroj: ING Barings

¹ Vyššia produktivita cez vyššie mzdy bude zvyšovať ceny v neobchodovateľnom sektore, čo spôsobí vyššiu infláciu na Slovensko voči EÚ (tzv. Balassa- Samuelson efekt)

² Podľa relatívnej parity kúpnej sily očistenej o predpokladaný nárast produktivity.

Takéto úvahy naznačujú, že „rovnovážna“ úroveň výmenného kurzu sa bude v čase meniť.

2 Prečo nie skoré zrušenie slovenskej koruny

Mimo spomínaných nevýhod spoločnej meny je v podmienkach Slovenska potrebné zdôrazniť nezastupiteľnú úlohu plávajúceho kurzu ako „disciplinujúceho“ nástroja pre hospodársku politiku vlády. Práve prepád slovenskej koruny v máji 1999 ukončil nezmyselné prešľapovanie na mieste a spustil celú radu reforiem. V prípade fixovania slovenskej meny by zrejme nastalo postupné „prejedanie“ oficiálnych rezerv štátu a politici by neboli v krátkodobom horizonte nútení zmeniť hospodársku politiku. Práve tento dôvod sa javí v transformujúcich sa krajinách ako veľmi významný. Kredibilné inflačné cieľovanie a fixovanie slovenskej meny čo najneskôr sa nám javí v súčasnosti výhodnejšie, ako fixovanie slovenskej koruny a postupné znižovanie koridoru.

Použitá literatúra:

- Beblavý, M. (2000), „Menová politika“, v Marinčin, Beblavý (ed.), „*Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999*“, Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, SFPA, INEKO, Bratislava
- Poole, P. (2000), „Purchasing Power“, v ING Barings, „*Directional Economics*“, 1Q01, London
- Tóth, J. (2000), „Slovak koruna revisited“, v ING Barings, „*Slovak Capital and Money Markets*“, August-október 2000, Bratislava

Odhad makroekonomického vývoja

Ševčovic Peter

Rozsiahle administratívne opatrenia a začatie reštrukturalizácie ekonomiky v rokoch 1999-2001 dávajú predpoklady ďalšieho dezinflačného procesu a pozitívneho formovania inflačných očakávaní do správania verejnosti. Nemožno však očakávať výraznejší pokles dynamiky jadrovej inflácie, nakoľko jej znižovanie je proces náročnejší a dlhodobejší. Naopak, uvažované zvýšenie reálnych miezd a domáceho dopytu vytvára priestor na mierne rýchlejšiu rast spotrebiteľských cien.

Aj napriek tomu, že je stanovená kriteriálna hodnota inflácie pre vstup do EMU, nemenej dôležité je priblíženie našej cenovej hladiny k cenovej úrovni krajín EU. Z tohto dôvodu môže prehnaná snaha o zrýchlenie dezinflačného procesu vyústiť k opätovným inflačným tlakom v ďalšom strednodobom horizonte s nepriaznivým dopadom na celé hospodárstvo. Inak povedané, vstupom do EÚ sa budú musieť odstrániť základné cenové disproporcie, t.j. krajina zaznamená cenový šok. Máme teda na výber, či budeme mať dnes nízku infláciu a výrazný cenový šok v budúcnosti, alebo budeme ceny prispôsobovať postupne a cenový šok pri vstupe do EÚ bude relatívne zanedbateľný.

Celkový vývoj inflácie, resp. miera dezinflácie bude ovplyvňovať aj vývoj reálnej ekonomiky. Pri prognóze výkonnosti ekonomiky je možné vychádzať zo skutočnosti, že v rokoch 1999-2000 sa čiastočne realizovali opatrenia na zlepšenie inštitucionálneho rámca trhovej ekonomiky a stabilizáciu makroekonomického prostredia. Východiskom tejto prognózy je tiež predpoklad, že sa dokončí reforma verejných financií a hospodárska politika bude podporovať rozvoj podnikateľského prostredia. Ide o podporu podnikov, presadzujúcich sa na domácom i zahraničných trhoch, vytvárajúcich nové pracovné miesta a prispievajúcich k modernizácii štruktúry hospodárstva. Tieto podniky by sa mali stať základom pre rozsiahle štruktúrne zmeny v mikrosfére, spojené s rastom podielu výrob s vyššou pridanou hodnotou, pri raste efektívnej zamestnanosti a produktivity práce.

Pri splnení spomenutých podmienok, najmä v oblasti ďalšieho pokračovania reštrukturalizácie ekonomiky, možno teda v období po roku 2002 očakávať ďalšie zvyšovanie výkonnosti slovenskej ekonomiky, pri relatívne vyrovnanom vývoji všetkých zložiek HDP. V roku 2002 by mohol ekonomický rast dosiahnuť 4,0% a ku koncu prognózovaného obdobia by sa mohol zrýchliť na 5,0%. Rast HDP v rokoch 2002-2004 by mal byť založený naďalej na raste vývozu s významnejším príspevkom súkromnej spotreby a fixných investícií.

	2000	2001	2002	2003	2004
HDP s.c., mld. Sk	667	687	715	746	783
v %	2,1	3,0	4,0	4,4	5,0
HDP b.c., mld. Sk	886	960	1050	1133	1230
v %	8,7	8,4	9,4	7,9	8,6

Reštrukturalizácia bánk i podnikov, ako aj predpokladaný pomalší rast reálnych miezd v porovnaní s rastom produktivity práce, by mohli umožniť vyššiu tvorbu rozvojových zdrojov. Táto okolnosť by sa mala spolu s prílevom nedlhového kapitálu zo zahraničia prejavovať v raste investícií, kde by mala byť hlavným stimulom tvorba

hrubého kapitálu nefinančných organizácií. Tvorba hrubých fixných investícií by sa mohla v prognózovanom období zvyšovať medziročne o 3,8-4,5%, pričom ako miera hrubých investícií, tak aj miera hrubých fixných investícií by sa mali pohybovať okolo 30%. Uvedený vývoj možno považovať vzhľadom na predpokladané zvyšovanie tvorby hrubých domácich úspor za únosný.

Vývoj odvetví, podieľajúcich sa na tvorbe HDP si aj v dlhšom časovom horizonte pravdepodobne zachová trend z roku 2001. Je možné očakávať, že najdynamickejšou zložkou tvorby pridanej hodnoty v celom prognózovanom období budú trhové služby a priemysel.

Rast výroby s vyššou pridanou hodnotou a vyššia konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky sa pravdepodobne prejaví v raste vývozu tovarov a služieb, ktorý by tak mal byť počas celého prognózovaného obdobia najrýchlejšie rastúcou zložkou reálneho HDP. Jeho medziročný rast v stálych cenách by sa tak mal udržiavať vo výške asi 6%, ku koncu prognózovaného obdobia sa medziročná dynamika rastu vývozu môže zrýchliť na viac ako 8%. Rast domáceho dopytu spolu s prílevom PZI by mal ovplyvniť vývoj dovozu tovarov a služieb, tempo rastu ktorého by nemalo v stálych cenách predstihovať rast vývozu.

Po roku 2001 môžeme očakávať postupné znižovanie deficitnosti verejných financií (vzhľadom na avizovaný vstup do EÚ bude znižovanie fiskálnych deficitov nevyhnutnosťou). V týchto rokoch dôjde k pomerne výrazným zmenám štruktúry verejných financií (zánik väčšiny štátnych fondov, vznik Štátnej pokladnice s následným zaradením poisťných fondov a neskôr aj municipalít do jej systému, prechod na programové rozpočtovanie, atď.). V každom prípade je však potrebné zamerať úsilie tak, aby ešte pred vstupom do Európskej menovej únie spĺňala Slovenská republika Maastrichtské kritériá (fiskálny deficit do 3% HDP, zadlženosť do 60% HDP). Na druhej strane je nevyhnutné prefinancovávať inštitucionálne a štrukturálne reformy a ďalej sa v tomto období pravdepodobne naplno prejaví dopady nadmerného poskytovania štátnych záruk v predchádzajúcich rokoch.

Vzhľadom k tomu, že kapitálový a finančný účet by mal bezproblémovo pokrývať deficit bežného účtu platobnej bilancie, nemali by vznikáť tlaky z ekonomických dôvodov na znehodnocovanie výmenného kurzu koruny. V dôsledku prílevu kapitálu do ekonomiky bude dochádzať k postupnému, aj keď miernejšiemu rastu sterilizačnej pozície NBS, ktorá by koncom roka 2004 mohla dosiahnuť približne 200 mld. Sk. Úroveň sterilizácie bude v strednodobom horizonte ovplyvnená aj znižovaním sadzby povinných minimálnych rezerv. Úroveň devízových rezerv by mala umožňovať centrálnej banke intervenovať v prospech stability výmenného kurzu dokonca pri akceptácii miernej reálnej apreciacie, ktorá by však nemala prekročiť diferenciel v produktivite práce medzi EÚ a SR.

Pri vyslovovaní sa k možnému budúcemu ekonomickému vývoju Slovenska je nevyhnutné brať ohľad aj na prístupový proces k Európskej únii, na optimalizáciu reálnej (podiel HDP na obyvateľa ...) a nominálnej (ceny, úrokové sadzby ...) konvergenzie slovenskej ekonomiky. Príliš rýchly pokles inflácie by neumožnil zrovnanie relatívnych cien, resp. nárast cien v neobchodovateľnom sektore by musel byť kompenzovaný výrazným poklesom cien v obchodovateľnom sektore, čo by sa dalo uskutočniť pravdepodobne iba formou výraznej menovej a fiskálnej restriktívnej

voči obchodovateľnému, t.j. produktívnemu, efektívnemu sektoru, čím by sme síce plnili nominálne kritéria prístupového procesu, avšak vzdáľovali by sme sa od plnenia reálnych kritérií.

Reálna konvergencia predstavuje v zjednodušenej forme zvýšenie podielu HDP na obyvateľa (prepočítaného cez paritu kúpnej sily, PPP) na hodnoty blízke priemerným hodnotám Európskej únie. Čiže nominálny hrubý domáci produkt na Slovensku musí v porovnateľných jednotkách (spravidla USD, resp. euro) musí, za podmienky nemennosti počtu obyvateľov v SR a v Európskej únii, rásť rýchlejšie ako nominálny HDP v EÚ (priemerná hodnota). Možnosti tohto rýchlejšieho rastu sú v podstate dve: rast reálneho HDP pri porovnateľnej inflácii a nemennosti výmenného kurzu bude výrazne preyšovať reálny rast v EÚ, prípadne pri porovnateľnom raste reálneho HDP bude dochádzať k apreciacii reálneho výmenného kurzu. Druhá možnosť reálnej konvergencie obsahuje dva spôsoby, t.j. reálne zhodnocovanie je vyvolané inflačným diferenciálom, resp. reálna apreciacia je pri porovnateľnej inflácii spôsobená zhodnocovaním nominálneho výmenného kurzu koruny voči euro.

Ak dnes dosahuje SR približne 50% z priemeru Európskej únie (prepočty EUROSTAT), tak pri zadefinovaní hranice reálnej konvergencie na 10 rokov máme k dispozícii nasledujúce „čisté“ varianty (počet obyvateľov nemenný v SR i v EÚ, inflácia v EÚ=2%, reálny rast HDP v EÚ=2%, všetko v priemere počas nasledujúcich 10 rokov):

1. SR bude mať stabilný nominálny výmenný kurz voči euro, infláciu na úrovni EÚ (splnené Maastrichtské kritérium) a reálny rast HDP bude preyšovať 10%,
2. a) SR bude mať stabilný nominálny výmenný kurz voči euro, reálny rast HDP na úrovni EÚ, inflácia bude dosahovať dvojciferné hodnoty,
b) SR bude mať infláciu na úrovni EÚ (splnené Maastrichtské kritérium), reálny rast HDP na úrovni EÚ a nominálny výmenný kurz sa bude zhodnocovať cca 10% ročne (čo by predstavovalo cieľovú hodnotu okolo 20 Sk/euro).

Každý s týchto variantov je vo svojej podstate v praxi nereálny, t.j. voľba stratégie menovej politiky v čistej forme niektorého z variantov by nemala zmysel. V praxi je však dosiahnuteľná kombinácia jednotlivých variantov.

Pri úvahách o prognóze národného hospodárstva rovnako nesmieme zabudnúť na skutočnosť, že dôležitou podmienkou nášho vstupu do EÚ a podmienkou pozitívneho ekonomického a sociálneho vývoja Slovenska je okrem plnenia relatívne ambiciózných cieľov v oblasti makroekonomických parametrov aj reforma systému verejnej správy, zdravotníctva, školstva dôchodkového zabezpečenia a podobne.

Autor pracuje v Národnej banke Slovenska, názory v tomto článku však nereprezentujú oficiálne stanovisko Národnej banky Slovenska.

TRH PRÁCE V OBDOBÍ SOCIÁLNĚ EKONOMICKÝCH ZMĚN

Jana Kubanová

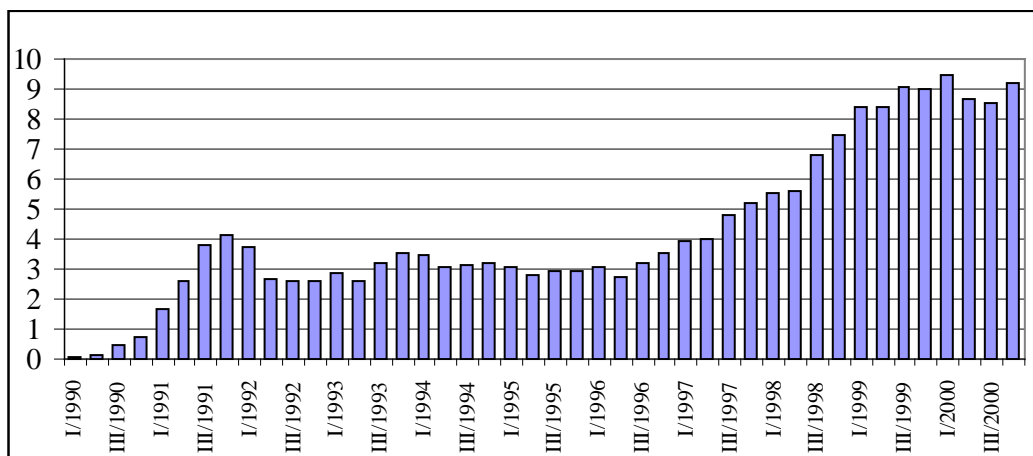
Posledních deset let života naší společnosti je charakterizováno mnoha převratnými změnami. Česká republika se po listopadové revoluci 1989 přeměnila v pluralitní demokracii, proběhla transformace centrálně plánovaného hospodářství v tržní ekonomiku. Po 75 letech od svého vzniku se Československo na konci roku 1992 rozdělilo a vznikla samostatná Česká republika a Slovenská republika. Pro vývoj obou nových států je podstatným rysem stále zapojování do ekonomického a politického systému intenzivně se globalizujícího světa. Od konce padesátých let se v těsném sousedství České republiky rozvíjí hospodářsko-politické integrační uskupení globálního významu - Evropská unie, která se během posledních deseti let stala pro Českou republiku nejvýznamnějším obchodním partnerem a největším investorem. Proces evropské integrace se po velmi dlouhé období omezoval především na integraci ekonomickou. Nedílnou součástí vývoje zemí je ale i integrace na poli sociální politiky.

Trvalý hospodářský růst v zemi více podněcuje zaměstnanost. To ale zpravidla vyžaduje změny hospodářské a sociální politiky a změny v prostředí zaměstnanosti, projevující se strukturou trhu práce a stimuly v oblasti zdaňování a sociálního zabezpečení.

Současnou situaci na trhu práce v České republice lze charakterizovat narůstajícími regionálními rozdíly nezaměstnanosti, zvyšujícím se podílem dlouhodobě nezaměstnaných a rychle se zhoršujícím postavením některých skupin občanů na trhu práce.

Nezaměstnanost v České republice

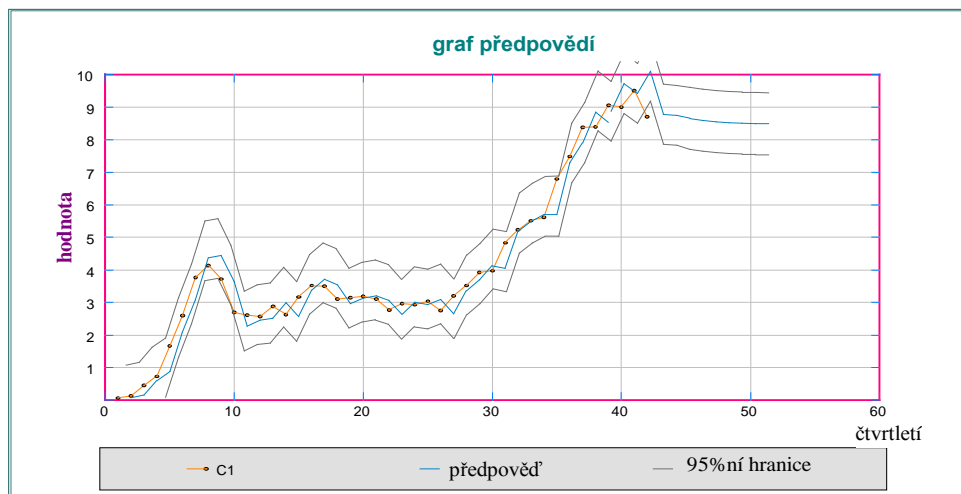
Vývoj míry nezaměstnanosti v České republice po listopadové revoluci v jednotlivých čtvrtletích od počátku roku 1990 do konce roku 2000 ukazuje graf 1. Jsou zde zachyceny změny míry nezaměstnanosti ve sledovaném období.

Graf 1. Čtvrtletní hodnoty míry nezaměstnanosti

Pro první polovinu devadesátých let je charakteristická poměrně nízká nezaměstnanost, která byla vládou prezentována jako přednost našeho ekonomického vývoje. Byla však důsledkem nevýrazného ekonomického růstu v tomto období. Důvodem nízké nezaměstnanosti byla ve skutečnosti pomalá mikroekonomická restrukturalizace a minimální počet bankrotů, především v průmyslovém sektoru. Na konci devadesátých let se začala projevovat snaha po opětovném nastartování ekonomického růstu. Míra nezaměstnanosti v České republice se při prohlubující se recesi neustále zvyšovala. Na grafu je zřetelný prudký nárůst nezaměstnanosti v období 1996-1999. V prvním čtvrtletí roku 2000 dosáhla míra nezaměstnanosti maximální hodnoty 9,50 v porovnání s hodnotou 5,51 zaznamenanou v prvním čtvrtletí 1998. Z časové řady vidíme, že v roce 2000 začal skutečný pokles nezaměstnanosti.

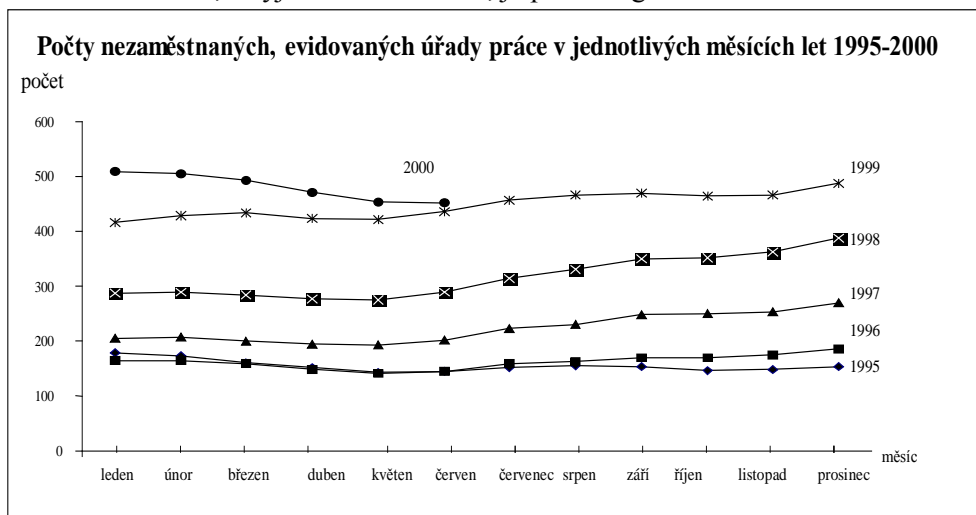
Pomocí ARIMA modelu byl zkonstruován graf 2, který ukazuje růst této míry a její předpověď do konce roku 2002. Na ose x jsou znázorněny počty čtvrtletí. Podle ARIMA předpovědi by měl být pokles nezaměstnanosti trvalejší a měl by pokračovat i v letech 2001 a 2002.

Graf 2. Výstupní graf ARIMA modelu

Evidování uchazeči o zaměstnání

Dalším zajímavým ukazatelem je počet evidovaných uchazečů o zaměstnání. Od roku 1995 se počet uchazečů postupně začíná zvyšovat. V jednotlivých měsících sledovaných let je možné pozorovat opakující se tendenci v počtu uchazečů o zaměstnání. Počet evidovaných uchazečů o zaměstnání na úřadech práce se v lednu, ve srovnání se závěrem předchozího roku, vždy zvyšuje. S nástupem sezónních prací a umístěním nezaměstnaných na veřejně prospěšné práce se pak nezaměstnanost snižovala a začala se opět zvyšovat koncem školního roku, kdy byla ovlivněna vstupem čerstvých absolventů škol na trh práce. Nejvyšší počet uchazečů o zaměstnání je vykazován v závěru roku. Tato tendence, s výjimkou roku 1995, je patrná z grafu č. 3.

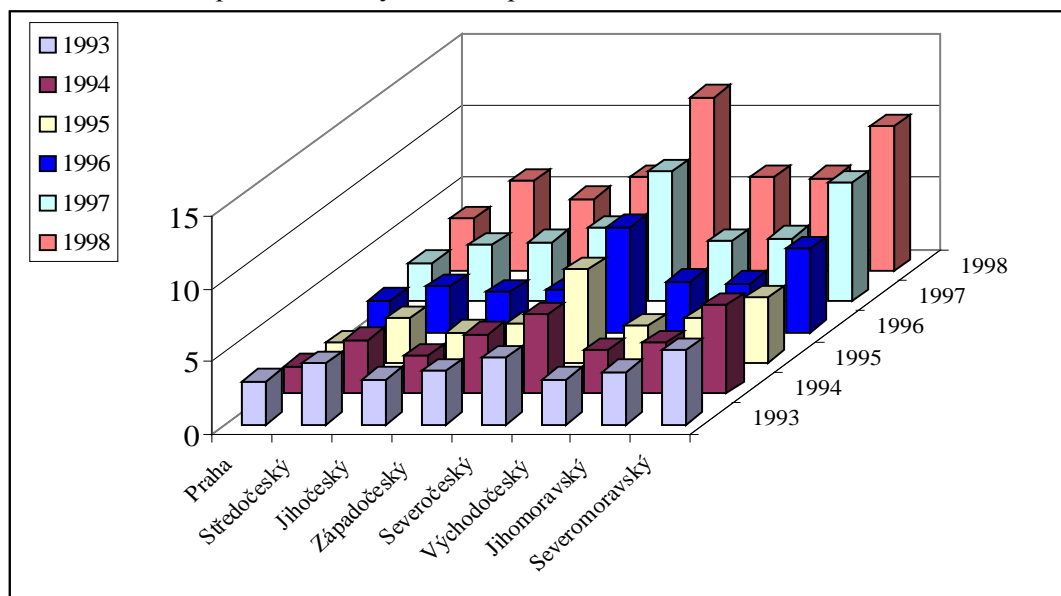
Graf č.3.

Volná pracovní místa

Vývoj počtu hlášených volných pracovních míst nebyl ve sledovaném období příznivý. Od srpna 1996 do ledna 2000 docházelo k jeho trvalému snižování. Od února roku 2000 se počet volných pracovních míst zvyšuje a ke konci června bylo úřady práce vykázáno téměř 48 tisíc volných míst. Nejvyšší počet volných pracovních míst (109,8 tisíc) byl úřady práce hlášen v červnu 1996, v závěru roku 1997 již bylo evidováno 62,3 tisíc a v závěru roku 1999 pouhých 35,1 tisíc volných míst.

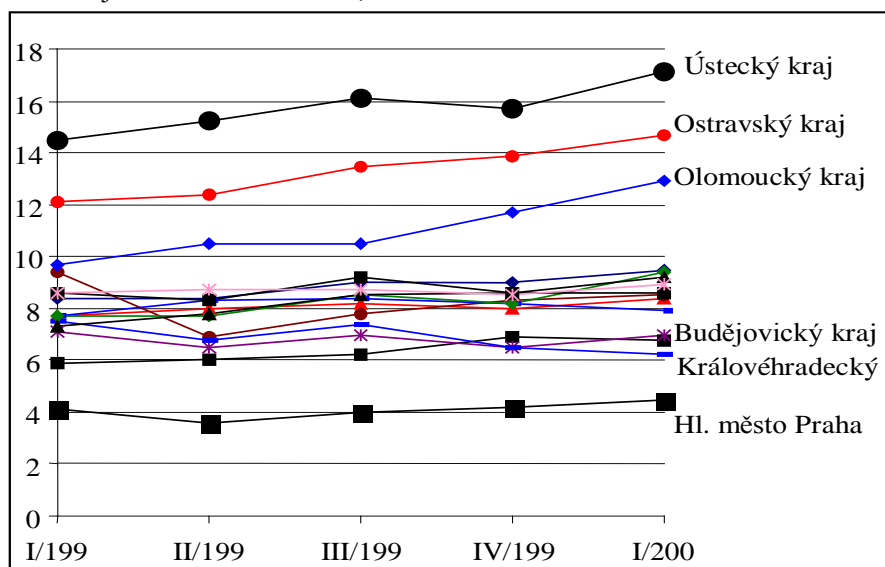
S poklesem počtu volných míst se zhoršuje i poměr počtu nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo. Jestliže v prosinci 1995 v průměru na jedno volné pracovní místo připadalo 1,7 uchazečů o zaměstnání, v prosinci 1997 to bylo 4,3, v prosinci 1999 již 13,9 osob. V důsledku postupného zvyšování počtu hlášených volných pracovních míst v průběhu 1. pololetí 2000 a snižování počtu evidovaných nezaměstnaných se snižuje také počet uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo. V červnu 2000 na jedno volné pracovní místo připadalo 9,4 uchazeče, což je úroveň dosažená v závěru roku 1998.

Vývoj míry nezaměstnanosti podle jednotlivých krajů ukazují grafy 4 a 5. V této souvislosti je zajímavé také srovnání počtu nabízených míst a počtu uchazečů o zaměstnání.

Graf 4. Míra nezaměstnanosti podle krajů (1993-1998)

Podobně jako u míry nezaměstnanosti jsou i v počtu volných pracovních míst výrazné rozdíly mezi kraji. Jak lze očekávat, nejvyšší nezaměstnanost je trvale v Severočeském a Severomoravském kraji, která je důsledkem útlumu těžebního průmyslu, který v těchto krajích poskytoval kdysi nejvíce pracovních příležitostí. Zatímco v Praze do ledna 1998 poptávka po pracovních silách převyšovala nabídku, v okresech s vysokou mírou nezaměstnanosti na jedno volné pracovní místo připadal několikanásobně vyšší počet uchazečů než byl celorepublikový průměr. Například v prosinci 1999 v Ostravě připadalo na jedno volné místo 81,8 uchazeče.

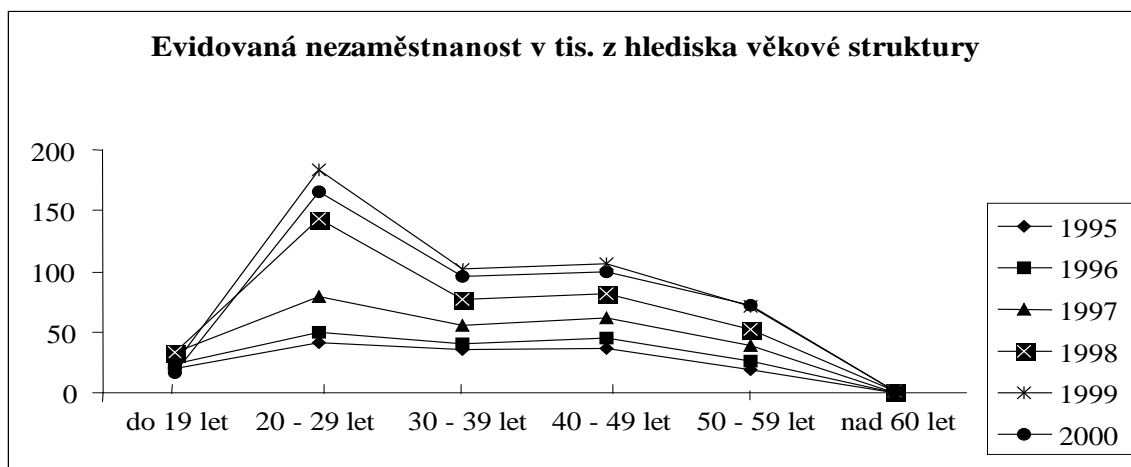

Graf 5: Čtvrtletní míry nezaměstnanosti (1999-2000)

Podobně jako u míry nezaměstnanosti jsou i v počtu volných pracovních míst výrazné rozdíly mezi kraji. Jak lze očekávat, nejvyšší nezaměstnanost je trvale v Severočeském a Severomoravském kraji a je důsledkem útlumu těžebního průmyslu, který v těchto krajích poskytoval kdysi nejvíce pracovních příležitostí. Zatímco v Praze do ledna 1998 poptávka po pracovních silách převyšovala nabídku, v okresech s vysokou mírou nezaměstnanosti na jedno volné pracovní místo připadal několikanásobně vyšší počet uchazečů než byl celorepublikový průměr. Například v prosinci 1999 v Ostravě připadalo na jedno volné místo 81,8 uchazeče.

Věkové hledisko nezaměstnanosti

Důležitou roli při hledání zaměstnání hraje věk uchazeče. Vývoj nezaměstnanosti z hlediska věkové struktury znázorňuje graf č.6. Ukazuje se, že nezaměstnanost zasahuje především nižší věkové kategorie. Nejpočetnější skupinou ve věkové struktuře uchazečů o zaměstnání zůstává kategorie do 29 let, jejíž podíl se v roce 2000 nepatrně snížil vzhledem k roku 1999, absolutně se však jejich počet téměř ztrojnásobil, tj. vzrostl z 62,1 tisíc na 182,3 tisíc osob. Trvale se zvyšuje procento uchazečů o zaměstnání ve věkové kategorii nad 50 let. V období leden 1995 až červen 2000 se její podíl zvýšil z 19,7 tisíc na 73,1 tisíc osob. Pozitivní skutečností je postupné snižování podílu nezaměstnaných ve věkové kategorii do 19 let. V červnu roku 2000 se tato skupina podílela na celkové nezaměstnanosti pouze 3,6 % proti 13,3 % v prosinci 1995, avšak stále přetrvávají značné problémy s jejich uplatněním na trhu práce, zejména pro chybějící praxi, kvalifikaci či absenci základních pracovních návyků. Problém chybějící praxe, který je často hlavním důvodem, proč absolventi škol nacházeli na trhu práce jen těžko uplatnění, by měl být částečně řešen od poloviny roku 2000. V rámci opatření aktivní politiky zaměstnanosti by měla být vytvořena praktikantská místa, která by umožnila získat praktické zkušenosti ve státních službách na úřadech, ve školství a zdravotnictví přibližně osmdesáti tisícům mladých lidí.

Graf č.6

Délka evidované nezaměstnanosti se neustále prodlužuje. V prosinci 1995 se kategorie nezaměstnaných nad 6 měsíců podílela na nezaměstnanosti 39,5 %, v prosinci 1999 52 %, v červnu 2000 již 59,3 %. Absolutně se počet nezaměstnaných déle než šest měsíců zvýšil z 60,5 tisíc v prosinci 1995 na 267,8 tisíc v červnu 2000. Z údajů zpracovaných MPSV je patrné, že pokud se uchazeči o zaměstnání nepodaří do tří měsíců najít vhodné zaměstnání, je velká pravděpodobnost, že se ocitne mezi dlouhodobě evidovanými uchazeči o zaměstnání.

I přes vynakládané finanční prostředky na zřizování chráněných dílen a pracovišť přetrvávají problémy s umístěním občanů se změněnou pracovní schopností. Počet zdravotně handicapovaných občanů, evidovaných na úřadech práce jako uchazeči o zaměstnání, se v období od ledna 1995 do června 2000 zvýšil z 22,7 tisíc na 57,8 tisíc. Přestože se počet vytvořených míst zvyšoval z 824 v roce 1995 na 1059 v roce 1999, možnost nalézt vhodné zaměstnání pro zdravotně handicapované byla

velice omezená. Částečné zlepšení možnosti řešení otázky zaměstnanosti této skupiny obyvatel umožňuje novela zákona o zaměstnanosti, která mění jak podmínky zaměstnávání osob se ZPS, tak povinnost zaměstnavatele. V případě neplnění povinného podílu zaměstnávání občanů se ZPS na celkovém počtu zaměstnanců je zaměstnavatel povinen odvádět příslušnou finanční částku do státního rozpočtu.

Můžeme i dále předpokládat prohlubování nerovnováhy na trhu práce, které je způsobeno nárůstem počtu uchazečů obtížně umístitelných na trhu práce. To jsou zejména osoby se zdravotními postiženími, ale i s handicapem nedostatečné či neodpovídající kvalifikace. Podstatným negativním jevem je dlouhodobě se prohlubující rozpor mezi kvalifikační strukturou uchazečů o zaměstnání a požadovanou kvalifikací volných pracovních míst. Toto souvisí i s nevyhovující kvalifikační strukturou vycházejících absolventů středních škol a stoupajícím počtem mladistvých bez kvalifikace.

V rámci aktivní politiky zaměstnanosti byla přijata následující opatření:

- při rozpisu finančních prostředků na úřady práce byla uplatněna diferenciovaná hlediska preferující řešení nezaměstnanosti v okresech s nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti a dále pro nejobtížněji umístitelné uchazeče, tj. zejména dlouhodobě nezaměstnané (nad 12 měsíců), uchazeče se změněnou pracovní schopností, absolventy škol a mladistvé
- jednotlivým úřadům práce bylo stanoveno minimální procento finančních prostředků aktivní politiky zaměstnanosti (APZ), a to výhradně k řešení situace těchto prioritních skupin
- regulovat příliv pracovních sil ze zahraničí, především levné pracovní síly, která z trhu práce vytlačuje nízkopříjmové skupiny domácích pracovníků
- prohloubit spolupráci MPSV s MŠMT s cílem posílit úlohu úřadů práce při optimalizaci sítě středních škol na regionální úrovni a zavádění nových studijních a učebních oborů, při rozhodování o výši státních dotací soukromým středním školám. Přizpůsobovat strukturu a obsah přípravy pro povolání prognózám trhu práce
- dokončit restrukturalizaci školské soustavy jejím finančním zabezpečením a orientací výuky žáků a informování jejich rodičů o očekávaných potřebách trhu práce
- průběžně aktualizovat vybudovaný systém poradenství k volbě a změně povolání na úřadech práce
- rozvíjet stávající informační média pro potřeby informovanosti široké veřejnosti v oblastech: nároku jednotlivých profesí, situace na trhu práce, vzdělávacích možnostech, rekvalifikace, pracovních příležitostí krátkodobého charakteru
- propojit systém poradenských programů s programy APZ, zejména s rekvalifikačními kursy
- prohloubit poradenské služby k rekvalifikaci pro zapojení optimálního počtu občanů do rekvalifikačních programů, vedoucích k pracovnímu uplatnění
- zaměřit se na aplikaci komplexních programů celostátního charakteru pro specifické skupiny, zejména absolventy škol a mladistvých, dlouhodobě nezaměstnaných a handicapovaných
- rozšířit nabídku služeb rekvalifikace zaměstnavatelům pro změnu rekvalifikační struktury zaměstnanců ohrožených nezaměstnaností
- dokončit vybavení úřadů práce softwarem, který umožní kvalitní informační, poradenskou a zprostředkovatelskou činnost úřadů

Míra nezaměstnanosti v zemích EU a východní Evropy

Od počátku 70. let, pouze s výjimkou druhé poloviny 80. let, nezaměstnanost v zemích EU soustavně narůstala. V současné době je bez práce 17 milionů lidí. Za posledních 20 let se objem vytvořených hodnot zvýšil o 81 %, celková zaměstnanost však vzrostla o pouhých 9 %.

K vysvětlení dané situace poslouží rozlišení tří základních typů nezaměstnanosti:

a) Cyklická nezaměstnanost

Jestliže zdroje pracovních sil narůstají přibližně o 0,5 % ročně, pak se každé zpomalení růstu hospodářské aktivity okamžitě projeví prudkým růstem nezaměstnanosti. To je případ současného období, kdy je v evropských zemích zaznamenáno zpomalení hospodářského růstu.

b) Strukturální nezaměstnanost

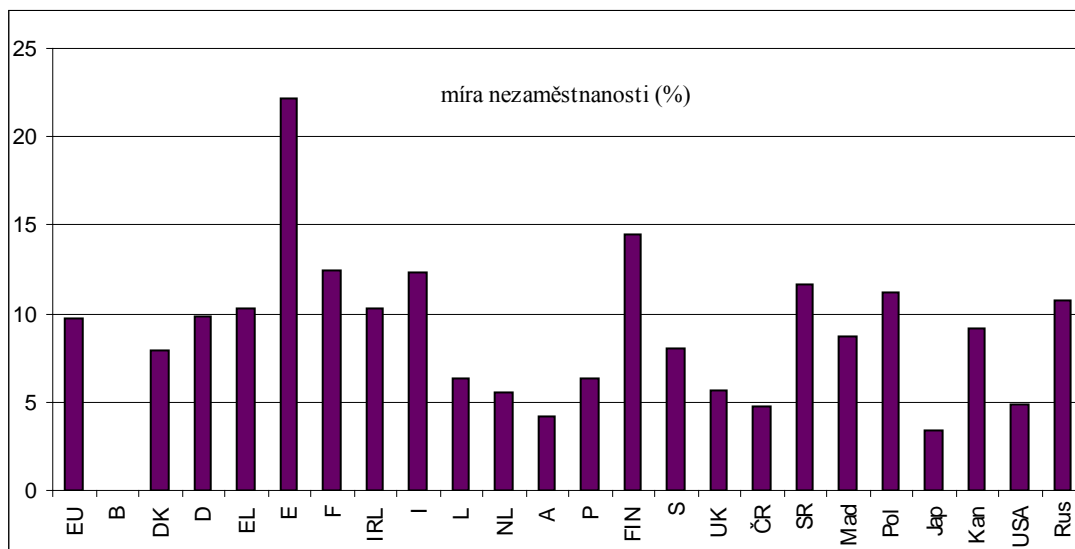
Tento typ nezaměstnanosti plyne

- ze zanedbání sektorů, které mají před sebou perspektivu růstu, protože se pozornost soustředí na zisky plynoucí z tradičních odvětví
- relativně vysoká cena nekvalifikované pracovní síly urychluje racionalizaci investic a zpomaluje vytváření pracovních příležitostí ve službách, to vyústilo ve ztrátu milionů pracovních míst
- zastaralé systémy zaměstnanosti, tj. celý komplex problémů, který vytváří trh pracovních sil, jako linie sledovaná v oblasti zaměstnanosti, možnosti flexibility v rámci podniků i mimo něj, příležitosti, které skýtá nebo neskýtá vzdělávací soustava, systém přípravy na povolání a sociální ochrana
- země Jihu produkují na takových cenových úrovních, kterým evropské země nedokáží čelit.

c) Technologická nezaměstnanost

Evropské země procházejí opět ve svém vývoji fází, kdy se otevírá propast mezi tempem technického pokroku, který se dotýká toho, jak vyrábět (tedy výrobních procesů a organizace práce), a likviduje pracovní místa, a schopností lidí vymýšlet nové individuální a kolektivní potřeby, na jejichž základě by nové pracovní příležitosti vznikaly. Přes to přináší technický pokrok nové příležitosti růstu zaměstnanosti, ale jen pod podmínkou, že bude změněn model vývoje, že dojde k vyrovnání s potřebami plynoucími z převratů, k nimž dochází ve společenském životě a městské civilizaci, že bude zachován venkov a zlepšena kvalita životního prostředí a přírodních zdrojů.

V grafu č. 7 jsou uvedeny míry nezaměstnanosti zemí Evropské unie, některých zemí bývalého komunistického bloku a pro srovnání míry nezaměstnanosti Japonska, Kanady a USA z roku 1997. Nejvyšší míry nezaměstnanosti byly zjištěny ve Španělsku (22,2%) a Finsku (14,5%), nejnižší v Japonsku (3,4%) a Rakousku (4,2%). Míra nezaměstnanosti v zemích EU byla 9,69%.

Graf č. 7

Nezaměstnanost v České republice se zdá být stále poměrně vysoká, ale v porovnání se zeměmi bývalého východního bloku je stále jedna z nejnižších. Rostoucí počet nezaměstnaných tu především souvisí s útlumem některých tradičních průmyslových odvětví, která v těchto zemích byla z hlediska zaměstnanosti velmi významná. Pokud jde o srovnání se státy Evropské unie, je míra nezaměstnanosti v současné době přibližně srovnatelná se státy jako Německo, Belgie a Francie.

Závěr

Analýza situace naznačuje, že je nutná zásadní reforma trhu práce, která vnese větší pružnost do organizace práce a rozdělení pracovní doby, sníží náklady na pracovní síly, povede ke zvýšení kvalifikace a uplatní aktivní opatření ve vztahu k pracovním silám. Na druhé straně se ukazuje potřeba zachovat systémy sociální ochrany. Především je třeba bojovat s nezaměstnaností mezi mladými lidmi, s dlouhodobou nezaměstnaností a s vylučováním nezaměstnaných osob ze společnosti.

Literatura:

- [1] Linda, B.: *Mzdy a nezaměstnanost v ČR v polistopadovém období*. In: Sborník 9. mezinárodního semináře Výpočtová statistika. Bratislava 2000, s. 38-41, ISBN 80-88946-09-3
- [2] Pacáková, V.: *Metódy analýzy trvania nezamestnanosti*, časopis Slovenská štatistika a demografia, 6. ročník, 2/1996, str. 12- 22.
- [3] Pastor, K.: *Životná úroveň jako faktor porodnosti. Rodina a problémy zamestnanosti*. Výber z aktuálnych súvislostí a pohľadov. Zborník referátov z konferencie 23.5.1999. SSRZR Bratislava 1999, s. 17-21
- [4] Rublíková, E. (1999) *Jednoduché exponenciálne vyrovnávanie verzus ARIMA modely*, Slovenská štatistika a demografia roč. č. 9, č. 1/99, str. 44-54.
- [5] Server ŠÚ
- [6] Statistické ročenky 1995 – 1999
- [7] Dílčí údaje statistického úřadu v r.2000
- [8] Eurostat, Euroscop – internetové stránky

Dr. Jana Kubanová, CSc
Fakulta ekonomicko správní, katedra matematiky,
Univerzita Pardubice, Studentská 84
tel. 040 603 6046
e-mail: Jana.Kubanova@upce.cz

EKONOMIKA SLOVENSKA V POHĽADE VEREJNEJ MIENKY

Valéria Bezáková, Ústav pre výskum verejnej mienky pri ŠÚ SR

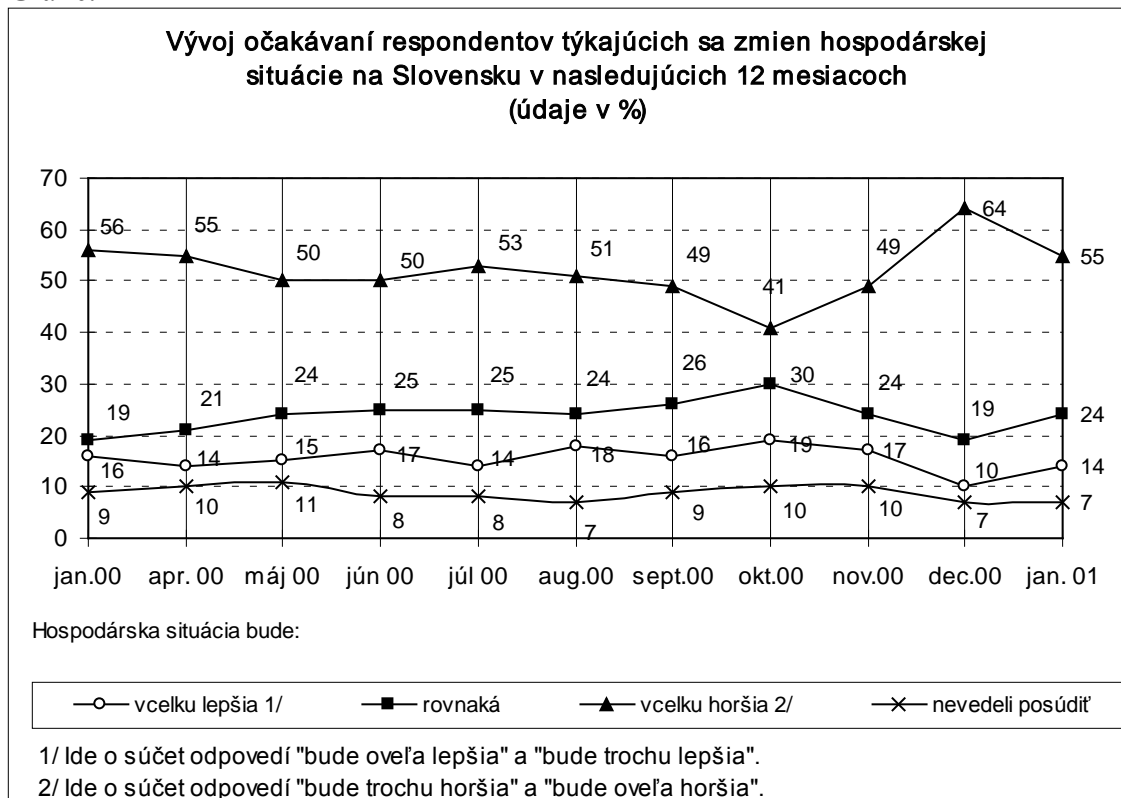
Medzi dôležitých účastníkov ekonomických procesov patria popri investoroch, výrobcach a predávajúcich i spotrebiteľia, ktorí v konečnom dôsledku rozhodujú o tom, či si vyberú ten alebo onen výrobok, či si vôbec nejaký kúpia alebo svoju spotrebu odložia. Práve spotrebiteľským náladám obyvateľov je venovaný prieskum Spotrebiteľský barometer, ktorý Ústav pre výskum verejnej mienky pri Štatistickom úrade SR realizoval od apríla 1999 v štvrt'ročných a od apríla 2000 v mesačných intervaloch. V prieskume občania SR starší ako 16 rokov hodnotia jednotlivé aspekty ekonomického života štátu a finančného hospodárenia domácnosti. Časť otázok sonduje, aké sú možnosti domácností sporiť, resp. investovať do predmetov dlhodobej spotreby, osobného auta, stavebných úprav bývania a stavby, resp. kúpy domu, chalupy, chaty. V prieskume sú otázky orientované na minulosť, (monitoruje sa doterajší vývin hospodárskej situácie v štáte i finančnej situácie v domácnosti), ale aj na budúcnosť, (skúmajú sa očakávania respondentov pre obdobie nasledujúcich 12 mesiacov). Zistenia v tomto príspevku sú zovšeobecnením odpovedí približne 1100 respondentov, reprezentujúcich populáciu Slovenska od 16 rokov vyššie v znakoch: pohlavie, vek, vzdelanie, národnosť, veľkostná skupina obce a kraj. Z pätnástich sledovaných indikátorov Spotrebiteľského barometra vyberáme dva, ktoré približujú, čo v nasledujúcich 12 mesiacoch očakávajú občania - spotrebiteľia v oblasti celkového hospodárskeho vývinu a v oblasti nezamestnanosti

Získané údaje sú okrem percentuálnej formy prezentované aj v zjednodušenej indexovej podobe, ktorá sa zakladá na váženom porovnávaní kladných a záporných vyjadrení. Hodnoty indexu sa pri analýze očakávaní vývoja hospodárskej situácie pohybujú v intervale od mínus sto (za predpokladu, že všetky odpovede boli z hľadiska respondenta maximálne nepriaznivé a nikto nevyužil odpoveď „neviem posúdiť“) po hodnotu plus sto v opačnom prípade (hodnotenia všetkých respondentov sú maximálne priaznivé). Indikátor týkajúci sa nezamestnanosti je v súlade s medzinárodnou metodikou opačne orientovaný, index má kladnú hodnotu aj napriek tomu, že hodnotenia sú z pohľadu respondentov nepriaznivé.

I. Vývoj hospodárskej situácie na Slovensku v nasledujúcich 12 mesiacoch

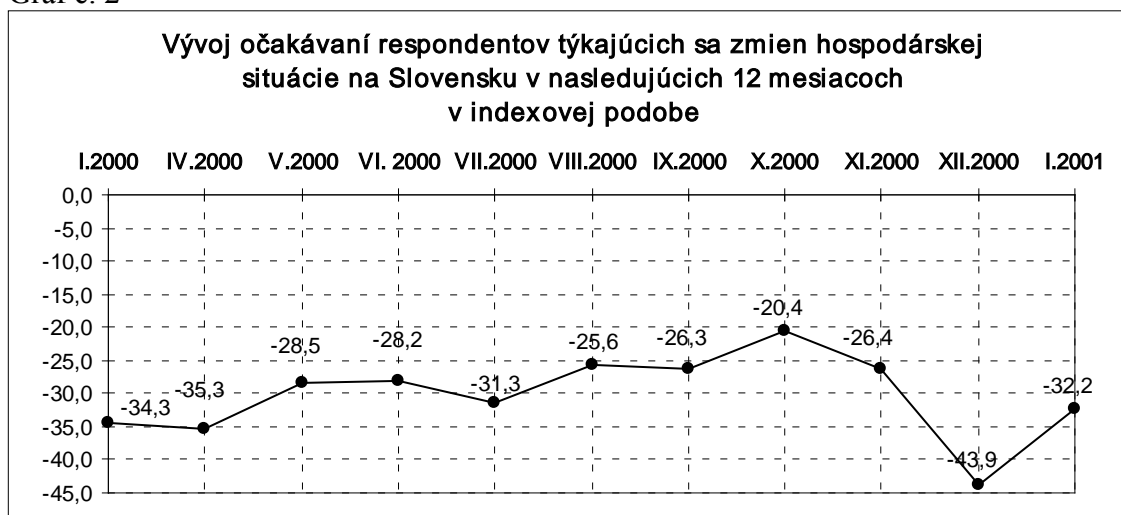
Na ohlásenie tretieho balíčka ekonomických opatrení vo forme návrhu na úpravy regulovaných cien obyvateľstvo reagovalo prudšou zmenou názorovej hladiny hlavne pri indikátoroch zameraných na budúcnosť a to najmä bezprostredne po ohlásení cenových regulácií v decembri 2000. Pred mesiacom boli pesimizmom preniknuté odpovede takmer dvoch tretín obyvateľov (64 %). Pri predikciách vývoja hospodárstva v nasledujúcom období sa zastúpenie negatívnych odpovedí v aktuálnom prieskume oproti situácii pred mesiacom síce znížilo o 9 percentuálnych bodov, aj tak však súčasný podiel znamenal v porovnaní so stavom pred tromi mesiacmi zvýšenie negatívnych odpovedí o 14 percentuálnych bodov. V januári 2001 celkové zhoršenie hospodárskej situácie na Slovensku očakávala viac než polovica opýtaných (55 %), z nich 31 % predikovalo mierne a 24 % výrazné zhoršenie stavu ekonomiky. Priaznivejší stav hospodárstva pre najbližších 12 mesiacov očakáva 14 % oslovených osôb. V tomto počte je 1 % prognózujúcich oveľa lepšiu hospodársku situáciu a 13 % o trochu lepšiu hospodársku situáciu ako pred rokom. Neutrálna odpoveď (hospodárska situácia zostane rovnaká) si našla takmer štvrtinovú podporu (24 %) verejnosti. Pri grafickej prezentácii výsledkov boli odpovede respondentov kvôli väčšej prehľadnosti zlúčené na oboch póloch (kladné varianty zvlášť a záporné varianty taktiež zvlášť). Aktuálne zistenia spolu s ostatnými údajmi, poskytuje nasledujúci graf.

Graf č. 1

Prepočet odpovedí o očakávanom vývoji hospodárstva SR do indexovej podoby mal v januári 2001 v celoslovenskom priemere hodnotu -32,2. Tento výsledok potvrdzuje predchádzajúce zistenie, že v aktuálnych predikciách občanov prevládal pesimizmus, v odpovediach respondentov sa nachádzalo viac parciálnej nedôvery ako dôvery.

Graf č. 2

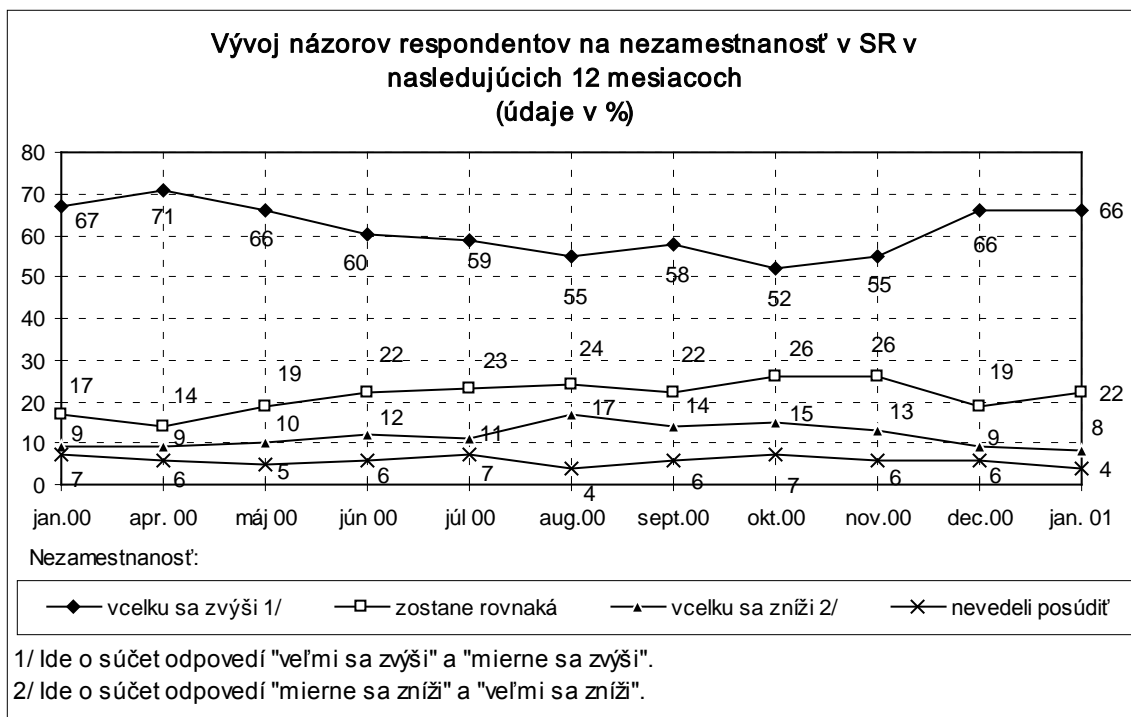
Názorová hladina respondentov bola preniknutá doteraz najväčším pesimizmom po zvýšení regulovaných cien v júli 1999, kedy zhoršenie parametrov ekonomiky očakávalo 69% oslovených osôb a príslušná hodnota indexu bola -48,0. Len o niečo nižšia parciálna nedôvera (-43,9) bola zaznamenaná v decembri 2000, bezprostredne po ohlásení pripravovaného zvýšenia cien. Aktuálna januárová hodnota je o 15,8 bodu priaznivejšia ako v júli 1999, do

úvahy však treba zobrať, že z ohlásených úprav od januára 2001 vzrástla len cena za dodávku tepla a dátumom pre zvýšenie ostatných regulovaných cien (elektriny, plynu, železníc, autobusov, poštovného, vodného, stočného a nájomného v obecných bytoch) bol dátum po uskutočnení zberu informácií (1. február 2001). Predpokladáme preto, že obyvatelia spoja zvýšenie regulovaných cien s celkovým fungovaním hospodárstva a po dopade upravených cien na rozpočet domácnosti sa parciálna nedôvera v oblasti budúceho vývoja ekonomiky ešte zvýši.

Komparácia aktuálneho indexového výsledku o očakávanom vývoji hospodárstva s údajom získaným pred rokom potvrdzuje, že medziročná zmena (zníženie parciálnej nedôvery o 2,1 bodu) nie je výrazná, januárové predikcie hospodárskeho vývinu v roku 2001 sú veľmi podobné ako v januári 2000. Oproti stavu pred tromi mesiacmi, kedy bol pesimizmus verejnosti na relatívne nízkej úrovni, sa parciálna nedôvera v aktuálnom prieskume zvýšila o 11,8 bodu, čo možno považovať za výraznejšie zhoršenie situácie.

II. Vývoj nezamestnanosti na Slovensku v nasledujúcich 12 mesiacoch

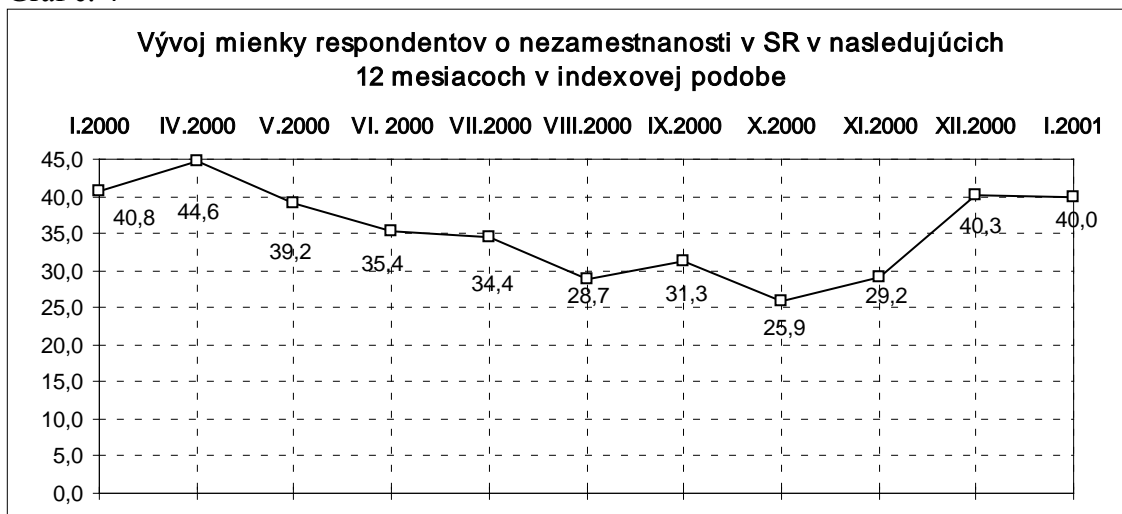
Podľa údajov Národného úradu práce slovenská ekonomika končila rok 1999 s 19,18 %-nou mierou disponibilných evidovaných nezamestnaných. Pri januárovom prieskume v roku 2000 pri prognóze vývoja nezamestnanosti na nasledujúce obdobie dve tretiny opýtaných (67%) reagovali pesimisticky, predpokladali, že nezamestnanosť sa v ďalších 12 mesiacoch zvýši. Údaje NÚP dali za pravdu 9 % opýtaným, ktorí v januári 2000 pre nasledujúce obdobie predikovali zníženie miery nezamestnanosti. V decembri 2000 táto miera predstavovala 17,88 %, čo znamenalo, že medziročne poklesla o 1,3 percentuálneho bodu. Aj napriek tomu, že vláda schválila Národný plán zamestnanosti a na rok 2001 opäť vyčlenila prostriedky na verejnoprospešné práce, súčasná atmosféra na Slovensku nie je veľmi preniknutá presvedčením, že prijaté opatrenia budú účinné.

V januári 2001 sa podiel respondentov predpovedajúcich zvýšenie miery nezamestnanosti oproti minulému štvrťroku zvýšil o 14 percentuálnych bodov. Znamená to, že pesimistická vízia v otázke vývoja nezamestnanosti sa posilnila, pri poslednom zisťovaní ju zdieľali podobne ako pred rokom dve tretiny opýtaných (66 %), z ktorých 23 % predpovedalo výrazné a 43 % mierne zvýšenie nezamestnanosti. Ako dokumentuje aj graf č. 3, odpoveď o udržaní existujúceho stavu mala zhruba päťtinovú podporu (22 %), pozitívne očakávania (zníženie miery nezamestnanosti) prezentovala necelá desatina (8 %) oslovených osôb, z nich výrazné zníženie nezamestnanosti neočakáva nikto, ostatní (8 %) prognózujú mierny pokles tejto miery.

Príslušný index charakterizujúci tohtoročné januárové predpovede respondentov v oblasti vývoja nezamestnanosti má hodnotu +40,0.

Graf č. 4

Čísla v grafe potvrdzujú, že priaznivá tendencia vo vývoji mienky na ďalší priebeh nezamestnanosti, ktorá sa vo výsledkoch prejavovala od októbra 1999, skončila v októbri 2000 pri hodnote 25,9. Od novembra 2000 začali pribúdať najmä pesimistické predpovede. V porovnaní s októbrom 2000 sa hodnota indexu zvýšila o 14,1 bodu, čo možno považovať za prejav nárastu nedôvery v účinnosť opatrení smerujúcich k riešeniu problematiky nezamestnanosti, aj keď januárová hodnota nedosiahla úroveň z júla 1999, kedy zvýšenie miery nezamestnanosti predpokladalo 79 % opýtaných (hodnota indexu 56,3). Oproti situácii pred rokom (v januári 2000) nedošlo k významným posunom, obyvatelia boli v oboch časových bodoch naladení podobne.

III. Medzinárodný kontext výsledkov prieskumu Spotrebiteľský barometer v SR

Prieskum Spotrebiteľský barometer sa realizuje ako súčasť harmonizovaného programu ekonomických a spotrebiteľských prieskumov aj v členských štátoch Európskej únie. Údaje sa zbierajú a vyhodnocujú rovnakou metodikou, výsledky preto možno medzinárodne porovnať. Nasledujúca tabuľka uvádza hodnoty analyzovaných indikátorov v členských štátoch Európskej únie za január 2001.

Indexové hodnoty v krajinách Európskej únie

január 2001	Ako sa bude vyvíjať hospodárska situácia v štáte v nasledujúcich 12 mesiacoch	Ako sa bude vyvíjať nezamestnanosť v nasledujúcich 12 mesiacoch
Belgicko	12	-12
Dánsko	-2	-1
Spolk. r. Nemecko	0	-3
Grécko	-12	36
Španielsko	-2	3
Francúzsko	5	-14
Írsko	-4	-6
Taliansko	-5	6
Holandsko	-5	-13
Rakúsko	-3	1
Portugalsko	-29	12
Fínsko	7	-21
Švédsko	2	-16
Veľká Británia	-6	11
Európska Únia spolu	-1	-1
<i>Slovensko</i>	-32	40

Z tabuľky vyplýva, že laické hospodárske prognózy sa v členských štátoch Európskej únie v januári 2001 pohybovali od hodnoty - 29 (v Portugalsku) do +7 (vo Fínsku). Zo štrnástich členských štátov v deviatich prevládala pesimizmus nad optimizmom. Hodnota indexu na Slovensku dosiahnutá prieskumom v mesiaci január 2001 mala hodnotu -32, čo znamená, že výroky obyvateľov Slovenska o budúcom hospodárskom vývoji boli nepriaznivejšie než

v krajinách Európskej únie. Rozdiel od najkritickejšieho hodnotenia (Portugalsko) predstavoval však v januári tohto roku 3 body, čo je nepatrná diferencia. Príslušný parciálny index v celej Európskej únii mal v januári 2001 priemernú hodnotu rovnú -1. Oproti priemeru členských štátov Európskej únie Slovensko pri očakávanom vývoji hospodárskej situácie v krajine dosiahlo hodnotu o 31 bodov nižšiu, čo je výrazná diferencia.

Odhad úrovne nezamestnanosti sa v členských štátoch Európskej únie pohyboval od hodnoty -21 (vo Fínsku) do +36 (v Grécku). V ôsmich krajinách prevládal optimizmus, v šiestich, podobne ako na Slovensku, bolo v odpovediach viac pesimizmu ako optimizmu. Najkritickejšie vyjadrenia v Grécku (+36) sa opäť od Slovenska odlišovali len nepatrne (o 4 body). Rozdiel od priemeru členských štátov EÚ (-1) bol však veľmi výrazný (41 bodov).

ZHRNUTIE

Po ohlásení zámeru MF SR zvýšiť od 1. 1. 2001 a 1. 2. 2001 regulované ceny na Slovensku došlo v subjektívnom hodnotení respondentov k posunom, ktoré naznačujú zhoršenie spotrebiteľskej nálady obyvateľov v komparácii so situáciou pred tromi mesiacmi. Voči októbru 2000 vzrástli tak očakávania negatívneho vývoja hospodárskej situácie v krajine, ako aj nezamestnanosti.

Pavol Kárász

Očakávané tendencie vývoja v oblasti hospodárskeho rastu a nezamestnanosti v ekonomike Slovenska v roku 2001

Hospodársky rast prebiehajúci v ekonomike Slovenska bol v posledných rokoch okrem hlbokej vonkajšej nerovnováhy oslabovaný aj prehlbujúcou sa vnútornou nerovnováhou a vleklými problémami podnikovej a bankovej sféry.

Zaznamenaný vývoj naznačuje úzku súvislosť medzi dynamikou hospodárskeho rastu, štruktúrou a dynamikou agregátneho dopytu na strane jednej a deficitnosťou zahraničného obchodu a rastom nezamestnanosti na strane druhej. Vysoký hospodársky rast a nízky podiel zahraničného a vysoký podiel domáceho dopytu na dopyte spolu mali rozhodujúci vplyv na rast deficitu zahraničného obchodu. Dôsledkom nízkeho hospodárskeho rastu a poklesu domáceho dopytu bol zas rast nezamestnanosti.

V roku 1999 sa vytvorili základné makroekonomické predpoklady pre zdravý (primeraný a rovnovážny) hospodársky rast. Jeho nastúpenie bolo na jednej strane podporené dosiahnutým stupňom ekonomickej rovnováhy a perspektívou dynamiky pokračovania zahraničného dopytu daného očakávaným vývojom svetového hospodárstva a ekonomiky EÚ a na druhej strane sťažené hlavne vysokou nezamestnanosťou a štrukturálnymi problémami podnikovej sféry.

Východiskovým stavom vývoja hospodárstva Slovenska v roku 2000 bola vylepšená ekonomická rovnováha, znížená cenová stabilita, nedostatočná reštrukturalizácia podnikovej sféry, zvýšená nezamestnanosť a zhoršená dôchodková situácia domácností.

Pod vplyvom priaznivého vývoja svetovej ekonomiky sa v roku 2000 výrazne zvýšil rast zahraničného dopytu. Na druhej strane, hlavne v dôsledku poklesu v oblasti konečnej spotreby, poklesol domáci dopyt. Prejavilo sa to v pokračovaní poklesu podielu domáceho a raste podielu zahraničného dopytu na agregátnom dopyte spolu. Na úrovni štruktúry agregátneho dopytu možno kalkulovať s pokračovaním tohto vývoja aj v roku 2001. Je však reálne počítať s tým, že pokles podielu domáceho dopytu na agregátnom dopyte spolu už v roku 2001 nebude spojený s poklesom reálnej hodnoty domáceho dopytu. Bude to dôsledok zastavenia prepadu v oblasti konečnej spotreby a pokračovania oživovania investičných aktivít.

Súhrnný obraz o charaktere vývoja v oblasti štruktúry agregátneho dopytu poskytujú ukazovatele, ktoré obsahuje tabuľka 1.

tabuľka 1 Vývoj agregátneho dopytu v % (stále ceny)

	Skutočnosť					Odhad 2000	Prognóza 2001
	1995	1996	1997	1998	1999		
Štruktúra:							
Domáci dopyt	62,2	65,4	62,7	62,1	60,1	55,8	54,6 až 54,3
Zahraničný dopyt	37,8	34,6	37,3	37,9	39,9	44,2	45,4 až 45,7
Dynamika:							
Domáci dopyt	10,6	16,1	4,3	9,5	-4,8	-3,3	1,9 až 2,4
Zahraničný dopyt	3,0	0,7	17,6	12,2	3,6	15,5	7,0 až 9,0

Poznámka: Výpočet na základe ukazovateľov zostavených v ESA 95. Prameň: ŠÚ SR.

Je reálne kalkulovať s tým, že uvedený vývoj v oblasti agregátneho dopytu povedie k hospodárskemu rastu, ktorý naznačuje tabuľka 2.

tabuľka 2 Reálny hrubý domáci produkt

	Skutočnosť					Odhad 2000	Prognóza 2001
	1995	1996	1997	1998	1999		
HDP mld. Sk	546,0	579,9	615,9	641,1	653,3	667,0	682,4 až 688,4
HDP tempo rastu %	6,7	6,2	6,2	4,1	1,9	2,1	2,3 až 3,2

Poznámka: Ukazovatele sú zostavené v ESA 95 a vyjadrené v stálych cenách priemer roka 1995=100. Skutočnosť - ŠÚ SR.

V dôsledku očakávaného vývoja zahraničného dopytu a pomalej dekoncentrácie exportuschopných výrobných kapacít do výroby menej náročných na medzispotrebu je reálne očakávať, že náročnosť HDP tak na hrubú produkciu ako aj na medzispotrebu bude aj v roku 2001 rásť. Tento nárast však už bude nižší než v roku 2000. Bude to dôsledok predovšetkým zníženia dynamiky rastu exportnej výkonnosti danej hlavne obmedzenosťou exportuschopných výrobných kapacít. Výsledkom bude zvýšenie dynamiky rastu pridanej hodnoty v porovnaní s rokom 2000 čo bude mať priaznivý vplyv aj na rast HDP.

Je reálne očakávať, že tvorba reálneho HDP z pohľadu základných odvetví národného hospodárstva sa bude vyvíjať v intenciách, ktoré naznačuje tabuľka 3.

tabuľka 3 Odvetvová štruktúra tvorby reálneho HDP v %

	Skutočnosť					Odhad 2000	Prognóza 2001
	1995	1996	1997	1998	1999		
Pôdohospodárstvo	5,3	4,8	4,8	4,6	4,9	5,0	5,1
Priemysel	29,1	29,5	27,6	26,8	28,2	28,0	27,8
Stavebníctvo	7,0	6,5	6,1	5,5	3,8	3,1	3,0
Trhové služby	39,2	37,8	39,0	40,4	40,6	41,1	41,3
Netrhové služby	11,6	13,0	14,3	13,2	12,9	12,8	12,7
Ostatné	7,8	8,4	8,1	9,5	9,6	10,0	10,1
SR spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Poznámka: Ukazovatele sú zostavené v ESA 95 a vyjadrené v stálych cenách priemer roka 1995=100. Skutočnosť - ŠÚ SR.

Najväčšou bariérou zvyšovania dynamiky hospodárskeho rastu v roku 2001 budú štruktúrne problémy podnikovej sféry. Preto bude ekonomický vývoj poznamenaný snahou o ich riešenie. Z tohto hľadiska sú pre zlepšenie efektívnosti tak na úrovni podnikov ako aj celého národného hospodárstva kľúčové predovšetkým privatizácia bankového sektoru,

zlepšenie regulácie kapitálového trhu a urýchlená reštrukturalizácia podnikového sektoru. Nedávno uskutočnené reformy týchto oblastiach umožnili bankám zlepšiť alokáciu kapitálu, vylepšili legislatívny rámec pre urýchlenie a zefektívnenie finančnej reštrukturalizácie podnikov a vytvorili organizačný rámec pre vylepšenie fungovania kapitálového trhu a zvýšenie jeho funkčnosti. Doterajší vývoj však naznačuje, že bez neurýchlenia finančnej reštrukturalizácie podnikov a nezvýšenia jej funkčnosti najmä v smere technologickej a „efektívnej“ reštrukturalizácie, môže byť celkový prínos z uskutočnených reforiem v tejto oblasti značne ohrozený.

Súčasný stav trhu práce na Slovensku charakterizuje jeho vysoká nerovnováha medzi ponukou práce a dopytom po práci, nízka adaptabilita a vysoká rigidita. Prebytok pracovnej sily je vytláčaný do šedej a čiernej ekonomiky a do práce v zahraničí.

V určovaní zamestnanosti prevažuje a v nasledovných rokoch aj bude prevažovať vplyv ekonomického prostredia.

Treba počítať s tým, že očakávaný hospodársky rast v roku 2001 bude z hľadiska zamestnanosti znamenať iba zmiernenie poklesu zaznamenaného v predchádzajúcom roku. Postupné a miernym tempom postupujúce zlepšenie možno očakávať až v nastávajúcich rokoch. Bude limitované hlavne riešením štrukturálnych problémov a vývojom kapitálovej vybavenosti. Postupné zvyšovanie dopytu po práci bude aj naďalej doprevádzané znižovaním prezamestnanosti. Dynamika tvorby efektívnych pracovných miest bude v značnej miere závislá od schopnosti hospodárskej politiky odstraňovať deformácie ekonomického prostredia a mobilizovať zdroje hospodárskeho rastu.

Je reálne očakávať, že vývoj v oblasti zamestnanosti a nezamestnanosti sa bude vyvíjať v intenciách, ktoré naznačuje tabuľka 4.

tabuľka 4 Základné ukazovatele zamestnanosti a nezamestnanosti

	Skutočnosť					Odhad 2000	Prognóza 2001
	1995	1996	1997	1998	1999		
Pracovníci	2019,8	2036,4	2040,9	2032,1	1988,2	1967,3	1949,3 až 1957,4
Miera nezamestnanosti	13,8	12,6	12,9	13,7	17,3	18,3	17,1 až 18,2
Počet nezamestnaných	349,8	324,3	336,7	379,5	485,2	519,1	486,0 až 520,0

Poznámka: Pracovníci – priemerný stav fyzických osôb (v tis. osôb). Miera nezamestnanosti – priemerná ročná evidovaná miera nezamestnanosti (vypočítaná z disponibilného počtu nezamestnaných v %). Počet nezamestnaných – priemerná počet evidovaných nezamestnaných (v tis. osôb). Zdroj: ŠÚ SR.